

Etablering af reference mellem den danske kvalifikationsramme for livslang læring og den europæiske kvalifikationsramme for livslang læring

Etablering af reference mellem den danske kvalifikationsramme for livslang læring og den europæiske kvalifikationsramme for livslang læring

2011

Etablering af reference mellem den danske
kvalifikationsramme for livslang læring og den
europæiske kvalifikationsramme for livslang
læring

© 2011 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form
på: www.kvalifikationsramme.dk og www.e-va.dk

ISBN (www) 978-87-7958-633-8

Indhold

Forord	6
1 Konklusion	7
2 Referenceprocessen	9
2.1 Den europæiske kvalifikationsramme og referenceprocessen	9
2.2 Referenceprocessen og kvalifikationsrammen for det europæiske område for videregående uddannelse	10
2.3 Etablering af reference mellem den danske kvalifikationsramme for livslang læring og EQF	10
3 Den danske kvalifikationsramme for livslang læring	12
3.1 Udarbejdelse og implementering	12
3.2 Kvalifikationsrammens formål og omfang	13
3.3 Kvalifikationsrammens opbygning	14
3.4 Niveaubeskrivelser i kvalifikationsrammen	15
3.5 Centrale begreber i kvalifikationsrammen	16
3.6 Oversigt over typer af uddannelsesbeviser og grader i kvalifikationsrammen	18
3.7 Principper for indplacering af uddannelsesbeviser og grader	19
3.8 Web-udgave af den danske kvalifikationsramme for livslang læring og database med kvalifikationsniveauerne	19
4 Det danske uddannelsessystem og dets kvalifikationer	21
4.1 Et overblik	21
4.2 Grundskolen	22
4.3 Ungdomsuddannelser	22
4.4 Almen voksenuddannelse	23
4.5 Erhvervsrettede voksen- og efteruddannelser	24
4.6 Videregående uddannelse	25
5 Kriterier for referencearbejdet	27
5.1 Kriterium 1	28
5.2 Kriterium 2	30
5.3 Kriterium 3	39
5.4 Kriterium 4	41
5.5 Kriterium 5	46
5.6 Kriterium 6	55
5.7 Kriterium 7	56
5.8 Kriterium 8	56
5.9 Kriterium 9	57
5.10 Kriterium 10	57
6 Temaer fra høringsprocessen	58

Appendiks

Appendiks A:	Den danske kvalifikationsramme for livslang læring	60
Appendiks B:	Overblik og eksempler på typer af uddannelsesbeviser og grader i den danske kvalifikationsramme for livslang læring	64
Appendiks C:	The Danish Lifelong Learning System	73
Appendiks D:	Litteraturliste	91
Appendiks E:	Deltagere i NQF reference processen	94
Appendiks F:	Underskrevne erklæringer fra de nationale kvalitetssikringsinstanser, jvf. kriterium 5	96
Appendiks G:	Den europæiske kvalifikationsramme for livslang læring	99

Annex A

Self-certification report. Verification of compatibility of the Danish National Qualifications Framework for Higher Education with the Framework for Qualifications of the European og Higher Education Area

Forord

Denne referencerapport etablerer en reference mellem den danske kvalifikationsramme for livslang læring (NQF) og den europæiske kvalifikationsramme for livslang læring (EQF). Rapporten er det officielle danske svar på EQF-henstillingen, hvor landene opfordres til at etablere en henvisning mellem deres nationale kvalifikationsniveauer og den europæiske kvalifikationsramme for livslang læring inden 2010.

Referenceprocessen er blevet gennemført af et referenceudvalg bestående af repræsentanter fra de fire ministerier med ansvar for livslang læring i Danmark og de relevante kvalitetssikringsinstanser samt internationale eksperter. Danmarks Evalueringsinstitut har fungeret som sekretariat for referenceudvalget.

Rapporten er blevet godkendt af koordinationsudvalget der består af repræsentanter for de fire ministerier med overordnet ansvar for den danske referenceproces: Undervisningsministeriet, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, Kulturministeriet og Økonomi- og Erhvervsministeriet.

1 Konklusion

Denne rapport indeholder dokumentation og konklusioner fra den danske referenceproces. Referenceprocessens formål er at etablere en reference mellem den danske kvalifikationsramme for livslang læring (NQF) og den europæiske kvalifikationsramme for livslang læring (EQF).

Referencerapporten er det officielle danske svar på EQF-henstillingen, hvor landene opfordres til at etablere henvisning mellem deres nationale kvalifikationsniveauer og EQF inden 2010. Rapporten skal fungere som redskab til at skabe større gennemsigtighed og overblik i det danske kvalifikationssystem, sådan at det bliver lettere at sammenligne og anerkende danske kvalifikationer i forhold til udenlandske kvalifikationer – og omvendt. Nationalt skal rapporten fungere som referencedokument for de danske myndigheder i forbindelse med implementeringen af den danske kvalifikationsramme for livslang læring.

Referenceprocessen er blevet gennemført af et referenceudvalg bestående af repræsentanter for de nationale myndigheder med ansvar for kvalifikationssystemerne og kvalitetssikring. To internationale eksperter med særlig indsigt i europæisk uddannelsespolitik har spillet en vigtig rolle i referenceudvalgets arbejde, hvor de har skullet verificere overensstemmelsen mellem den danske kvalifikationsramme for livslang læring og den europæiske kvalifikationsramme samt sikre objektiviteten og uafhængigheden af referenceprocessen. Repræsentanter for uddannelsesinstitutionerne, rektorkollegier og repræsentanter fra råd og udvalg, der også omfatter arbejdsmarkedsrepræsentanter og studenterorganisationer, har været aktivt involveret i referenceprocessen gennem deres deltagelse i et seminar og i en skriftlig høringsproces.

Denne rapport udgør én samlet rapport, der fastlægger referencen mellem niveauerne i den danske kvalifikationsramme for livslang læring og den europæiske kvalifikationsramme for livslang læring. Referenceudvalget har kontrolleret og dokumenteret referencen mellem den danske kvalifikationsramme for livslang læring og den europæiske kvalifikationsramme, og resultaterne af referencearbejdet er fremlagt i denne rapport. Referencerapporten besvarer hvert af de ti kriterier og procedurer, der er vedtaget af EQF Advisory Group.

Referenceudvalget konkluderer at alle ti kriterier og procedurer er opfyldt og at rapporten dokumenterer:

- at den danske kvalifikationsramme for livslang læring og dets kvalifikationer er baseret på princippet og målsætningen om læringsudbytte og er koblet til anerkendelse af realkompetencer og eksisterende internationale pointsystemer
- at procedurerne for indplacering af kvalifikationer i den danske kvalifikationsramme for livslang læring er gennemsigtige
- at der er etableret kvalitetssikringssystemer, som sikrer kvaliteten af læringsudbyttet og kvalifikationerne i det danske uddannelsessystem, og at kvalitetssikringssystemerne er i overensstemmelse med europæiske principper og retningslinjer

- og at der er en klar og tydelig kobling mellem niveaubeskrivelserne i danske kvalifikationsramme for livslang læring og niveaubeskrivelserne i den europæiske kvalifikationsramme. Resultatet af at den sammenlignende analyse viser at der kan etableres følgende tydelig reference mellem NQF og EQF niveauerne:

EQF	NQF
Niveau 1	Niveau 1
Niveau 2	Niveau 2
Niveau 3	Niveau 3
Niveau 4	Niveau 4
Niveau 5	Niveau 5
Niveau 6	Niveau 6
Niveau 7	Niveau 7
Niveau 8	Niveau 8

Rapporten omfatter hele det danske kvalifikationssystem fra grundskoleniveau til Ph.d-niveau - som er omfattet af den danske kvalifikationsramme for livslang læring. Dog er det videregående uddannelsesområde ikke genstand for etablering af reference i denne referenceproces. Den danske kvalifikationsramme for videregående uddannelse blev allerede i 2009 officielt og succesfuldt relateret til den europæiske kvalifikationsramme for videregående uddannelser (QF-EHEA) som led i Bolognaprocessen.

Rapporten består af et forord og seks kapitler. Efter dette konkluderende kapitel følger kapitel 2 med en introduktion til EQF og processen for etablering af reference mellem den danske kvalifikationsramme for livslang læring og EQF. Kapitel 3 præsenterer den danske kvalifikationsramme for livslang læring – baggrund, formål, opbygning og indhold samt centrale begreber. Kapitel 4 indeholder en kort introduktion til det danske system for livslang læring og dets kvalifikationer. Kapitel 5 er den vigtigste del af rapporten, da det danske referenceudvalg her dokumenterer og konkluderer på de ti referencekriterier. Kapitel 6 afslutter rapporten med perspektiverende temaer som interessenterne har rejst i følgegruppen og i høringsprocessen.

Rapporten har syv appendikser. Appendiks A indeholder den danske kvalifikationsramme for livslang læring niveau 1-8 og appendiks B indeholder en oversigt over og eksempler på grader, uddannelsesbeviser og beviser for supplerende kvalifikationer. Appendiks C er et supplement til kapitel 4 og indeholder en mere detaljeret beskrivelse af det danske uddannelsessystem. Appendiks D indeholder en litteraturliste. Appendiks E indeholder en liste over alle deltagere i referencearbejdet, og appendiks F indeholder de underskrevne erklæringer fra de nationale kvalitetssikringsinstanser, jf. kriterium 5. Endelig indeholder appendiks G den europæiske kvalifikationsramme niveau 1-8.

For at illustrere den semantiske analyse i afsnit 5.2 kriterium 2– hvor niveaubeskrivelserne i den danske kvalifikationsramme for livslang læring sammenlignes med niveaubeskrivelserne i den europæiske kvalifikationsramme – er der brugt en farvekode i skemaerne. Det anbefales derfor at printe dette afsnit i farver.

Der er desuden vedlagt et annex A som er selvcertificeringsrapporten for referencen mellem den danske kvalifikationsramme for videregående uddannelse og den overordnede kvalifikationsramme for det europæiske område for videregående uddannelse (QF-EHEA).

2 Referenceprocessen

I dette kapitel beskrives arbejdet med at etablere en reference mellem den danske kvalifikationsramme for livslang læring og den europæiske kvalifikationsramme (EQF). Afsnit 2.1 giver en kort introduktion til baggrunden for og formålet med referenceprocessen. I afsnit 2.2 beskrives forholdet mellem den danske referenceproces og den europæiske kvalifikationsramme for videregående uddannelse (QF-EHEA). Endelig indeholder afsnit 2.3 en beskrivelse af den danske referenceproces og tilrettelæggelsen heraf.

2.1 Den europæiske kvalifikationsramme og referenceprocessen

Den europæiske kvalifikationsramme for livslang læring (EQF) skal understøtte mobilitet på tværs af landegrænser og fremme livslang læring ved at øge gennemsigtigheden i uddannelsessystemerne.

EQF er en meta-kvalifikationsramme – et oversættelsesværktøj – som muliggør sammenligning af kvalifikationer på tværs af landegrænser. Det er en fælles europæisk kvalifikationsramme, der skal gøre det lettere at forstå, sammenligne og anerkende kvalifikationer på tværs af forskellige lande og systemer i Europa. EQF indeholder otte referenceniveauer. Hvert niveau er beskrevet ved læringsudbyttet på det pågældende niveau i form af viden, færdigheder og kompetencer.

Beskrivelserne af læringsudbyttet på de enkelte niveauer i EQF er mere overordnede end niveaubeskrivelserne i de nationale kvalifikationsrammer, så den kan bruges til at sammenligne alle medlemslandenes forskellige uddannelses- og kvalifikationssystemer.

EQF blev formelt vedtaget af Europa-Parlamentet og Rådet den 23. april 2008 efter en udarbejdelses- og høringsproces, der begyndte i 2004. Med den formelle vedtagelse af EQF indledtes implementeringsprocessen i starten af 2008. Europa-Parlamentet og Rådet henstillede til medlemsstaterne:

- at sørge for, at deres nationale kvalifikationssystemer inden 2010 knyttes til den europæiske kvalifikationsramme, særligt i kraft af tydelige henvisninger fra deres kvalifikationsniveauer til EQF-niveauer, og
- at vedtage nødvendige foranstaltninger, således at alle nye kvalifikationsbeviser, eksamensbeviser og Europass-dokumenter, der udstedes af de relevante myndigheder, inden 2012 indeholder en klar henvisning via nationale kvalifikationssystemer til det rette niveau i den europæiske kvalifikationsramme.

For at hjælpe medlemsstaterne med implementeringen af EQF har Europa-Kommissionen nedsat en EQF Advisory Group bestående af repræsentanter fra medlemsstaterne. Europæiske arbejdsmarkedsparter og andre interessenter blev desuden inddraget efter behov. Formålet med EQF Advisory Group er at sikre, at der anvendes en sammenhængende og gennemsigtig metode i referenceprocessen mellem de nationale kvalifikationssystemer og EQF. Med dette for øje har Advisory Group udarbejdet og offentliggjort ti kriterier og procedurer for de nationale referenceprocesser. Den danske referenceproces er blevet gennemført i tråd med disse kriterier og procedurer, og er behandlet i kapitel 5.

2.2 Referenceprocessen og kvalifikationsrammen for det europæiske område for videregående uddannelse

Ved siden af EQF findes også en anden europæisk meta-kvalifikationsramme, nemlig den europæiske kvalifikationsramme for videregående uddannelse (QF-EHEA), også kendt som "Bologna-kvalifikationsrammen". De to systemer er blevet udviklet gennem forskellige processer, men er indbyrdes forenelige.

EQF og dets sæt af referencekriterier er blevet udformet under hensyntagen til forholdet mellem EQF og Bologna-kvalifikationsrammen. Det, at niveau 5-8 i EQF er udformet, så de er fuldt ud sammenlignelige med QF-EHEA, gør det muligt at anerkende resultaterne af landenes referencer af deres videregående kvalifikationsniveauer til Bologna-rammen i de efterfølgende EQF-referenceprocesser. Desuden er EQF-referencekriterierne og procedurerne udformet på en sådan måde, at et land, der har gennemført referenceprocessen i forhold til Bologna-rammen, kan vælge ikke at gentage den for de videregående uddannelser.

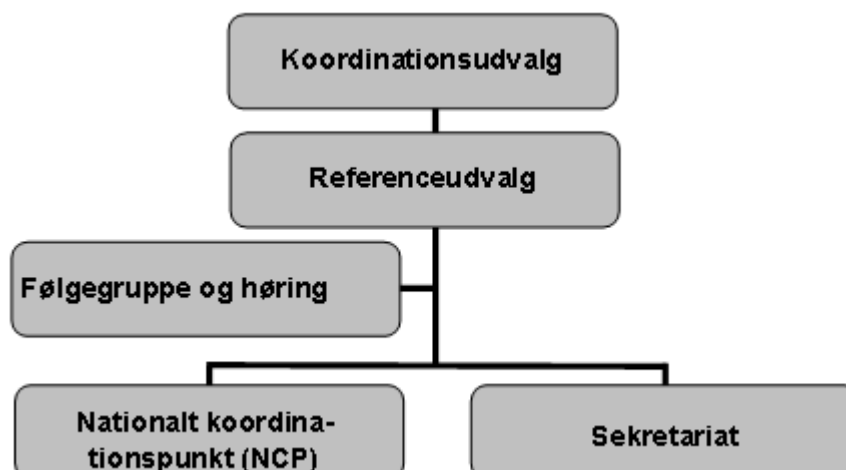
I en dansk sammenhæng er sammenligneligheden mellem kvalifikationsrammen for videregående uddannelse og kvalifikationsrammen for livslang læring sikret i forbindelse med udarbejdelsen af den danske kvalifikationsramme for livslang læring. Bachelor-, kandidat- og ph.d.-niveauerne er således indbygget i den danske kvalifikationsramme for livslang læring, og der er ligeledes etableret referencer mellem de videregående grader og den danske kvalifikationsramme for livslang læring via den eksisterende danske kvalifikationsramme for videregående uddannelser.

Referenceprocessen for de videregående kvalifikationsniveauer gentages ikke i Danmark, eftersom der i 2009 blev gennemført en selvcertificeringsproces med henblik på at etablere en reference mellem den danske kvalifikationsramme for videregående uddannelse og Bologna-rammen i overensstemmelse med EHEA-kriterierne. Rapporten blev forelagt de øvrige deltagere i Bologna-processen, som konkluderede, at den danske kvalifikationsramme for videregående uddannelse var kompatibel og i overensstemmelse med QF-EHEA.

Selvcertificeringsrapporten om etableringen af reference mellem den danske kvalifikationsramme for videregående uddannelse og Bologna-rammen er vedlagt som dokumentation i annex A, og i denne rapport henvises der til disse konklusioner, når det er nødvendigt.

2.3 Etablering af reference mellem den danske kvalifikationsramme for livslang læring og EQF

På vegne af ministerierne i koordinationsudvalget har Undervisningsministeriet igangsat referenceprocessen mellem den danske kvalifikationsramme for livslang læring og EQF. Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) har været ansvarlig for at gennemføre processen og udarbejde rapport. I Danmark har referenceprocessen været organiseret som vist i figuren:

Koordinationsudvalget med repræsentanter fra de relevante ministerier har haft det overordnede ansvar for referenceprocessen.

De fire involverede ministerier er:

- Undervisningsministeriet
- Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling
- Kulturministeriet
- Økonomi- og Erhvervsministeriet

Den nationale referenceproces er blevet gennemført af et referenceudvalg. Udvalget har primært skullet sikre, at der blev etableret en reference mellem den danske kvalifikationsramme for livslang læring og EQF. Referenceudvalget bestod af repræsentanter fra de relevante nationale myndigheder og instanser samt to internationale eksperter.

En **følgegruppe** med repræsentanter fra uddannelsesområderne, rektorkollegier samt repræsentanter fra råd og udvalg har kvalificeret processen og sikret et medansvar for etableringen af en reference mellem de danske kvalifikationsniveauer og EQF.

Følgegruppen deltog i et seminar, hvor de blev orienteret om grundlaget for referencearbejdet, og deres input er blevet indarbejdet i det videre referencearbejde. For at øge inddragelsen i referenceprocessen blev udkastet til referencerapporten sendt i skriftlig høring til et bredt udsnit af interessenter og aktører.

De temaer, der blev taget op af følgegruppen og under høringsprocessen, er nærmere beskrevet i rapportens kapitel 6.

De fire ministerier (de nationale kvalifikationsmyndigheder), der er repræsenteret i koordinationsudvalget for kvalifikationsrammen har udpeget Styrelsen for International Uddannelse som **nationalt EQF koordinationspunkt** i Danmark. Koordinationspunktets opgaver – som er skitseret i EQF-henstillingen – har i Danmark været fordelt mellem koordinationsudvalget og det nationale koordinationspunkt.

Danmarks Evalueringsinstitut har varetaget **sekretariatsfunktionen** for referenceudvalget og har udarbejdet den endelige rapport.

De forskellige udvalg og deltageres ansvarsområder er nærmere beskrevet i kapitel 5 som dokumentation for kriterium 1, og en liste med alle deltagere i processen findes i appendiks E.

3 Den danske kvalifikationsramme for livslang læring

Dette kapitel præsenterer den danske kvalifikationsramme for livslang læring. Afsnit 3.1 beskriver, hvordan kvalifikationsrammen blev udarbejdet og implementeret, og afsnit 3.2 beskriver dens formål, opbygning og indhold mv.

Den danske kvalifikationsrammes opbygning beskrives i afsnit 3.3, og i afsnit 3.4 uddybes arbejdet med udviklingen af niveaubeskrivelserne. Afsnit 3.5 indeholder en præsentation af de centrale begreber, og afsnit 3.6 giver et overblik over de forskellige typer af grader og uddannelsesbeviser i den danske kvalifikationsramme. I afsnit 3.7 skitseres principperne og procedurerne for indplacering af grader og uddannelsesbeviser i kvalifikationsrammen for livslang læring, og endelig indeholder afsnit 3.8 en kort beskrivelse af den web-baserede formidling af den danske kvalifikationsramme og af formidlingen på www.uddannelsesguiden.dk.

3.1 Udarbejdelse og implementering

Arbejdet med udarbejdelse af en national kvalifikationsramme blev igangsat af undervisningsministeren i 2006, hvor der blev nedsat en tværministeriel arbejdsgruppe med repræsentanter fra Undervisningsministeriet, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, Kulturministeriet og Økonomi- og Erhvervsministeriet.

Etableringen af den danske kvalifikationsramme for livslang læring har sin baggrund i såvel nationale som internationale behov for at fremme livslang læring og mobilitet gennem øget gennemsigtighed og anerkendelse af kvalifikationer. Ideen om en overordnet national kvalifikationsramme så dagens lys som led i arbejdet med en national globaliseringsstrategi i 2005, der omfattede en strategi for livslang læring og især som en del af reformarbejdet inden for erhvervsuddannelse, hvor fokus på et sammenhængende kvalifikationssystem skulle sikre gennemsigtighed, overførbare og anerkendelse af kvalifikationer. Det forberedende arbejde omkring EQF, der blev iværksat af Europa-Kommissionen og Rådet i 2005, spillede samtidig en meget væsentlig rolle for nedsættelsen af en tværministeriel arbejdsgruppe og det forestående arbejde.

Opgaven bestod i at udarbejde et forslag til en dansk kvalifikationsramme for hele det danske uddannelsessystem, og hvordan den kunne korrespondere med og knytte det danske kvalifikationssystem og stemme overens med EQF. Der blev i den forbindelse taget højde for, at der allerede fandtes en kvalifikationsramme for videregående uddannelser. Den danske kvalifikationsramme for videregående uddannelse beskriver fire niveauer af grader, som kan opnås inden for det videregående uddannelsesområde i Danmark. I lighed med EQF beskrives læringsudbytte i form af viden, færdigheder og kompetencer.

Alle relevante interessenter på alle uddannelsesområder har været systematisk inddraget i udviklingen af den danske kvalifikationsramme for livslang læring. Repræsentanter fra råd og udvalg, herunder repræsentanter fra arbejdsmarkedets parter, uddannelsesinstitutioner mv., repræsentanter for de forskellige rektorkollegier samt elev- og studenterorganisationer mv. Også kvalitetssikrings- og akkrediteringsorganisationer har været aktivt involveret i udarbejdelsen af en kvalifikationsramme gennem deres deltagelse i arbejdsgrupper, seminaraktiviteter og en høringsproces.

De ansvarlige ministerier og Styrelsen for International Uddannelse har som en del af udviklingsarbejdet været involveret i adskillige EU-kommissionsprojekter, og et Nordisk netværk støttet af Nordisk Ministerråd som stadig er pågående. Erfaringsudvekslingen og det fælles udviklingsarbejde har været værdifulde input til den danske udviklingsproces.

Det blev tidligt i forløbet besluttet, at kvalifikationsrammen skulle omfatte alle offentligt godkendte grader og uddannelsesbeviser, der erhverves i medfør af en lov eller bekendtgørelse, og som er kvalitetssikret af en offentlig myndighed i det danske uddannelsessystem – fra folkeskoleniveau til Ph.-d-niveau samt inden for voksen- og efteruddannelsesområdet. Det blev vurderet, at en struktur med otte niveauer bedst afspejlede niveauerne i det danske uddannelsessystem og de danske kvalifikationer.

I juni 2009 blev forslaget til en dansk kvalifikationsramme for livslang læring og dens implementering godkendt af undervisningsministeren, ministeren for videnskab, teknologi og udvikling, kulturministeren samt økonomi- og erhvervsministeren.

Den efterfølgende implementering af kvalifikationsrammen for livslang læring blev indledt i 2009. Implementeringen og den løbende opdatering omfatter følgende:

- Et tværministerielt koordinationsudvalg med repræsentanter fra Undervisningsministeriet, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, Kulturministeriet samt Økonomi- og Erhvervsministeriet, der blev nedsat med ansvar for at koordinere implementeringen og den løbende opdatering af kvalifikationsrammen for livslang læring. Koordinationsudvalget havde også ansvar for at sikre, at der blev etableret en reference mellem den danske kvalifikationsramme for livslang læring og EQF. Referenceprocessen – som denne rapport dokumenterer – har fundet sted fra september 2010 til maj 2011 (jf. kapitel 5, kriterium 1).
- Indplaceringen af eksisterende grader og beviser i kvalifikationsrammen fandt sted i perioden fra august 2009 til ultimo 2010. Indplaceringen af grader for de videregående uddannelser sker løbende som led i akkrediteringsprocesserne. For de øvrige uddannelsesområder foretages indplaceringen af den myndighed eller de aktører, der har det faglige ansvar for kvalifikationerne og uddannelsernes mål og indhold i henhold til de danske love og bekendtgørelser. Der er udarbejdet retningslinjer for, hvordan indplaceringen skal ske.
- Der blev udarbejdet en kommunikationsplan. I 2010 udvikledes to web-baserede informationsredskaber: en web-udgave af kvalifikationsrammen på www.nqf.dk, samt information om de enkelte kvalifikationsniveauer på Uddannelsesguiden [www.uddannelsesguiden.dk]. Derudover er der udarbejdet en mere omfattende introduktion til kvalifikationsrammen, som findes på Undervisningsministeriets hjemmeside.
- Et dansk koordinationspunkt for EQF blev etableret under Styrelsen for International Uddannelse. Det danske koordinationspunkt har ansvar for at sikre gennemsigtigheden mellem den danske kvalifikationsramme og den europæiske kvalifikationsramme samt sikre adgang til information om danske kvalifikationer og deres placering i forhold til EQF.
- Der skal foretages en evaluering af kvalifikationsrammen i 2012. Evalueringen vil se på indfrielse af kvalifikationsrammens formål og validering af niveaubeskrivelserne for niveau 1-5.

3.2 Kvalifikationsrammens formål og omfang

Den danske kvalifikationsramme for livslang læring er en samlet, systematisk og niveaudelt oversigt over grader og uddannelsesbeviser, der kan erhverves inden for det danske uddannelsessystem – fra folkeskoleniveau til universitetsniveau samt inden for voksen- og efteruddannelsesområdet.

Kvalifikationsrammens overordnede mål er at understøtte gennemsigtigheden i det danske uddannelsessystem og fremme mulighederne for mobilitet og livslang læring ved at:

- give et samlet overblik over offentligt godkendte uddannelsesbeviser og grader og samtidig synliggøre veje gennem uddannelsessystemet. Det gør det lettere for elever og studerende at finde ud af, hvordan de kan bygge videre på de kvalifikationer, de allerede har.
- lette den gensidige anerkendelse mellem danske og udenlandske kvalifikationer. Det opnås ved, at hvert niveau i den danske kvalifikationsramme og tilsvarende i andre landes

kvalifikationsrammer og -systemer refererer til et niveau i den europæiske kvalifikationsramme. Dermed bliver det lettere at sammenligne uddannelsesbeviser og grader fra forskellige lande.

Kvalifikationsrammens målgruppe er den brede offentlighed, elever, studerende, virksomheder og vejledere, der har behov for at få et overblik over kvalifikationsniveauerne i Danmark, herunder hvilket niveau specifikke kvalifikationer er indplaceret på, og hvordan de kan erhverves. For uddannelsesinstitutioner og myndigheder er kvalifikationsrammen et redskab, der kan bruges til vejledning, beskrivelse, vurdering, sammenligning og anerkendelse af uddannelser.

Den danske kvalifikationsramme for livslang læring har ingen lovgivningsmæssig funktion i forhold til udvikling og kvalitetssikring af nye uddannelser. Indplaceringen af danske kvalifikationer i kvalifikationsrammen og kvalitetssikringen heraf finder sted i medfør af love og bekendtgørelser inden for det eksisterende lovgrundlag for offentligt godkendte uddannelser.

Kvalifikationsrammen for livslang læring omfatter alle grader og beviser, der er erhvervet gennem uddannelser, som er udbudt i henhold til danske love og bekendtgørelser, og som er underlagt en offentligt anerkendt kvalitetssikring i det danske uddannelsessystem.

Kvalifikationsrammen omfatter ikke private uddannelser og ej heller en række kommunale og statsligt regulerede uddannelser, der ikke er en del af det formelle danske uddannelsessystem, og som ikke er godkendt og kvalitetssikret i henhold til love og bekendtgørelser. Som led i den planlagte evaluering af kvalifikationsrammen i 2012 vil der blive set på, hvordan kvalifikationer, der er opnået uden for det formelle danske uddannelsessystem, herunder internationale kvalifikationer, kan knyttes til den danske kvalifikationsramme.

Kvalifikationsrammen for livslang læring består af følgende nøgleelementer:

- Struktur: kvalifikationsrammen er inddelt i otte niveauer (jf. afsnit 3.3)
- Niveaubeskrivelser (jf. afsnit 3.4)
- Centrale begreber: niveaubeskrivelserne er baseret på begrebet læringsudbytte, der er beskrevet ved begreberne viden, færdigheder og kompetencer (jf. afsnit 3.5)
- Oversigt over typer af uddannelsesbeviser og grader (jf. afsnit 3.6)
- Principper og procedurer for indplacering af uddannelsesbeviser og grader (afsnit 3.7)
- Web-baseret udgave af kvalifikationsrammen og database med beskrivelse af niveauerne i kvalifikationsrammen og de tilknyttede uddannelser (afsnit 3.8).

De centrale elementer i kvalifikationsrammen er hver især beskrevet i de følgende afsnit: 3.3-3.8.

3.3 Kvalifikationsrammens opbygning

Udgangspunktet for opbygningen og valget af antal niveauer i den danske kvalifikationsramme for livslang læring var, at den skulle kunne:

- omfatte alle offentligt godkendte grader og uddannelsesbeviser i det formelle danske uddannelsessystem
- tage højde for og sikre sammenhæng mellem den danske kvalifikationsramme for livslang læring og den allerede eksisterende kvalifikationsramme for videregående uddannelse
- skabe grundlag for etablering af reference mellem den danske kvalifikationsramme for livslang læring og den europæiske kvalifikationsramme.

På baggrund af en grundig analyse af læringsudbyttet af de eksisterende danske uddannelser og deres kvalifikationer (se endvidere afsnit 3.4) blev den danske kvalifikationsramme opbygget med otte niveauer. Det var vurderingen, at otte niveauer udgjorde en ramme, der var hensigtsmæssig og kunne inkludere beskrivelser af læringsudbytter og niveauer for alle offentligt godkendte uddannelsesbeviser og grader. Kvalifikationsrammen kan ses som en stige med otte niveauer, hvor det samlede læringsudbytte af gradvist stiger fra niveau 1 til niveau 8 (se

nedenstående tabel). Hvert niveau repræsenterer altså en progression i forhold til niveauet nedenunder. For hvert niveau findes en niveaubeskrivelse.

Figur 1

Otte niveaubeskrivelser i den danske kvalifikationsramme for livslang læring

Niveau 1	Niveaubeskrivelse
Niveau 2	Niveaubeskrivelse
Niveau 3	Niveaubeskrivelse
Niveau 4	Niveaubeskrivelse
Niveau 5	Niveaubeskrivelse
Niveau 6	Niveaubeskrivelse
Niveau 7	Niveaubeskrivelse
Niveau 8	Niveaubeskrivelse

Niveaubeskrivelserne for niveau 6, 7 og 8 i kvalifikationsrammen for livslang læring er identiske med niveaubeskrivelserne i kvalifikationsrammen for videregående uddannelser for bachelorniveau, kandidatniveau og Ph.d-niveau. Det skal bemærkes, at de offentligt godkendte kvalifikationer i det danske uddannelsessystem på niveau 6-8 er omfattet af den danske kvalifikationsramme for videregående uddannelser, og at disse er omfattet af akkreditering (Annex A indeholder en detaljeret beskrivelse af den danske kvalifikationsramme for videregående uddannelser).

Der er udarbejdet en bredere niveaubeskrivelse for niveau 5 i den danske kvalifikationsramme for livslang læring end for den tilsvarende niveaubeskrivelse for kortere videregående uddannelser i den danske kvalifikationsramme for videregående uddannelser. Den bredere niveaubeskrivelse skal gøre det muligt at inkludere kvalifikationer på niveau 5, der opnås gennem visse erhvervsuddannelser og visse maritime erhvervsrettede uddannelser.

Figur 2

Den danske kvalifikationsrammes otte niveauer for kvalifikationer og supplerende kvalifikationer

	Kvalifikationer	Supplerende kvalifikationer
Niveau 1		
Niveau 2		
Niveau 3		
Niveau 4		
Niveau 5		
Niveau 6		
Niveau 7		
Niveau 8		

For at kunne rumme alle de offentligt godkendte grader og uddannelsesbeviser, herunder uddannelsesbeviser for supplerende kvalifikationer erhvervet inden for voksenuddannelse og efteruddannelse i det formelle uddannelsessystem, skelnes der i den danske kvalifikationsramme mellem kvalifikationer og supplerende kvalifikationer. Dette fremgår af ovenstående tabel. Niveaubeskrivelserne er fælles for begge typer af kvalifikationer. De supplerende kvalifikations læringsudbytte opfylder typisk en del af kravene vedrørende viden, færdigheder eller kompetencer på et givet niveau. En beskrivelse af supplerende kvalifikationer findes i afsnit 3.5.

3.4 Niveaubeskrivelser i kvalifikationsrammen

De otte niveauer i kvalifikationsrammen er defineret ud fra læringsudbytte. Niveaubeskrivelserne beskriver læringsudbytte i form af viden, færdigheder og kompetencer. Niveaubeskrivelserne er formuleret, så de kan rumme meget forskellige grader og uddannelsesbeviser i

det danske uddannelsessystem, der afspejler forskellige typer af læringsudbytte fra de mere teoretisk til de mere praktisk funderede kvalifikationer.

Det blev som udgangspunkt besluttet at anvende typologien med viden, færdigheder og kompetencer i beskrivelsen af alle kvalifikationsniveauerne i rammen. Det skete for at sikre sammenhængen med den danske kvalifikationsramme for videregående uddannelser, hvor typologien med viden, færdigheder og kompetencer allerede fandtes, og ligeledes for at lette sammenligningen med EQF.

For det andet gennemførtes en analyse af læringsudbytte og beskrivelser af læringsudbytte i love, bekendtgørelser og i kvalifikationsrammen for videregående uddannelse for at sikre, at niveaubeskrivelserne i kvalifikationsrammen udgør en systematisk - niveaudelt - beskrivelse af det læringsudbytte, der kan erhverves inden for det danske uddannelsessystem. Niveaubeskrivelserne blev desuden formuleret så progressionen fra det ene niveau til det næste tydeligt fremgår. Derudover er gentagelser i niveaubeskrivelserne fra et niveau til næste udeladt. Det betyder at deskriptorer på underliggende niveauer implicit er inkluderet i efterfølgende niveauer.

Endelig blev niveaubeskrivelserne formuleret – med brug af det centrale begreb ”læringsudbytte” – så de bedst muligt kan danne udgangspunkt for vurderingen og indplaceringen af alle kvalifikationer i det danske uddannelsessystem, således at man fik generiske, men alligevel detaljerede oplysninger om læringsudbyttet på de enkelte niveauer.

Ved udformningen af niveaubeskrivelserne blev der taget højde for, at der allerede fandtes niveaubeskrivelser for videregående uddannelse i kvalifikationsrammen for videregående uddannelse. Derfor blev niveaubeskrivelserne for bachelorniveau, kandidatniveau og ph.d.-niveau anvendt uændret som beskrivelser af niveauerne 6, 7 og 8 i kvalifikationsrammen. Disse niveauer omfatter de eksisterende kvalifikationer for de videregående uddannelser. Derfor er niveaubeskrivelserne for niveau 6-8 i kvalifikationsrammen for livslang læring identiske med de tre øverste niveaubeskrivelser i kvalifikationsrammen for videregående uddannelse. Dette gælder imidlertid ikke for kortere videregående uddannelser og niveau 5.

Der blev udarbejdet en ny niveaubeskrivelse for niveau 5 i kvalifikationsrammen for livslang læring på samme måde som for niveau 1-4. Den nye beskrivelse skulle kunne rumme både grader for videregående uddannelser på dette niveau (erhvervsakademiuddannelser) og uddannelsesbeviser, der opnås gennem visse erhvervsuddannelser og visse maritime erhvervsrettede uddannelser.

For niveaubeskrivelserne niveau 1-5 i den danske kvalifikationsramme for livslang læring, se afsnit 5.2. For niveaubeskrivelserne i den danske kvalifikationsramme for livslang læring niveau 1-8, se appendiks A.

3.5 Centrale begreber i kvalifikationsrammen

Niveaubeskrivelserne blev udviklet med udgangspunkt i følgende centrale begreber:

- kvalifikationer
- læringsudbytte
- viden, færdigheder og kompetencer.

3.5.1 Kvalifikationer

Ved en kvalifikation forstås en grad, et uddannelsesbevis eller et bevis for en supplerende uddannelse, der er offentligt godkendt og dokumenterer et opnået læringsudbytte. Graderne og beviserne skal være tildelt i medfør af en lov eller bekendtgørelse og skal være kvalitets-sikret af en offentlig myndighed i det danske uddannelsessystem.

Begrebet kvalifikation lægger vægt på resultatet af en læreproces frem for på en uddannelses længde eller indhold.

Den danske kvalifikationsramme for livslang læring benytter tre forskellige typer kvalifikationer, der fører til offentligt godkendte grader og uddannelsesbeviser:

- **Grader** opnås i det videregående uddannelsessystem. Eksempler på grader: erhvervsakademigraden, bachelorgraden og kandidatgraden.
- **Uddannelsesbeviser** opnås inden for resten af uddannelsesområdet. Eksempler på uddannelsesbeviser er gymnasiale uddannelsesbeviser og erhvervsuddannelsesbeviser.
- **Beviser for supplerende kvalifikationer** opnås inden for voksenuddannelsesområdet. Beviser for supplerende kvalifikationer kan for eksempel være: hf-enkeltfag, grundforløb på erhvervsuddannelser og arbejdsmarkedsuddannelser.

Et bevis for supplerende kvalifikationer kan enten være et supplement til en kvalifikation, en del af en kvalifikation eller en kvalifikation, som ikke bygger oven på en kvalifikation på et underliggende niveau eller er knyttet til en eksisterende kvalifikation. Supplerende kvalifikationer kan typisk bruges af voksne som enkeltstående kvalifikationer til opkvalificering, men en stort antal både almene og erhvervsrettede supplerende kvalifikationer giver mulighed for at akkumulere læringsudbytte og opnå merit i forhold til at opnå en fuld almen studiekompetencegivende kvalifikation eller en erhvervsuddannelseskvalifikation.

Det er offentligt godkendte grader og uddannelsesbeviser, der er indplaceret i rammen. Grader og uddannelsesbeviser dokumenterer det læringsudbytte, som en given person har opnået efter at have gennemført et givet uddannelsesforløb. Det er muligt at opnå grader og uddannelsesbeviser på andre måder end ved at gennemføre en hel uddannelse. Visse typer af grader og uddannelsesbeviser kan opnås gennem anerkendelse af, hvad man har lært gennem arbejdslivet eller foreningslivet, f.eks. på grundlag af en realkompetencevurdering.

3.5.2 Læringsudbytte

Ved læringsudbytte forstås, hvad man skal vide og kunne som resultat af en læreproces. En kvalifikations læringsudbytte er, hvad en person med en given kvalifikation forventes at vide og kunne.

I kvalifikationsrammen anvendes begrebet læringsudbyttet i tilknytning til en kvalifikation. Som det fremgår af nedenstående figur anvendes begreberne viden, færdigheder og kompetencer til at beskrive et læringsudbytte. En konkret beskrivelse af et læringsudbytte i kvalifikationsrammen angiver dermed den viden, de færdigheder og de kompetencer, som en person med en given kvalifikation forventes at have.

Figur 3
Læringsudbytte i kvalifikationsrammen

Viden	Færdigheder	Kompetencer
Typer og kompleksitet	Typer	Handlerummet
	Opgaveløsning	Samarbejde og ansvar
Forståelse	Kommunikation	Læring

Viden

Viden omfatter viden om og forståelse af et emne. Viden rummer følgende aspekter:

- Hvilken type viden der er tale om: viden om teori eller viden om praksis; viden inden for et fag, inden for et fagområde eller inden for et erhverv.
- Hvor kompleks denne viden er: graden af kompleksitet, samt hvor forskellige og uforudsigelige situationer denne viden beherskes i.
- Forståelse: Evnen til at sætte sin viden i sammenhæng. Forståelse kommer f.eks. til udtryk, når man skal forklare noget for andre.

Færdigheder

Færdigheder angiver, hvad en person kan gøre eller udføre. Færdigheder rummer følgende aspekter:

- Hvilken type færdighed er der tale om: praktiske, kognitive, kreative eller kommunikative færdigheder.
- Hvor kompleks opgaveløsningen er: hvilken opgaveløsning færdigheden skal anvendes til, og denne opgaves kompleksitet.
- Kommunikation: hvilken kommunikation der kræves, kompleksiteten i budskabet, til hvilken målgruppe og med hvilke virkemidler.

Kompetencer

Kompetencer handler om ansvar og selvstændighed og angiver evnen til at anvende viden og færdigheder i en arbejdssituation eller i studiemæssig sammenhæng. Kompetencer rummer følgende aspekter:

- Handlerummet: i hvilke typer af arbejds- og/eller studiemæssige sammenhænge viden og færdigheder bringes i spil, samt graden af uforudsigelighed og foranderlighed i disse sammenhænge.
- Samarbejde og ansvar: evnen til at tage ansvar for eget og andres arbejde, samt hvor komplekse samarbejdssituationer man kan indgå i.
- Læring: evnen til at tage ansvar for egen og andres læring.

3.6 Oversigt over typer af uddannelsesbeviser og grader i kvalifikationsrammen

Den danske kvalifikationsramme for livslang læring rummer alle offentligt godkendte grader og uddannelsesbeviser i det danske uddannelsessystem. I nedenstående figur ses en oversigt over de forskellige typer af grader og uddannelsesbeviser i kvalifikationsrammen. En beskrivelse af principperne bag indplaceringen af uddannelsesbeviser og grader i kvalifikationsrammen findes i næste kapitel.

Som tidligere nævnt i dette kapitel er graderne for de videregående uddannelser indplaceret på niveauerne 5-8. Uddannelsesbeviser og beviser for supplerende kvalifikationer er indplaceret på niveauerne 1-5 i kvalifikationsrammen.

Figur 4

Overblik over typer af uddannelsesbeviser og grader i kvalifikationsrammen

Uddannelsesbeviser og grader			Supplerende kvalifikationer	
1	Grundskole (9. klasse)		1	Forberedende voksenundervisning
2	Grundskole (10. klasse)		2	Almen voksenuddannelse
3		Erhvervsuddannelser	3	
4	Gymnasiale Uddannelser	Andre erhvervsuddannelser	4	Hf-enkeltfag Gymnasiale kurser
5	Erhvervsakademi-uddannelser og VU		5	
6	Bachelor- og diplomuddannelser		6	
7	Kandidat- og masteruddannelser		7	
8	Ph.d.-uddannelser		8	

De forskellige typer af grader og uddannelsesbeviser beskrives nærmere i deres uddannelsesmæssige sammenhæng i kapitel 4, og mere uddybende i appendiks C.

For eksempler på typer af uddannelsesbeviser og grader, samt beviser for supplerende kvalifikationer henvises til appendiks B.

3.7 Principper for indplacering af uddannelsesbeviser og grader

Indplaceringen af uddannelsesbeviser og grader i kvalifikationsrammen for livslang læring bygger på en vurdering af det læringsudbytte, som den enkelte grad/det enkelte bevis dokumenterer, i forhold til rammens niveaubeskrivelser.

Best fit: Læringsudbyttet for en kvalifikation skal ud fra en helhedsbetragtning på tværs af viden, færdigheder og kompetencer svare bedre til niveaubeskrivelsen for et givet niveau end andre niveauer i kvalifikationsrammen.

Best-fit princippet anvendes ved indplacering af uddannelsesbeviser og beviser for supplerende kvalifikationer på niveau 1-5 i kvalifikationsrammen. Best-fit princippet betyder, at der ikke skal være et fuldstændigt match mellem læringsudbyttet i en kvalifikation og niveaubeskrivelsen i kvalifikationsrammen. En supplerende kvalifikation skal dog kun, baseret på best-fit princippet, opfylde enten viden, færdigheder og/eller kompetencer på et givet niveau fordi disse kvalifikationer typisk er for smalle til at kunne opfylde læringsudbyttet på tværs af et niveau.

Full-fit: Læringsudbyttet for en kvalifikation skal svare fuldt ud til niveaubeskrivelsen for et givet niveau, som kvalifikationen er indplaceret på for både viden, færdigheder og kompetencer.

Full-fit princippet anvendes ved indplacering af kvalifikationer på niveau 6-8 i kvalifikationsrammen. Det gælder for grader for videregående uddannelser, som er indplaceres i kvalifikationsrammen via kvalifikationsrammen for videregående uddannelser. Full-fit princippet, som findes i kvalifikationsrammen for videregående uddannelser anvendes for niveau 6-8 for at sikre sammenhæng og gennemsigtighed mellem de to kvalifikationsrammer. Alle offentligt godkendte kvalifikationer på niveau 6-8 skal ifølge lovgivningen godkendes via akkreditering som grader i det videregående uddannelsessystem, og optages herigennem i de to kvalifikationsrammer baseret på full-fit, som er grundlaget for akkrediteringen. For yderligere information se kriterium 4, afsnit 5.4.2 og selvcertificeringsrapporten i Annex A

Under kriterium 4 (afsnit 5.4) uddybes de principper og procedurer, der anvendes for indplacering af grader, uddannelsesbeviser og beviser for supplerende kvalifikationer i den danske kvalifikationsramme for livslang læring, samt procedurerne for kvalitetssikring af indplaceringen.

3.8 Web-udgave af den danske kvalifikationsramme for livslang læring og database med kvalifikationsniveauerne

Der er blevet udviklet web-baserede informationsredskaber for at give brugere og offentligheden oplysninger om den danske kvalifikationsramme for livslang læring og de enkelte kvalifikationsniveauer.

Redskaberne omfatter en web-udgave af den danske kvalifikationsramme for livslang læring på www.nqf.dk og en database med information om de enkelte kvalifikationsniveauer på www.uddannelsesguiden.dk. Derudover er der udarbejdet en mere omfattende introduktion til den danske kvalifikationsramme for livslang læring, som findes på Undervisningsministeriets hjemmeside.

Den primære målgruppe for web-udgaven af den danske kvalifikationsramme for livslang læring er personer, der beskæftiger sig med kvalifikationsrammen og anerkendelse af kvalifikationer i Danmark og andre lande. Web-udgaven indeholder uddybende oplysninger om den

danske kvalifikationsramme for livslang læring, typer og eksempler på uddannelsesbeviser og grader i kvalifikationsrammen. Yderligere beskriver web-udgaven hvad den danske kvalifikationsramme for livslang læring og EQF kan bruges til. Denne rapport findes også på hjemmesiden.

Databasen på www.uddannelsesguiden.dk indeholder oplysninger om alle offentligt godkendte uddannelser og uddannelsesbeviser og grader i Danmark, herunder type, varighed, ECTS-points (videregående uddannelser), udbydere, adgangskrav, nærmere oplysninger om formål, indhold, struktur og eksaminer, yderligere uddannelsesmuligheder og typiske job- eller beskæftigelsesmuligheder. Kvalifikationsniveauerne i den danske kvalifikationsramme for livslang læring indgår endvidere som led i implementeringen af kvalifikationsrammen. Det er således blevet muligt at benytte forskellige søgefunktioner ud fra uddannelsesmuligheder, typer af kvalifikationer og kvalifikationsniveauer.

4 Det danske uddannelsessystem og dets kvalifikationer

Dette kapitel indeholder en kort introduktion til det danske uddannelsessystem og de forskellige uddannelsesområder. Formålet er at give en forståelse af de danske kvalifikationer, deres kontekst og niveau samt progressionen mellem niveauerne. Appendiks C indeholder en uddybende beskrivelse, hvor læseren kan få en dybdegående forståelse for de enkelte uddannelsesområders karakteristika, herunder uddannelsernes formål, adgangskrav, varighed, og hvilke institutioner der udbyder dem.

Kapitlet beskriver også, hvilke uddannelsesbeviser og grader, der kan opnås inden for de forskellige områder af uddannelsessystemet, og på hvilket niveau i kvalifikationsrammen, kvalifikationer er indplaceret. Appendiks B indeholder detaljerede eksempler på kvalifikationer.

4.1 Et overblik

Overordnet set er det danske uddannelsessystem opdelt i to dele: det *ordinære uddannelsessystem* og *voksen- og efteruddannelsessystemet*. Det ordinære uddannelsessystem omfatter børn i alderen fra 6 år samt unge og siden voksne på deres vej gennem systemet. Voksen- og efteruddannelsessystemet afspejler det ordinære system, men henvender sig til voksne.

Figur 5
Overblik over det danske uddannelsessystem

Ordinære uddannelsessystem			Voksen- og efteruddannelsessystemet		
Grundskole			Almen voksenuddannelser	Arbejdsmarkedsuddannelser	
Grundskole			Forberedende voksenundervisning (FVU)		
			Almen voksenuddannelse (AVU)		
Ungdomsuddannelser					
Gymnasiale uddannelser	Erhvervsuddannelse		Hf-enkeltfag	Grundforløb på erhvervsuddannelse (GVU)	Arbejdsmarkedsuddannelse (AMU)
Videregående uddannelse					
Bachelorgrad, Kunstnerisk bachelorgrad	Professionsbachelorgrad	Erhvervsakademigrad	VU-grad		
			Diplomgrad		
Kandidatgrad, kunstnerisk kandidatgrad			Mastergrad, kunstnerisk mastergrad		
Ph.d.					

De følgende afsnit i dette kapitel indeholder først en præsentation af det ordinære uddannelsessystem frem til de videregående uddannelser, altså den af systemet der omfatter grundskolen og 10. klasse (4.2) samt ungdomsuddannelserne (4.3). Dette efterfølges af en præsentation af voksen- og efteruddannelsessystemet på de tilsvarende niveauer (4.4-4.5). Til sidst præsenteres systemet for videregående uddannelse (4.6).

4.2 Grundskolen

Grundskolen er et sammenhængende forløb med obligatorisk skolegang fra 0. til 9. klasse. Derudover er der et tilbud om 10. klasse i grundskolen for elever der har brug for yderligere faglig kvalificering og afklaring af uddannelsesvalg. Børnene starter som 6-årige og afslutter normalt deres skolegang, når de er 16. Kvalifikationer i grundskolens 0.-9. klasse og 10. klasse ligger på niveau 1-2 i kvalifikationsrammen for livslang læring.

Formålet med grundskolen er at give eleverne viden og færdigheder, som kan forberede dem på gymnasiale uddannelser og erhvervsuddannelser og give dem lyst til at lære mere. Grundskolen skal desuden forberede eleverne på at kunne deltage, udvise gensidigt ansvar og forstå deres rettigheder og pligter i et frit demokratisk samfund.

Den danske grundskole hører under Undervisningsministeriet.

Uddannelsesbeviser i grundskolen 0-9 og 10. klasse

Niveau 1:

- Bevis for folkeskolens 9. klasse (bevis for folkeskolens afgangsprøve)

Niveau 2:

- Bevis for folkeskolens 10. klasse (grundskole)

4.3 Ungdomsuddannelser

Det danske ungdomsuddannelsessystem er opdelt i to hovedområder:

- Gymnasiale uddannelser
- Erhvervsrettede uddannelser

De gymnasiale uddannelser retter sig mod videreuddannelse, og de erhvervsrettede uddannelser retter sig primært mod at uddanne unge til funktioner på arbejdsmarkedet, men de giver også adgang til videreuddannelse. Ungdomsuddannelserne er indplaceret på niveau 3-5 i kvalifikationsrammen.

De gymnasiale uddannelser og erhvervsuddannelserne hører under Undervisningsministeriet.

Dette niveau inkluderer også de maritime erhvervsrettede uddannelser som hører under Økonomi- og Erhvervsministeriet.

4.3.1 Gymnasiale uddannelser

De gymnasiale uddannelser består af fire forskellige uddannelser. Det overordnede mål med de fire uddannelser er at forberede eleverne til de videregående uddannelser, udvikle deres interesse for og evne til at deltage i samfundet og støtte deres personlige udvikling. Desuden skal uddannelserne udvikle elevernes kreativitet, kritiske sans og innovative evner. Valget af studieretning på de enkelte uddannelser og de specifikke valgfag inden for studieretningen er afgørende for, hvilke videregående uddannelser den gymnasiale uddannelse giver adgang til.

De fire gymnasiale uddannelser er: studentereksamen (stx), højere teknisk eksamen (htx), højere handelseksamen (hhx) og højere forberedelseseksamen (hf).

Beviser på de gymnasiale uddannelser

Niveau 4

- Studentereksamen (bevis for gennemførelse af treårig gymnasial uddannelse)
- Højere handelseksamen (bevis for gennemførelse af treårig gymnasial uddannelse)
- Højere teknisk eksamen (bevis for gennemførelse af treårig gymnasial uddannelse)
- Højere forberedelseksamen (bevis for gennemførelse af toårig gymnasial uddannelse)

4.3.2 Erhvervsuddannelse

Erhvervsuddannelserne (EUD) omfatter omkring 107 erhvervsuddannelsesforløb, der er opdelt i 12 fællesfaglige indgange med hver deres specifikke grundforløb. Næsten alle uddannelserne er opdelt i trin og specialisering eller profiler. De 12 fællesindgange spænder fra byggeri og anlæg til sundhed og pædagogik, og de kan grupperes i fire typer: landbrugsuddannelser, merkantile uddannelser, social- og sundhedsuddannelser og tekniske uddannelser. Uddannelsernes varighed ligger mellem 1½ til 5 år, men typisk løber en EUD-uddannelse over 3½-4 år, inklusive grundforløbet.

I Danmark er erhvervsuddannelserne vekseluddannelser og består derfor af både undervisning på skole og praktik i en virksomhed. Mindst halvdelen af den samlede uddannelsestid forgår typisk i praktikken.

Ved siden af erhvervsuddannelserne findes de maritime erhvervsrettede uddannelser. De består af en række uddannelsesforløb, der især er rettet mod den maritime sektors behov.

Beviser for erhvervsuddannelse (EUD)

Niveau 2

- Grundforløb på erhvervsuddannelser (herunder bevis for supplerende kvalifikationer)

Niveau 3

- Beviser for grundforløb på erhvervsuddannelser (toårig erhvervsuddannelse, bevis for supplerende kvalifikationer)
- Bevis for erhvervsuddannelse (f.eks. social- og sundhedshjælper, industriassistent)

Niveau 4

- Bevis for erhvervsuddannelse (f.eks. social- og sundhedsassistent, industritekniker)¹

Niveau 5

- Bevis for erhvervsuddannelse (f.eks. film- og tv-produktionstekniker, flymekaniker)

Beviser for maritime erhvervsrettede uddannelser

Niveau 2-5

- *Hver enkelt maritim erhvervsrettet uddannelse har sine egne uddannelsesbeviser*²

4.4 Almen voksenuddannelse

De formelle kompetencegivende voksen- og efteruddannelser kan underopdeles i almene voksenuddannelser (der præsenteres i dette afsnit) og erhvervsrettede voksen- og efteruddannelser (der præsenteres i afsnit 4.5).

Almen voksenuddannelse indplaceres på niveau 1-4 i kvalifikationsrammen:

- Forberedende voksenundervisning (FVU) (niveau 1)

¹ Niveau 4 inkluderer også eux. Eux er en gymnasial eksamen, som man kan tage som en del af visse erhvervsuddannelser på udvalgte indgange. Eux-beviset udstedes til elever, der har gennemført en erhvervsuddannelse tilrettelagt som et eux-forløb med gymnasiale fag, og som har bestået en eux-eksamen, som indeholder prøver i seks fag.

² De maritime uddannelser er også på niveau 6, Professionsbachelorgrad, se appendiks A.

- Almen voksenuddannelse (AVU) (niveau 1-3)
- Hf-enkeltfag (niveau 4)

De almene voksenuddannelser hører under Undervisningsministeriet.

4.4.1 Forberedende voksenundervisning

Forberedende voksenundervisning (FVU) er et tilbud til voksne, der vil være bedre til at læse, skrive, stave eller regne. Der findes også kurser for voksne med læse- og skrivevanskeligheder (ordblindhed) samt forberedende undervisning for udlændinge. Alle, der er fyldt 18 år, kan optages.

Beviser for supplerende kvalifikationer inden for forberedende voksenundervisning

Niveau 1

- Bevis for forberedende voksenundervisning

4.4.2 Almen voksenuddannelse

Almen voksenuddannelse (AVU) er et tilbud til voksne over 18 år om at forbedre deres kundskaber i en række almene fag, for eksempel edb, matematik og samfundsfag. Almen voksenuddannelse på gymnasialt niveau tilrettelægges som enkeltfagsundervisning. Undervisningen fører til en eksamen, der giver adgang til at komme ind på en anden uddannelse på samme måde som med folkeskoleafgangsbeviset efter 9.- og 10. klasse.

Beviser for supplerende kvalifikationer inden for almen voksenuddannelse

Niveau 1

- Bevis for almen voksenuddannelse niveau G (9. klasse)

Niveau 2

- Almen voksenuddannelse niveau F og E (10. klasse)

Niveau 3

- Almen voksenuddannelse niveau D

4.4.3 Hf-enkeltfag

Elever, der tager hf-enkeltfag, ønsker normalt at opnå en mere detaljeret viden inden for et eller flere fag eller har brug for at supplere deres gymnasiale uddannelse for at kunne komme ind på en videregående uddannelse. Målsætningerne for hf-enkeltfag svarer til den 2-årige gymnasiale uddannelse (hf-uddannelsen).

Beviser for supplerende kvalifikationer for gymnasial supplering som enkeltfag

Niveau 4

- Beviser for gymnasial supplering som enkeltfag
- Hf-enkeltfag

4.5 Erhvervsrettede voksen- og efteruddannelser

En anden del af voksen- og efteruddannelsessystemet er de erhvervsrettede voksen- og efteruddannelser, som består af:

- Arbejdsmarkedsuddannelserne (AMU)
- Grundlæggende voksenuddannelse (GVU)
- Videreuddannelsessystemet for voksne (VFV)

De erhvervsrettede voksen- og efteruddannelser hører under Undervisningsministeriet og findes på niveau 2-5 i kvalifikationsrammen.

4.5.1 AMU

Arbejdsmarkedsuddannelserne (AMU) består af cirka 3.000 forskellige uddannelser, herunder udvalgte enkeltfag fra erhvervsuddannelser. Uddannelserne fører til en selvstændig kompetence i forhold til at udføre ufaglærte og faglærte jobfunktioner. Formålet er at vedligeholde og opdatere ufaglærte og faglærtes kompetencer samt bidrage til et samlet kompetenceløft på arbejdsmarkedet.

Beviser for supplerende kvalifikationer inden for arbejdsmarkedsuddannelserne

Niveau 2-5

- AMU-bevis

4.5.2 Grundlæggende voksenuddannelse

Grundlæggende voksenuddannelse (GVU), er den ramme, hvori tidligere uddannelse og min. 2 års relevant erhvervs erfaring suppleret med blandt andet erhvervsuddannelseselementer og arbejdsmarkedsuddannelser sammensættes i en uddannelsesplan der fører frem til en formel erhvervsuddannelseskompetence.

Det afsluttende uddannelsesbevis er derfor ikke et særligt GVU-uddannelsesbevis, men et erhvervsuddannelsesbevis.

Inden deltagerne kan påbegynde en grundlæggende voksenuddannelse, skal de igennem en obligatorisk realkompetencevurdering. Denne vurdering er baseret på formål og læringsudbytte for den tilsvarende EUD-uddannelse (se afsnit 4.3.2).

Beviser for supplerende kvalifikationer inden for grundlæggende voksenuddannelse (GVU)

Niveau 3-5

- Beviserne svarer til dem, der tildeles inden for EUD-uddannelserne

4.6 Videregående uddannelse

De videregående uddannelser er tilrettelagt i henhold til en todeling mellem forskningsbaserede og erhvervs- og professionsorienterede uddannelser. Formålet med de forskningsbaserede uddannelser er at uddanne de studerende til det højeste internationale niveau inden for og på tværs af de videnskabelige discipliner. Formålet med de erhvervs- og professionsorienterede uddannelser er at tilbyde praksisnære uddannelser, der på et internationalt niveau imødekommer behovet for kvalificeret arbejdskraft i den private og den offentlige sektor,

Inden for de videregående uddannelser findes der også to delsystemer, der afspejler hinanden: grader i det ordinære system har parallelle grader på samme niveau inden for voksen- og efteruddannelsessystemet. Kvalifikationsniveauerne svarer til hinanden, men uddannelserne inden for voksen- og efteruddannelsessystemet adskiller sig med hensyn til indhold, profil osv.

Videregående uddannelser indplaceres i kvalifikationsrammen på niveau 5-8 og hører under Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, Undervisningsministeriet, Kulturministeriet, Økonomi- og Erhvervsministeriet, Forsvarsministeriet eller Justitsministeriet.

I 2009 gennemførtes en selvcertificeringsproces for den danske kvalifikationsramme for videregående uddannelse med etablering af reference til den europæiske kvalifikationsramme for videregående uddannelse (QF-EHEA). Resultaterne og dokumentationen for denne proces findes i annex A.

Videregående uddannelsesgrader

Niveau 5

- Erhvervsakademigrad
- VVU-grad

Niveau 6

- Bachelorgrad
- Kunstnerisk bachelorgrad
- Professionsbachelorgrad
- Diplomgrad

Niveau 7

- Kandidatgrad
- Kunstnerisk kandidatgrad
- Mastergrad
- Kunstnerisk mastergrad

Niveau 8

- Ph.d.-grad

5 Kriterier for referencearbejdet

I dette kapitel beskrives arbejdet med at etablere en reference mellem den danske kvalifikationsramme for livslang læring (NQF³) og den europæiske kvalifikationsramme (EQF). For at hjælpe medlemsstaterne har EQF Advisory Group vedtaget følgende ti referencekriterier og procedurer:

- 1 Ansvarsområderne og/eller den juridiske kompetence for alle relevante nationale myndigheder, der er involveret i referenceprocessen, herunder det nationale koordinationspunkt, skal fastlægges entydigt og offentliggøres af de kompetente offentlige myndigheder.
- 2 Der findes en klar og tydelig kobling mellem kvalifikationsniveauerne i den nationale kvalifikationsramme eller det nationale kvalifikationssystem og niveaubeskrivelserne i den europæiske kvalifikationsramme.
- 3 Den nationale kvalifikationsramme eller det nationale kvalifikationssystem og dets kvalifikationer er baseret på princippet og målsætningen om læringsudbytte og er koblet til anerkendelse af realkompetencer og eventuelle pointsystemer.
- 4 Procedurene for indplacering af kvalifikationer i den nationale kvalifikationsramme eller for beskrivelse af kvalifikationernes indplacering i det nationale kvalifikationssystem er gennemsigtige.
- 5 De(t) nationale kvalitetssikringssystem(er) for livslang læring refererer til den/det nationale kvalifikationsramme eller -system og er i overensstemmelse med de relevante europæiske principper og retningslinjer.
- 6 Referenceprocessen skal indeholde underskrevne erklæringer fra de relevante kvalitetssikringsinstanser.
- 7 Referenceprocessen skal inddrage internationale eksperter.
- 8 De(n) kompetente nationale instans(er) skal certificere etableringen af referencer mellem den/det nationale kvalifikationsramme eller -system og EQF. En samlet rapport med beskrivelse af referencearbejdet og dokumentationen bag rapporten skal offentliggøres af de kompetente nationale instanser, herunder det nationale koordinationspunkt, og kriterierne skal behandles enkeltvis.
- 9 Den officielle EQF-platform skal føre en offentlig liste over medlemsstater, der har bekræftet, at de har gennemført referenceprocessen, herunder links til de færdige referencerapporter.
- 10 Efter referenceprocessen og i henhold til tidsplanen i henstillingen skal alle nye kvalifikationsbeviser, eksamensbeviser og Europass-dokumenter, der udstedes af de kompetente myndigheder, indeholde en klar henvisning til det relevante niveau i den europæiske kvalifikationsramme via de nationale kvalifikationssystemer.

Dette kapitel indeholder dokumentation og konklusioner for hvert af de ti referencekriterier og procedurer. Det er referenceudvalget konklusion, at den danske kvalifikationsramme opfylder hvert eneste af de ti referencekriterier.

³ Undtagelsesvist vil dette afsnit benytte sig af forkortelsen NQF om den danske kvalifikationsramme for livslang læring for at lette læsningen af den semantiske analyse.

5.1 Kriterium 1

Ansvarsområderne og/eller den juridiske kompetence for alle relevante nationale myndigheder, der er involveret i referenceprocessen, herunder det nationale koordinationspunkt, skal fastlægges entydigt og offentliggøres af de kompetente offentlige myndigheder

Referenceprocessen er blevet gennemført med inddragelse af de relevante nationale myndigheder og arbejdet har involveret følgende fem fora med forskellige ansvarsområder og opgaver:

- Et koordinationsudvalg
- Et referenceudvalg
- En følgegruppe, herunder en skriftlig høringsproces
- Et nationalt koordinationspunkt
- Et sekretariat

De berørte ministerier har udpeget medlemmer til referenceudvalget, følgegruppen samt høringsparter i den skriftlige høringsproces, og de har fastlagt rollerne for det nationale koordinationspunkt og sekretariatet. Appendiks E indeholder en liste over alle udvalg og personer, der har været en del af referenceprocessen.

Ansvarsområderne for de forskellige udvalg og deltagere i referenceprocessen er beskrevet nedenfor samt på hjemmesiderne for den danske kvalifikationsramme.

5.1.1 Koordinationsudvalget

Koordinationsudvalget har det overordnede ansvar for implementering af den danske kvalifikationsramme og for etablering af en reference mellem den danske kvalifikationsramme og EQF, og fastlægger herunder rammer for referenceprocessen og organiseringen heraf samt tidsplaner for arbejdets gennemførelse og for referencerapportens indhold. Udvalget har endvidere ansvaret for at fremlægge den endelige rapport i de ansvarlige ministerier til godkendelse.

Koordinationsudvalget består af repræsentanter for de fire ministerier med ansvar for livslang læring i Danmark:

- Undervisningsministeriet
- Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling
- Kulturministeriet
- Økonomi- og Erhvervsministeriet

Det nationale koordinationspunkt, der er udpeget af de fire ministerier, er også medlem af koordinationsudvalget.

5.1.2. Referenceudvalget

Referenceudvalget har, inden for de af koordinationsudvalget fastlagte rammer og retningslinjer, ansvar for gennemførelse af referenceprocessen.

Referenceudvalgets primære opgave har været at dokumentere og kontrollere sammenhængen mellem EQF og den nationale kvalifikationsramme samt at sikre, at der anvendes en gennemsigtig metodologi i overensstemmelse med de for processen fastlagte kriterier. Dette arbejde er dokumenteret i rapporten. Referenceudvalget er ansvarligt for følgende opgaver:

- Fastlægge rapportens indhold samt krav til dokumentation vedr. reference mellem kvalifikationsniveauer i det nationale kvalifikationssystem og EQF
- Sikre, at der anvendes en gennemsigtig metodologi i indplaceringsprocessen, og at de beslutninger, der træffes som led i dette arbejde, offentliggøres
- Udarbejde referencerapporten og fastlægge referencen mellem niveauerne i kvalifikationsrammen og EQF på baggrund af den tilvejebragte dokumentation og analyse
- Sikre involvering fra relevante berørte interessenter og aktører

- Bidrage til at sikre, at resultaterne af referencearbejdet formidles og offentliggøres på en måde, så de er forståelige for både danske og udenlandske brugere og interessenter.
- Referenceudvalget har bestået af repræsentanter fra de fire berørte ministerier, to internationale eksperter, Styrelsen for International Uddannelse (IU), ACE Denmark og Danmarks Evalueringsinstitut (EVA).

5.1.3 Følgegruppen

Der blev oprettet en følgegruppe og gennemført en bred høringsproces med inddragelse af relevante danske interessenter og aktører. Hensigten med følgegruppen var at sikre, at interessenter og aktører forholder sig aktivt til referenceprocessen og tager medansvar for etableringen af en reference mellem den danske kvalifikationsramme og EQF.

Følgegruppen har til opgave at:

- Følge referencearbejdet på baggrund af orientering fra sekretariatet
- Give input til og kvalificere referencearbejdet
- Bidrage til at sikre, at resultaterne af referencearbejdet er valide
- Bidrage til at sikre, at resultaterne af referencearbejdet formidles og offentliggøres på en måde, så de er forståelige for brugere og relevante interessenter

Følgegruppen blev inddraget via et seminar, hvor de blev opfordret til at give deres kommentarer til det første udkast af referencerapporten.

Følgegruppen bestod af repræsentanter fra råd og udvalg samt repræsentanter fra lederforeninger og rektorkollegier.

Efter seminaret med følgegruppen blev rapportudkastet sendt ud i høring til et bredt udsnit af interessenter og aktører for at sikre aktivt deltagelse og medansvar for referenceprocessen.

De temaer der blev taget op i følgegruppen og under høringsprocessen fremgår af kapitel 6.

5.1.4 Nationalt koordinationspunkt

Et dansk koordinationspunkt er etableret i regi af Styrelsen for International Uddannelse – se appendiks E for nærmere information om hvem der er udpeget som koordinationspunkt.

Koordinationspunktet har deltaget i referenceudvalgets arbejde. Derudover er koordinationspunktet ansvarligt for at videreformidle oplysninger om den nationale referenceproces og resultaterne, herunder for forvaltning af hjemmesiderne for NQF.

Koordinationspunktet har følgende opgaver:

- Deltage i referenceudvalgets arbejde
- Informere nationale og udenlandske interessenter om referenceprocessens tilrettelæggelse samt om den etablerede reference mellem NQF og EQF, herunder offentliggørelse af referencerapporten på hjemmesiden for NQF og formidling af den til EU-webportalen
- Anvende referencerapporten som grundlag for information og rådgivning om sammenhængen mellem NQF og EQF, og herunder om danske grader og uddannelsesbevisers niveau i NQF og placering i forhold til EQF
- Deltage i dialogen med andre lande om gensidig anerkendelse af kvalifikationer.

To hjemmesider med information om den danske kvalifikationsramme for livslang læring
Koordinationspunktet har oprettet og driver to hjemmesider med information om den danske kvalifikationsramme:

- www.kvalifikationsrammen.dk – hjemmeside på dansk
- www.nqf.dk – hjemmeside på engelsk

Hjemmesiderne indeholder generel information om kvalifikationsrammen, hvordan den kan bruges og information om de niveauer de forskellige typer af uddannelsesbeviser og grader er indplaceret på i kvalifikationsrammen samt beskrivelser af referenceprocessen.

Målgruppen for disse hjemmesider er fagfolk, der har en særlig interesse for referencearbejdet, eller som har brug for en bedre forståelse af kvalifikationsrammen.

For elever, studerende og borgerne i almindelighed er den nationale vejledningsportal www.uddannelsesguiden.dk den centrale hjemmeside for oplysninger om det danske uddannelsessystem. Den nationale vejledningsportal indeholder ajourførte oplysninger om alle offentligt godkendte uddannelser, og der findes også oplysninger om niveauerne i den danske kvalifikationsramme for alle uddannelser i det danske uddannelsessystem.

5.1.5 Sekretariat

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) har varetaget sekretariatsfunktionen for referenceudvalget og udarbejdet den endelige rapport.

5.2 Kriterium 2

Der findes en klar og tydelig kobling mellem kvalifikationsniveauerne i den nationale kvalifikationsramme eller det nationale kvalifikationssystem og niveaubeskrivelserne i den europæiske kvalifikationsramme.

For at vurdere, hvorvidt der findes en klar og tydelig kobling mellem NQF og EQF, foretog referenceudvalget en analyse i tre trin ud fra følgende metode:

- strukturel sammenligning af de to rammer (5.2.1)
- konceptuel sammenligning af de to rammer (5.2.2)
- semantisk analyse af niveaubeskrivelserne i de to rammer (5.2.3).

Med udgangspunkt i ovenstående tetrinsanalyse konkluderede referenceudvalget følgende reference mellem de to rammer:

Figur 6

Etablering af reference mellem niveauerne i EQF og NQF

EQF	NQF
Niveau 1	Niveau 1
Niveau 2	Niveau 2
Niveau 3	Niveau 3
Niveau 4	Niveau 4
Niveau 5	Niveau 5
Niveau 6	Niveau 6
Niveau 7	Niveau 7
Niveau 8	Niveau 8

Det er referenceudvalgets konklusion at der kan etableres en tydelig reference mellem niveau 2-5 i NQF og niveau 2-5 i EQF. Hvorimod NQF niveau 1 er mere krævende end niveau 1 i EQF. På baggrund af den semantiske analyse – baseret på best-fit princippet – er niveau 1 i NQF mest sammenligneligt med niveau 2 i EQF

Det skal bemærkes, at kvalifikationsniveauerne for videregående uddannelse er integreret i NQF og dermed også omfattet af referencen til EQF. Der er gennem selfcertificeringsprocessen i 2009 blevet etableret reference mellem kvalifikationerne for videregående uddannelse og Bologna-kvalifikationsrammen for videregående uddannelse (EHEA). I kraft af at EQF og EHEA-processerne er fuldt ud kompatible er sammenligneligheden allerede verificeret og anerkendt for niveauerne for videregående uddannelse og derfor ikke gentaget (se annex A).

5.2.1 Strukturel sammenligning af de to rammer

Arkitekturen for de to rammer blev sammenlignet for at vurdere, hvorvidt der findes en umiddelbar strukturel lighed mellem de to rammer.

Referenceudvalget konkluderede, at der findes en tæt overensstemmelse mellem arkitekturen i NQF og EQF, idet de begge er baseret på en struktur med 8 niveauer, hvor niveau 1 er det laveste og niveau 8 det højeste, og de begge er baseret på princippet om læringsudbytte.

Desuden er begge rammer omfattende, integrerende og udformet, så de dækker alle kvalifikationer uanset område, institution og læringsmetode. Begge rammer er udarbejdet med henblik på at fremme livslang læring.

Selvom begge rammer er kvalifikationsrammer og er fokuseret på læringsudbytte frem for læringsinput, har de to rammer forskellige formål. EQF er en meta-kvalifikationsramme, der skal fungere som et oversættelsesværktøj mellem de nationale systemer, mens NQF er en national ramme, der er koblet til konkrete kvalifikationer.

Der er dokumentation for, at konkrete kvalifikationer er koblet til den danske ramme. Dette fremgår af kapitel 3, der indeholder en oversigt over de grader, uddannelsesbeviser og beviser for supplerende kvalifikationer, der er placeret i NQF, og af appendiks B, der indeholder konkrete eksempler på grader, uddannelsesbeviser og beviser for supplerende kvalifikationer. I denne forbindelse konkluderer referenceudvalget også, at der er en tydelig progression i NQF, hvor skridtet fra det ene niveau til det næste – under hensyntagen til de konkrete kvalifikationer vedrørende rammen – ikke er for store.

5.2.2 Konceptuel sammenligning mellem de to rammer

Efter sammenligning af brugen af begreber i de to rammer er det referenceudvalgets konklusion, at den danske kvalifikationsramme tydeligvis er baseret på det samme underliggende begreb om læringsudbytte som EQF, selvom der er forskel på de to rammers forskellige funktioner og oprindelse.

For det første er niveaubeskrivelserne i begge rammer opdelt i viden, færdigheder og kompetence. Men hvor EQF anvender meta-begreber til at definere læringsudbytte, medtager NQF specifikke nationale kendetegn i sine definitioner af læringsudbytte som en afspejling af den danske uddannelseskultur og -lovgivning.

Ved at sammenligne definitionerne af viden, færdigheder og kompetencer i NQF og EQF finder man frem til følgende paralleller og forskelle:

- **Viden:** Der er overensstemmelse i definitionen af viden i de to rammer. Definitionen af viden i begge rammerne er en beskrivelse af, hvad man lærer, og hvilke læringsprocesser det involverer. Der er imidlertid også en lille forskel i definitionen af viden. I EQF defineres viden som enten "teoretisk eller faktuel", mens man i NQF henviser til viden som enten "teoretisk eller praktisk", hvilket afspejler den danske uddannelsestradition med at skelne mellem praktisk og teoretisk baserede uddannelseselementer. Men den underliggende betydning er dog den samme. Desuden tilføjer NQF kategorien "forståelse" til beskrivelsen af viden (se også afsnit 3.5).
- **Færdigheder:** Betydningen af færdighed er den samme i de to rammer. Men igen er NQF mere omfattende end EQF. I NQF tilføjes kategorierne: "opgaveløsningens kompleksitet" og "kommunikation" (se afsnit 3.5).
- **Kompetence:** Betydningen af kompetencer er den samme inden for de to rammer' ansvar og selvstændighed står centralt. Men igen beskrives kompetencer bredere i EQF, mens NQF's definition af kompetence udvides med kategorierne "samarbejde" og "læring" (se afsnit 3.5). I begge rammer søger man at beskrive den sammenhæng, hvori kompetencerne skal udøves.

Samlet set konkluderer referenceudvalget, at der er tale om en høj grad af overensstemmelse mellem de principper og den logik for deskriptorerne, der ligger til grund for niveauerne i NQF og EQF. Niveaubeskrivelserne er baseret på de samme centrale begreber for læringsudbytte opdelt i viden, færdigheder og kompetencer og på med den samme forståelse af begreberne.

5.2.3 Sproglig analyse af niveaubeskrivelserne i NQF og EQF

Det at der er overensstemmelse mellem arkitekturen og den underliggende konceptuelle forståelse af læringsudbytte i NQF og EQF, giver grundlag for at kunne foretage en sproglig sammenligning af niveauerne i NQF og EQF.

Den sproglige analyse er foretaget ved at tage de danske NQF niveau 1 deskriptorer og afprøve dem i forhold til definitionerne af EQF deskriptorerne på niveau 1. Hvis der ikke kunne konstateres en overensstemmelse mellem NQF og EQF deskriptorerne på niveau 1, blev der foretaget en analyse med næste niveau i EQF og så videre.

For at kunne sammenligne teksterne for hvert niveau i de to rammer, er de to rammer blevet opstillet i tabeller, og der blev foretaget en krydssammenligning mellem de enkelte niveauer. For at illustrere overensstemmelsen eller forskellen er følgende farvekoder ved analysen blevet anvendt:

1. **Rød** – overensstemmelse mellem *viden* i EQF og NQF
2. **Grøn** – overensstemmelse mellem *færdighed* i EQF og NQF
3. **Lyserød** - overensstemmelse mellem *kompetence* i EQF og NQF
4. **Blå** - forskelle i begreber i EQF og NQF.

Generelt viste analyserne, at der er overensstemmelse i den terminologi, der anvendes til at definere deskriptorerne. Niveaubeskrivelserne i den danske kvalifikationsramme er dog mere detaljerede end niveaubeskrivelserne i EQF. Niveaubeskrivelserne i den danske kvalifikationsramme indeholder generelt flere udsagn end EQF-deskriptorerne.

Sammenligning af NQF niveau 1 og EQF niveau 1

Definitionen af *viden* i de to rammer på niveau 1 er næsten identisk. I EQF omtales *viden* som "generel grundlæggende viden". NQF niveau 1 har en nærmest tilsvarende formulering: "grundlæggende viden inden for almene fag". Men vidensbegrebet på NQF niveau 1 tilføjes en demokratisk dimension ved formuleringen "grundlæggende forståelse af naturgivne, kulturelle, sociale og politiske forhold", hvilket afspejler at den demokratiske dimension er væsentligt element i det danske uddannelsessystem allerede fra grundskolen af.

Færdighed i EQF niveau 1 beskrives som "grundlæggende færdigheder til at udføre simple opgaver". Færdighed i NQF niveau 1 er mere krævende i sin beskrivelse, idet der henvises til "grundlæggende sproglige, numeriske, praktiske og kreative færdigheder" og "skal kunne anvende forskellige grundlæggende arbejdsmetoder" og refererer derfor mere til niveau 3 i EQF. Ligesom der i NQF niveau 1 stilles krav om færdigheder til at kunne "evaluere" og "kunne præsentere resultaterne af eget arbejde".

Kompetence beskrives i EQF niveau 1 som "evnen til at arbejde under direkte opsyn", mens der i NQF niveau 1 henvises til graden af selvstændighed ved at "kunne tage personlig stilling" og "arbejde selvstændigt med på forhånd definerede problemstillinger". I EQF niveau 1 henvises der også til "direkte opsyn" og "strukturerede forhold", mens man i NQF niveau 1 henviser til "delvist åbne læringssituationer". Samlet set er kompetence begrebet på NQF niveau 1 mere krævende end kompetence på EQF niveau 1 og svarer nærmere til niveau 2 i EQF.

Figur 7
Niveau 1 deskriptorer i EQF og NQF

EQF niveau 1			NQF niveau 1		
Viden	Færdigheder	Kompetence	Viden	Færdigheder	Kompetence
Generel grundlæggende viden	Grundlæggende færdigheder til at udføre simple opgaver	Arbejde eller studere under direkte opsyn under strukturerede forhold	Skal have grundlæggende viden inden for almene fag Skal have grundlæggende forståelse af naturgivne, kulturelle, sociale og politiske forhold.	Skal besidde grundlæggende sproglige, numeriske, praktiske og kreative færdigheder Skal kunne anvende forskellige grundlæggende arbejdsmetoder Skal kunne evaluere eget arbejde Skal kunne præsentere resultaterne af eget arbejde	Skal kunne tage personligt stilling og handle i simple og overskuelige situationer Skal kunne arbejde selvstændigt med på forhånd definerede problemstillinger Skal have lyst til at lære og kunne indgå i delvist åbne læringssituationer under supervision

Sammenligning af NQF niveau 1 og EQF niveau 2

I EQF niveau 2 omtales *viden* som "faktuel grundlæggende viden inden for et arbejds- eller studieområde", mens man i NQF niveau 1 henviser til viden som "grundlæggende viden inden for almene fag". Som på EQF niveau 1 befinder vi os stadig på niveauet for grundlæggende viden, og NQF niveau 1 svarer derfor til både niveau 1 og 2 i EQF på dette område. Desuden tilføjer man i NQF niveau 1 den demokratiske dimension til beskrivelsen af viden på niveau 1 med "grundlæggende forståelse af naturgivne, kulturelle, sociale og politiske forhold".

Færdighederne i EQF niveau 2 beskrives som "grundlæggende kognitive og praktiske færdigheder, der kræves til at anvende relevant information med henblik på at udføre opgaver og løse rutineprægede problemer ved hjælp af simple regler og værktøjer". NQF niveau 1 har en tilsvarende formulering, hvor der henvises til færdigheder som "grundlæggende sproglige, numeriske, praktiske og kreative færdigheder" og "skal kunne anvende forskellige grundlæggende arbejdsmetoder". Men man kan argumentere, at NQF niveau 1 befinder sig på anden ordens læringsniveau sammenlignet med EQF niveau 1 og 2 og derfor er et mere krævende niveau, idet eleven "skal kunne evaluere eget arbejde", hvilket svarer til kompetence definitionen i EQF niveau 4. [En anden forskel er brugen af "arbejdsmetoder" på niveau 1 i NQF, hvilket først omtales på niveau 3 i EQF]⁴

Kompetence beskrives i EQF niveau 2 som evnen til at arbejde "under opsyn med en vis grad af selvstændighed", og svarer til dels til kompetencekravet i NQF niveau 1 om, at man "skal kunne tage personlig stilling og handle i simple og overskuelige situationer" og "arbejde selvstændigt med på forhånd definerede problemstillinger". NQF niveau 1 befinder sig på et lidt

⁴ Der er her forskel på den danske og engelske udgave af den danske kvalifikationsramme for livslang læring – idet den danske bruger terminologien 'arbejdsmetode', mens der i den engelske tales om 'methods' som mere bruges i akademisk sammenhæng. Det vil sige at færdighed i den danske udgave af den danske kvalifikationsramme for livslang læring niveau 2 er tættere på EQF niveau 2 formuleringen.

mere krævende selvstændighedsniveau, som kommer tættere på kompetencekravet på niveau 3 i EQF om at "tage ansvaret for færdiggørelsen af arbejds- eller studieopgaver".

Figur 8
Niveau 2 EQF og Niveau 1 i NQF

EQF niveau 2			NQF niveau 1		
Viden	Færdigheder	Kompetence	Viden	Færdigheder	Kompetence
Faktuel grundlæggende viden inden for et arbejds- eller studieområde	Grundlæggende kognitive og praktiske færdigheder, der kræves til at anvende relevant information med henblik på at udføre opgaver og løse rutineprægede problemer ved hjælp af simple regler og værktøjer	Arbejde eller studere under opsyn med en vis grad af selvstændighed	Skal have grundlæggende viden inden for almene fag Skal have grundlæggende forståelse af naturgivne, kulturelle, sociale og politiske forhold.	Skal besidde grundlæggende sproglige, numeriske, praktiske og kreative færdigheder Skal kunne anvende forskellige grundlæggende arbejdsmetoder Skal kunne evaluere eget arbejde Skal kunne præsentere resultaterne af eget arbejde	Skal kunne tage personligt stilling og handle i simple og overskuelige situationer Skal kunne arbejde selvstændigt med på forhånd definerede problemstillinger Skal have lyst til at lære og kunne indgå i delvist åbne læringssituationer under supervision

Sammenligning af NQF niveau 2 og EQF niveau 2

På niveau 2 er *viden* i EQF defineret som "faktuel grundlæggende viden inden for et arbejds- eller studieområde". I NQF niveau 2 er der en lignende beskrivelse af *viden* som "grundlæggende viden" som kan udfolde sig inden for enten et arbejds- eller et studieområde.

Der er en ekstra social dimension i NQF *viden*-deskriptoren, hvor der henvises til at eleven skal "have forståelse for arbejdsmarkedets grundlæggende vilkår og mekanismer". Hvilket afspejler at niveau 2 også omfatter grundlæggende niveau i de danske erhvervsuddannelser.

Der er også ligheder imellem *færdigheds*-deskriptoren i NQF og EQF på niveau 2. EQF beskriver færdighed på niveau 2 som evnen til at "udføre opgaver og løse rutineprægede problemer ved hjælp af simple regler og værktøjer" og "anvende relevant information". Lignende krav kan findes i NQF niveau 2, som beskriver evnen til at "anvende grundlæggende metoder og redskaber til løsning af enkle opgaver under overholdelse af relevante forskrifter". Der er en lille semantisk forskel, hvor NQF niveau 2 taler om "grundlæggende metoder og redskaber" og EQF niveau 2 bruger ordene "simple regler og værktøjer" og først bruger ordet 'metoder' på niveau 3.

I forhold til *kompetence*- beskrivelsen refererer NQF niveau 2 til evnen til at "kunne tage personligt stilling og handle i simple og overskuelige situationer" såvel som at "kunne tage et vist ansvar" hvilket svarer til EQF niveau 2 ansvarsniveau: "arbejde eller studere under opsyn med en vis grad af selvstændighed". NQF niveau 2 er på et lidt mere krævende selvstændighedsniveau, idet at NQF niveau 1 – som er implicit i niveau 2 kompetencedeskriptoren – kommer tættere på kompetencekravet på niveau 3 i EQF om at "tage ansvaret for færdiggørelsen af arbejds- eller studieopgaver". NQF niveau 2 kompetence-deskriptoren tilføjer desuden kompetencen: "at kunne indgå i ukomplicerede gruppeprocesser"

Figur 9
Niveau 2 -deskriptorer i EQF og NQF

EQF niveau 2			NQF niveau 2		
Viden	Færdigheder	Kompetence	Viden	Færdigheder	Kompetence
Faktuel grundlæggende viden inden for et arbejds- eller studieområde	Grundlæggende kognitive og praktiske færdigheder, der kræves til at anvende relevant information med henblik på at udføre opgaver og løse rutineprægede problemer ved hjælp af simple regler og værktøjer	Arbejde eller studere under opsyn med en vis grad af selvstændighed	Skal have grundlæggende viden inden for almene fag eller på udvalgte områder inden for et erhvervs- eller fagområde	Skal kunne anvende grundlæggende metoder og redskaber til løsning af enkle opgaver under overholdelse af relevante forskrifter	Skal kunne tage personligt stilling og handle i simple og overskuelige situationer
			Skal have forståelse for arbejdsmarkedets grundlæggende vilkår og mekanismer	Skal kunne korrigere for fejl eller afvigelser fra en plan eller standard	Skal kunne tage et vist ansvar for udviklingen af arbejdsformer og indgå i ukomplicerede gruppeprocesser.
				Skal kunne præsentere og diskutere resultaterne af eget arbejde	Skal kunne indgå i delvist åbne lærings-situationer og søge vejledning og supervision

Sammenligning af NQF niveau 3 med EQF niveau 3

Der er stor overensstemmelse i beskrivelsen af *viden* i de to rammer på niveau 3. Viden på niveau 3 i NQF beskrives som 'skal have viden om basale metoder og normer', hvilket svarer til EQF niveau 3: "viden om fakta, principper, processer og generelle begreber inden for et arbejds- eller studieområde". Viden i NQF rummer igen et mere samfunds- og erhvervsorienteret krav: 'skal have forståelse af egne indflydelsesmuligheder på arbejdsmarkedet og i samfundet'. Men dette svarer til *kompetence* begrebet i EQF på niveau 3, hvor der henvises til evnen til at "tilpasse egen adfærd til omstændigheder i løsning af problemer", idet begge vedrører en persons evne til at relatere til omgivelserne og vurdere sin egen adfærd.

Færdighed i NQF svarer til EQF på niveau 3, idet begge beskriver det "praktiske" niveau med ord som "praktiske arbejdsopgaver" (NQF) og "praktiske færdigheder, der kræves til at udføre opgaver" (EQF). Der kan også konstateres overensstemmelse for den påkrævede evne til at bruge information: 'skal kunne søge og vurdere information' (NQF) og "ved at udvælge og anvende grundlæggende metoder, værktøjer, materialer og information" (EQF). NQF på niveau 3 tilføjer et ekstra færdigheds-udbytte vedrørende kommunikation, idet man 'skal kunne anvende faglig terminologi i kommunikationen med kolleger, medstuderende og brugere'.

Kompetence-udbytte på niveau 3 i NQF beskrives som evnen til at "tage ansvar for afgrænsede arbejdsprocesser" og i EQF niveau 3 som at "tage ansvaret for færdiggørelsen af arbejds- eller studieopgaver", hvilket er tegn på en stor overensstemmelse i ansvarsniveauet. Med hensyn til relationskompetence opererer NQF niveau 3 med formuleringen: 'skal kunne indgå i tværfagligt samarbejde inden for et erhvervs eller et fags praksis' og EQF niveau 3 med evnen til at "tilpasse egen adfærd til omstændigheder i løsning af problemer", og de underliggende begreber er meget ens, dog med en smule større kompetencekrav i NQF niveau 3, idet man skal kunne "indgå i et tværfagligt samarbejde".

Generelt er der en høj grad af overensstemmelse mellem den overordnede NQF niveau 3-deskriptor og EQF niveau 3-deskriptoren, selvom NQF-niveaubeskrivelsen på niveau 3 er mere detaljeret i sine krav og tilføjer elementerne "erhverv" og "tværfaglig".

Figur 10
Niveau 3-deskriptorer i EQF og NQF

EQF niveau 3			NQF niveau 3		
Viden	Færdigheder	Kompetence	Viden	Færdigheder	Kompetence
Viden om fakta, principper, processer og generelle begreber inden for et arbejds- eller studieområde	Et sæt kognitive og praktiske færdigheder, der kræves til at udføre opgaver og løse problemer ved at udvælge og anvende grundlæggende metoder, værktøjer, materialer og information	Tage ansvaret for færdiggørelsen af arbejds- eller studieopgaver Tilpasse egen adfærd til omstændigheder i løsning af problemer	Skal have viden om basale metoder og normer inden for et erhvervs- eller fagområde Skal have forståelse af egne indflydelsesmuligheder på arbejdsmarkedet og i samfundet	Skal kunne udføre praktiske arbejdsopgaver inden for faget/erhvervet. Skal kunne løse faglige problemer Skal kunne søge og vurdere information med relevans for en praktisk arbejdsopgave indenfor et fag eller et erhverv Skal kunne anvende faglig terminologi i kommunikationen med kolleger, medstuderende og brugere	Skal kunne tage ansvar for afgrænsede arbejdsprocesser Skal kunne indgå i tværfagligt samarbejde inden for et erhvervs eller et fags praksis Skal kunne indgå aktivt i læringssituationer inden for et erhvervs- eller fagområde

Sammenligning af NQF niveau 4 med EQF niveau 4

Viden i de to rammer på niveau 4 er næsten identisk. I NQF niveau 4 står der: 'skal have viden om begreber, principper og processer inden for et erhvervs- eller fagområdes praksis eller i almene fag', hvilket i høj grad svarer til EQF niveau 4: "faktuel og teoretisk viden i en bredere kontekst inden for et arbejds- eller studieområde". I begge specificeres behovet for kompetencerne "teoretisk" og "begreber". I NQF niveau 4 dukker den samfundsorienterede dimension op igen som på niveau 1-3, men der indføres også et internationalt aspekt på dette niveau.

Færdighed på niveau 4 er bemærkelsesværdigt ens. EQF niveau 4 henviser til færdigheder som "et sæt kognitive og praktiske færdigheder, der kræves til at finde løsninger på specifikke problemer", som ligger meget tæt på NQF niveau 4: "skal kunne identificere et praktisk og/eller teoretisk problem" og "skal kunne vælge og anvende relevante redskaber, metoder, teknikker og materialer indenfor et erhvervs- eller fagområde". I NQF niveau 4 afspejles den teoretiske forståelse på dette niveau i et ekstra færdighedsudbytte vedrørende brugen af terminologi fra et erhvervs- eller fagområde. Igen ses NQF's tilføjelse af en kommunikationskompetence som på de foregående NQF-niveauer. Under færdigheder i NQF niveau 4 hedder det ligeledes "skal kunne vurdere kvaliteten af eget og andres arbejde i forhold til en given standard", hvilket svarer til både kompetencebeskrivelsen på i EQF niveau 4 - evnen til at "ta-

ge en del af ansvaret for evaluering og forbedring af arbejds- og studieaktiviteter" - og kompetence på EQF niveau 5 "evaluere og udvikle egne og andres præstationer".

Selvom *Kompetence*-beskrivelsen for NQF niveau 4 er mere detaljeret end den tilsvarende for EQF niveau 4, er de to kompetencebeskrivelser sammenlignelige. I EQF niveau 4 nævnes evnen til at "udøve selvledelse inden for arbejds- eller studierammer, der normalt er forudsigelige, men som er genstand for forandringer", hvilket også afspejles i NQF niveau 4: "skal kunne tage ansvar for arbejdsprocesser i normalt forudsigelige arbejds- eller studiesituationer". Tilsvarende overensstemmelser kan ses mellem evnen til at "overvåge rutinearbejde, der udføres af andre personer" og NQF-deskriptoren niveau 4 "skal kunne planlægge og tage ansvar for egne og fælles arbejdsprocesser og resultater". I NQF tilføjes et kompetencekrav på niveau 4, hvilket hænger sammen med det udvidede kompetencebegreb i NQF i forhold til videre- og efteruddannelse.

Figur 11
Niveau 4-deskriptorer i EQF og NQF

EQF niveau 4			NQF niveau 4		
Viden	Færdigheder	Kompetence	Viden	Færdigheder	Kompetence
Faktuel og teoretisk viden i en bredere kontekst inden for et arbejds- eller studieområde	Et sæt kognitive og praktiske færdigheder, der kræves til at finde løsninger på specifikke problemer inden for et arbejds- eller studieområde	Udøve selvledelse inden for arbejds- eller studierammer, der normalt er forudsigelige, men som er genstand for forandringer Overvåge rutinearbejde, der udføres af andre personer, tage en del af ansvaret for evaluering og forbedring af arbejds- og studieaktiviteter	Skal have viden om begreber, principper og processer inden for et erhvervs- eller fagområdes praksis eller i almene fag Skal have forståelse af sammenhænge mellem faglige problemer og samfundsmæssige/internationale forhold	Skal kunne vælge og anvende relevante redskaber, metoder, teknikker og materialer inden for et erhvervs- eller fagområde Skal kunne identificere et praktisk og/eller teoretisk problem Skal kunne vurdere kvaliteten af eget og andres arbejde i forhold til en given standard Skal kunne anvende erhvervs- og fagområdets terminologi i kommunikationen med samarbejdspartnere og brugere	Skal kunne tage ansvar for arbejdsprocesser i normalt forudsigelige arbejds- eller studiesituationer Skal kunne planlægge og tage ansvar for egne og fælles arbejdsprocesser og resultater Skal kunne opsøge videreuddannelse og faglig udvikling i strukturerede læringsmiljøer

Sammenligning af NQF niveau 5 med EQF niveau 5

Viden på niveau 5 dækker både erhvervsuddannelse og videregående uddannelse, hvilket også afspejles i både EQF- og NQF-niveaubeskrivelserne, hvor ikke bare det "teoretiske aspekt" understreges, men også den praktiske anvendelse.

Udsagnene, der beskriver det påkrævede viden i NQF på niveau 5, drejer sig om "viden om praksis og anvendelse af metode og teori", der svarer til EQF-niveaubeskrivelsen på niveau 5: "alsidig, specialiseret, faktuel og teoretisk viden". I EQF niveau 5 henvises der til "bevidsthed om grænserne for denne viden", hvilket formuleres anderledes i NQF niveau 5, men med samme betydning, at den pågældende skal have en "forståelse af praksis og/eller de vigtigste anvendte teorier og metoder og kunne forstå erhvervets anvendelse af disse".

Færdighed i de to rammer på niveau 5 har ligheder, men også forskelle. I EQF niveau 5 henvises der til "et alsidigt sæt kognitive og praktiske færdigheder, der kræves til at udvikle kreative løsninger på abstrakte problemer". Brugen af udtrykkene "kreative" og "abstrakte" kan ikke genfindes i NQF's beskrivelse af færdigheder på niveau 5. Her beskrives færdigheder snarere som evnen til at "anvende og kombinere et alsidigt sæt færdigheder, der knytter sig til fagområdets praksis og arbejdsprocesser". Men man kan argumentere at den kreative problemløsningsbaserede færdighed også findes i evnen til at "vurdere praksisnære problemstillinger og justere arbejdsgange og arbejdsprocesser" i NQF på niveau 5. Begrebet "abstrakt" anvendes heller ikke i nogen af de videregående uddannelsers niveaubeskrivelser i NQF-rammen. På disse niveauer henvises der til begrebet "teoretisk", der har samme abstraktionsniveau og betydning. Færdighed i NQF niveau 5 omfatter ikke "teoretisk problemløsning", idet dette allerede nævnes under niveau 4.

Med hensyn til *kompetence* opererer EQF niveau 5 med "udøve ledelse og supervision i forbindelse med arbejds- eller studieaktiviteter, hvor der sker uforudsigelige ændringer". I NQF niveau 5 henvises der også til ledelsesansvar: "skal kunne varetage afgrænsede ledelses- og planlægningsfunktioner i relation til erhvervs- og fagområdets praksis". NQF kompetence på niveau 5 henviser ikke til kompetence til at håndtere "uforudsigelige ændringer" - den enkeltes evne til at håndtere uforudsigelige ændringer nævnes først på niveau 7 i NQF. Kompetencen til at handle i en komplekse sammenhænge beskrives på niveau 5 i NQF som den enkeltes kompetence til at kunne indgå i "udviklingsorienterede processer".

I kompetencebeskrivelsen i EQF på niveau 5 indgår evnen til at "evaluere og udvikle egne og andres præstationer. Denne kompetence indgår allerede som en del af kompetencedeskriptoren på niveau 4 i NQF" – og er derfor implicit i NQF niveau 5. Derudover henviser kompetencebeskrivelsen på niveau 5 i NQF til 'at kunne identificere egne muligheder for fortsat videreuddannelse'.

Figur 12
Niveau 5-deskriptorer i EQF og NQF

EQF niveau 5			NQF niveau 5		
Viden	Færdigheder	Kompetence	Viden	Færdigheder	Kompetence
Alsiddig, specialiseret, faktuel og teoretisk viden inden for et arbejds- eller studieområde og bevidsthed om grænserne for denne viden	Et alsiddigt sæt kognitive og praktiske færdigheder, der kræves til at udvikle kreative løsninger på abstrakte problemer	Udøve ledelse og supervision i forbindelse med arbejds- eller studieaktiviteter, hvor der sker uforudsigelige ændringer Evaluere og udvikle egne og andres præstationer	Skal have viden om praksis og anvendelse af metode og teori inden for et erhvervs- eller fagområde. Skal have forståelse af praksis og/eller de vigtigste anvendte teorier og metoder og kunne forstå erhvervets anvendelse af disse	Skal kunne anvende og kombinere et alsiddigt sæt færdigheder, der knytter sig til fagområdets praksis og arbejdsprocesser Skal kunne vurdere praksisnære problemstillinger og justere arbejds gange og arbejdsprocesser Skal kunne formidle praksisnære problemstillinger og løsningsmuligheder til samarbejdspartnere og brugere	Skal kunne indgå i udviklingsorienterede og/eller tværfaglige arbejdsprocesser Skal kunne varetage afgrænsede ledelses- og planlægningsfunktioner i relation til erhvervs- og fagområdets praksis Skal kunne identificere og udvikle egne muligheder for fortsat videreuddannelse i forskellige læringsmiljøer

Denne rapport indeholder ikke en reference af de videregående niveauer, da den danske kvalifikationsramme for videregående uddannelse allerede i 2009 blev officielt og succesfuldt relateret til den europæiske kvalifikationsramme for videregående uddannelser (QF-EHEA) som led i Bolognaprocessen. Resultatet af denne proces kan læses i selvcertificeringsrapporten annex A. For niveaubeskrivelser 1-8 i NQF og EQF, se appendiks A og G.

5.3 Kriterium 3

Den nationale kvalifikationsramme eller det nationale kvalifikationssystem og dets kvalifikationer er baseret på princippet og målsætningen om læringsudbytte og er koblet til anerkendelse af realkompetencer og eventuelle pointsystemer.

5.3.1 Læringsudbytte i den danske kvalifikationsramme

Uddannelsessystemet i Danmark er generelt baseret på princippet og målet om læringsudbytte. I love, bekendtgørelser og retningslinjer for uddannelsessystemet beskrives kvalifikationer generelt som læringsudbytte eller kompetencemål. Det danske begreb læringsudbytte beskriver, hvad en person med en bestemt grad eller et uddannelsesbevis forventes at vide og kunne gøre og ikke pensum. Men beskrivelserne er ofte emneopdelt, hvilket betyder, at der ikke altid er en samlet præsentation af det samlede læringsudbytte for uddannelsen.

Et eksempel på systematisk brug af læringsudbytte er de gymnasiale uddannelser. I 2005 trådte en gymnasiereform i kraft hvor et centralt element er ændringer i uddannelserne i ret-

ning af en øget vægt på læringsudbyttet. I læreplanerne for de enkelte fag blev de detaljerede indholdsbeskrivelser således erstattet af beskrivelser af en række kompetencemål. Inden for erhvervsuddannelser skal eleven opfylde både det definerede læringsudbytte og de definerede kompetencemål for at kunne komme ind på uddannelsens hovedforløb efter grundforløbet og for at kunne få et uddannelsesbevis for grundforløbet.

På det videregående område er der beskrevet læringsudbytte for alle uddannelser, da det er et krav ifølge lovgivning. Læringsudbytte er kategoriseret ud fra viden, færdigheder og kompetencer og disse kategorier er delt op i underkategorier, som gør det lettere at sammenligne grader.

Blandt andet fastlægger regelgrundlaget for professionsbachelor og erhvervsakademiuddannelser at den uddannede skal sikres viden, færdigheder og kompetencer som beskrevet i kvalifikationsrammen for videregående uddannelser. Det betyder også at alle studieordningerne for professionsbachelor- og erhvervsakademiuddannelserne skal beskrive uddannelserne ud fra læringsudbytte terminologien. Også bachelor- og kandidatuddannelserne på videnskabsministeriets og kulturministeriets område fastsætter lovgivningen at uddannelserne skal beskrives i forhold til læringsudbytte i form af viden, færdigheder og kompetencer. Endelig understøtter akkreditering skiftet fra input til output orienteret styring, idet at læringsudbytte spiller en helt central rolle som referencepunkter i både akkreditering af nye og eksisterende uddannelser.

Det skal understreges, at læringsudbyttet principielt kontrolleres gennem prøver med ekstern censur inden for alle områder af uddannelsessystemet (se også kriterium 5, afsnit 5.5.1 om ekstern censur).

Udviklingen af den danske kvalifikationsramme er baseret på eksisterende lovgivning samt princippet og målet om læringsudbytte. Grader og uddannelsesbeviser indplaceres på de otte niveauer i kvalifikationsrammen på grundlag af deres eksisterende beskrivelser af læringsudbytte.

5.3.2 Anerkendelse af realkompetencer og koblingen til den danske kvalifikationsramme for livslang læring

Realkompetencevurderinger er baseret på den grundlæggende opfattelse af, at en person ikke skal lære det samme to gange, men skal have mulighed for at udnytte og anvende sine kompetencer, uanset hvor og hvordan vedkommende har erhvervet dem.

Siden 2007 har lovgivningen for realkompetencevurdering været gældende for følgende uddannelsessektorer: erhvervsuddannelser, enkeltfag, almen voksenuddannelse, gymnasiale uddannelser, grundlæggende voksenuddannelse, AMU-uddannelser, erhvervsakademigrader og diplomgrader inden for voksen- og efteruddannelse.

Det danske princip om realkompetencevurdering udspringer blandt andet fra princippet om læringsudbytte, hvor den pågældendes kompetencer prøves og vurderes i forhold til læringsudbyttet som kan opnås igennem en specifik uddannelse. Det er baseret på princippet om, at den enkeltes kompetencer skal anerkendes, uanset hvor og hvordan vedkommende har erhvervet dem, men uden at gå på kompromis med kvaliteten/standarden i forhold til uddannelsernes slutmål og kvalitet. De anvendte metoder skal sikre en troværdig vurdering for at sikre tillid til udbyttet, og resultatet af vurderingen skal dokumenteres gennem tildeling af et uddannelsesbevis.

I erhvervsuddannelsessystemet er prøvning og vurdering af elevernes forudgående læring obligatorisk for alle studerende inden for de første 14 dage for alle uddannelser. Inden for andre uddannelsessektorer har de studerende ret til at bede en uddannelsesinstitution om en realkompetencevurdering for at få anerkendt deres kompetencer. Lovgivningen har også sikret, at man kan anke visse afgørelser om realkompetencevurdering til Kvalifikationsnævnet.

Resultatet af realkompetencevurderingen kan dokumenteres gennem udstedelse af et "optagelsesbevis", "kompetencebevis" eller "uddannelsesbevis". "Optagelsesbeviset" kan bruges til

grundlæggende voksenuddannelse (GVU), grader på erhvervsakademiet og diplomuddannelser. "Kompetencebevis" og "uddannelsesbeviser" kan udstedes for alle voksen- og efteruddannelser, dog undtaget masteruddannelser.

Realkompetencevurderinger giver den enkelte følgende muligheder:

- at få adgang til uddannelser på højere niveau
- at få et individuelt tilrettelagt uddannelsesforløb under hensyntagen til det, de allerede ved og kan gøre eller få meritoverførsel for bestemte fag
- at få et "kompetencebevis" for viden, færdigheder og kompetencer, som den enkelte besidder
- at få et "uddannelsesbevis", hvis viden, færdigheder og kompetence er de samme, som kan opnås ved at gennemføre en del af en uddannelse eller en hel uddannelse.

Anerkendelse af realkompetence og den danske kvalifikationsramme

Den danske kvalifikationsramme indeholder en oversigt over danske kvalifikationsniveau og giver desuden oplysninger om, hvordan uddannelsesbeviser og grader kan opnås, herunder oplysninger om, hvordan uddannelsesbeviser og grader kan opnås på grundlag af vurdering og anerkendelse af ikke-formel og uformel læring.

Den danske lovgivning for anerkendelse af realkompetence er kun indirekte knyttet sammen med den danske kvalifikationsramme. De grader og uddannelsesbeviser, som er dækket af kvalifikationsrammen, erhverves gennem uddannelser, der udbydes i henhold til danske love og bekendtgørelser, og som er underlagt en offentligt anerkendt kvalitetssikring. Men når resultatet af realkompetencevurderingen viser, at en person opfylder alle krav til læringsudbytte for en offentligt godkendt kvalifikation, har den pågældende ret til det uddannelsesbevis eller den grad, der findes i kvalifikationsrammen. En række grader og uddannelsesbeviser, navnlig inden for voksenuddannelserne, kan erhverves gennem anerkendelse af det, man har lært i sit arbejdsliv eller fritidsaktiviteter på grundlag af en vurdering af realkompetencer.

5.3.3 Internationale pointsystemer i Danmark

Kvalifikationer er knyttet til kompatible meritter inden for videregående uddannelser ved brug af det europæiske meritoverførselssystem (ECTS) som meritssystem. Brugen af ECTS i uddannelsesbeskrivelser er obligatorisk i henhold til lovgivningen for alle videregående uddannelser i Danmark.

Inden for de erhvervsfaglige uddannelser forventes det, at der i 2011 bliver besluttet en dansk model for implementering af det europæiske meritoverførselssystem for erhvervsuddannelser (ECVET).

5.4 Kriterium 4

Procedurerne for indplacering af kvalifikationer i den nationale kvalifikationsramme eller for beskrivelse af kvalifikationernes placering i det nationale kvalifikationssystem er gennemsigtige.

For at dokumentere de danske procedurer for indplacering af kvalifikationer foretages først en præsentation af *principperne* for etablering af referencer til den danske kvalifikationsramme (5.4.1). Derefter præsenteres *procedurerne* for indplacering af uddannelsesbeviser og grader i kvalifikationsrammen (5.4.2).

Kvalitetssikring af indplaceringen finder sted gennem procedurerne for akkreditering af videregående uddannelser og/eller godkendelse af nye kvalifikationer (5.4.3) er ligeledes vigtig. Procedurerne for kvalitetssikring af læringsudbytte og uddannelser og institutioner (output) præsenteres i kriterium 5 (5.5).

5.4.1 Principper for indplacering af grader og uddannelsesbeviser i kvalifikationsrammen

Indplaceringen af uddannelsesbeviser og grader i NQF bygger på en vurdering af det læringsudbytte, som den enkelte grad/det enkelte bevis dokumenterer, i forhold til rammens niveaubeskrivelser.

Vurderingen skal ske ud fra et af følgende to principper:

- best fit
- full fit

Best fit-princippet

Ved best fit-princippet forstås, at læringsudbyttet ud fra en helhedsbetragtning på tværs af viden, færdigheder og kompetencer skal svare bedre til niveaubeskrivelsen for et givet niveau end for andre niveauer i kvalifikationsrammen. Det vil sige, at der ikke nødvendigvis er fuld overensstemmelse mellem læringsudbyttebeskrivelsen for kvalifikationen og niveaubeskrivelsen i kvalifikationsrammen.

Indplacering efter best fit-princippet handler derfor om at finde tyngden i kvalifikationen. Er læringsmålene for kvalifikationen ligeligt fordelt på viden, færdigheder og kompetencer, eller er de tungest et af stederne? Nedenstående figur 13 illustrerer en kvalifikation, der efter best fit-princippet skal indplaceres på niveau 3, fordi tyngden ligger her.

Figur 13 Eksempel på indplacering efter best fit-princippet

	Viden	Færdigheder	Kompetence
Niveau 2			
Niveau 3			
Niveau 4			

Best-fit princippet benyttes ved indplacering af kvalifikationer på niveau 1-5 i kvalifikationsrammen for livslang læring. Det gælder både for uddannelsesbeviser og beviser for supplerende kvalifikationer. En supplerende kvalifikation skal dog kun, baseret på best-fit princippet, opfylde enten viden, færdigheder og/eller kompetencer på et givet niveau fordi disse kvalifikationer typisk er for smalle til at kunne opfylde læringsudbyttet i bredden på tværs af et helt niveau.

Full fit-princippet

Full-fit princippet anvendes ved indplacering af kvalifikationer på niveau 6-8 i kvalifikationsrammen. Det gælder for grader for videregående uddannelser, som er indplaceres i kvalifikationsrammen via kvalifikationsrammen for videregående uddannelser. Full-fit princippet, som findes i kvalifikationsrammen for videregående uddannelser anvendes for niveau 6-8 for at sikre sammenhæng og gennemsigtighed mellem de to kvalifikationsrammer. Alle offentligt godkendte kvalifikationer på niveau 6-8 skal ifølge lovgivningen godkendes via akkreditering som grader i det videregående uddannelsessystem, og optages herigennem i de to kvalifikationsrammer baseret på full-fit, som er grundlaget for akkrediteringen.

Niveaubeskrivelserne for niveau 6-8 i kvalifikationsrammen for livslang læring er identiske med de tre øverste niveaubeskrivelser i kvalifikationsrammen for videregående uddannelse, som beskrives i selvcertificeringsrapporten i annex A.

Erhvervsakademigraden og VVU-graden i det videregående uddannelsessystem indplaceres via kvalifikationsrammen for videregående uddannelse på niveau 5. Dette niveau svarer til erhvervsakademineiveauet i kvalifikationsrammen for videregående uddannelse. Full fit-princippet benyttes ved indplacering af kortere videregående uddannelser i kvalifikationsrammen for videregående uddannelse. Som nævnt i afsnit 3.4, er der udarbejdet en bred beskrivelse for niveau 5 i kvalifikationsrammen, da der findes kvalifikationer på dette niveau, som ikke er omfattet af kvalifikationsrammen for videregående uddannelser. Best fit-princippet benyttes ved indplacering af kvalifikationer på niveau 5 i kvalifikationsrammen der ikke er kortere videregående uddannelser.

5.4.2 Procedurer for indplacering af kvalifikationer i kvalifikationsrammen

Med etableringen af kvalifikationsrammen blev der oprettet procedurer for indplacering af kvalifikationer i kvalifikationsrammen. Procedurerne for indplacering af uddannelsesbeviser og grader i kvalifikationsrammen knyttes til de eksisterende procedurer, der gælder for akkreditering af de videregående uddannelser og/eller for godkendelse af nye uddannelser på de respektive uddannelsesområder.

På grundskoleområdet, de gymnasiale uddannelser, almen og forberedende voksenuddannelse er det undervisningsministeren, der fastsætter, validerer og godkender indplaceringen i kvalifikationsrammen. For erhvervsuddannelser og arbejdsmarkedsuddannelser sker indplaceringen på baggrund af en vurdering og indstilling fra hhv. de faglige udvalg og efteruddannelsesudvalgene, der forelægges Undervisningsministeriet. Undervisningsministeren godkender herefter indplaceringen af kvalifikationer i den danske kvalifikationsramme. For videregående uddannelser sker indplaceringen af beviser og grader i kvalifikationsrammen for videregående uddannelse i forbindelse med akkreditering af en uddannelse ved det uafhængige Akkrediteringsråd.

Nedenfor ses en præsentation af procedurerne for indplacering af uddannelsesbeviser og grader i kvalifikationsrammen for livslang læring på de enkelte uddannelsesområder.

Grundskole

Undervisningsministeren fastsætter indplaceringen i kvalifikationsrammen. For eksempler på indplacering af kvalifikationer se appendiks B, niveau 1-2.

Ungdomsuddannelse

Gymnasiale uddannelser

Undervisningsministeren fastsætter indplaceringen i kvalifikationsrammen. For eksempler på indplacering af kvalifikationer se appendiks B, niveau 4.

Erhvervsuddannelser

Indplaceringen sker på baggrund af en vurdering og indstilling fra et af de faglige udvalg (jf. afsnit 5.5.3), og undervisningsministeren godkender indstillingen.

De faglige udvalg består af repræsentanter for arbejdsmarkedets parter. De faglige udvalgs hovedopgave er at udvikle nye og videreudvikle eksisterende erhvervsuddannelser, og de har et stort medansvar for erhvervsuddannelsernes mål og faglige indhold.

Der er udarbejdet en vejledning til de faglige udvalg med nærmere information om procedurer for indplacering af erhvervsuddannelserne i kvalifikationsrammen for livslang læring. For eksempler på indplacering af kvalifikationer se appendiks B, niveau 3.

Maritime erhvervsrettede uddannelser

Uddannelsesrådet for de Maritime Uddannelser vurderer og indstiller forslag til indplacering af beviser for de erhvervsrettede maritime uddannelser til kvalifikationsrammen til Økonomi- og Erhvervsministeriet. Søfartsstyrelsen godkender på vegne af Økonomi- og Erhvervsministeriet. For eksempler på indplacering af kvalifikationer se appendiks B, niveau 4.

Almen voksenuddannelse

Almen voksenuddannelse (AVU)

Undervisningsministeren fastsætter indplaceringen i kvalifikationsrammen. For eksempler på indplacering af kvalifikationer se appendiks B, niveau 4.

Forberedende voksenuddannelse (FVU)

Undervisningsministeren skal fastsætte procedurer for at certificere kvalifikationsrammens niveau for uddannelsesbeviser og for FVU-niveauet i læsning og matematik. For eksempler på indplacering af kvalifikationer se appendiks B, niveau 1.

Gymnasiale kurser

Undervisningsministeren fastsætter indplaceringen i kvalifikationsrammen. For eksempler på indplacering af kvalifikationer se appendiks B, niveau 4.

Arbejdsmarkedsuddannelser

Arbejdsmarkedsuddannelser (AMU)

Indplacering af arbejdsmarkedsuddannelser finder sted i tilknytning til udvikling/revision og godkendelse af arbejdsmarkedsuddannelser. Indplacering af alle arbejdsmarkedsuddannelser i kvalifikationsrammen for livslang læring finder sted i perioden 2010-2013.

Indplacering af grader og beviser sker på baggrund af en vurdering og indstilling fra efteruddannelsesudvalgene i forbindelse med udvikling og eller revision af en arbejdsmarkedsuddannelse. Undervisningsministeriet behandler og godkender indplacering. Processen er beskrevet nedenfor.

Efteruddannelsesudvalg:

- Vurderer og indstiller forslag til indplacering af AMU-beviset i kvalifikationsrammen.
- Vedlægger en beskrivelse af AMU-bevisets slutmål.
- Indfører niveau og beskrivelse af AMU-beviset på sektorens hjemmeside (www.uddannelsesadministration.dk), der varetages af Undervisningsministeriet.

Undervisningsministeriet:

- Godkender efteruddannelsesudvalgets ansøgning om godkendelse af AMU-beviset, herunder indplacering af AMU-beviset i kvalifikationsrammen.

Efteruddannelsesudvalgene består af repræsentanter for arbejdsmarkedets parter. Efteruddannelsesudvalgene udvikler nye arbejdsmarkedsuddannelser og har et medansvar for kvaliteten i arbejdsmarkedsuddannelsernes.

Der er udarbejdet en vejledning til efteruddannelsesudvalgene med nærmere information om procedurer for indplacering af arbejdsmarkedsuddannelserne i kvalifikationsrammen for livslang læring. For eksempler på indplacering af kvalifikationer se appendiks B, niveau 5.

Videregående uddannelser

Indplacering af grader og beviser i kvalifikationsrammen for videregående uddannelser sker i forbindelse med akkreditering af en uddannelse. En akkreditering er en vurdering af, om en uddannelse lever op til eksterne, foruddefinerede kriterier for kvalitet, relevans og fagligt niveau.

Akkrediteringsrådet akkrediterer alle videregående uddannelser på baggrund af akkrediteringsrapporter. Rapporterne bliver udarbejdet af to faglige operatører, Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) og ACE Denmark.

- For videregående uddannelser under Undervisningsministeriet, Økonomi- og Erhvervsministeriet, Kulturministeriet, Forsvarsministeriet og Justitsministeriet udarbejder Danmarks Evalueringsinstitut en akkrediteringsrapport, og Akkrediteringsrådet træffer afgørelse.
- For videregående uddannelser under Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling udarbejder ACE Denmark en akkrediteringsrapport, og Akkrediteringsrådet træffer afgørelse. Akkrediteringsrådet kan af faglige grunde eller for at afprøve ACE Denmark's konkurrencedygtighed beslutte at anvende en anden internationalt anerkendt aktør end ACE Denmark til at udarbejde akkrediteringsrapporter på videnskabsministerens område. Endvidere kan Rådet af egen drift eller efter anmodning fra et universitet helt eller delvist lægge en akkrediteringsrapport fra en anden internationalt anerkendt aktør til grund for afgørelsen om akkreditering, i det omfang rapporten er udarbejdet efter de ministerielt fastsatte kriterier for kvalitet og relevans.

For eksempler på indplacering af videregående kvalifikationer se appendiks B, niveau 5-8.

5.4.3 Kvalitetssikring af indplaceringen

Indplaceringen af beviser og grader i den danske kvalifikationsramme kvalitetssikres gennem procedurer for akkreditering af videregående uddannelser og/eller som led i godkendelse af nye uddannelser og som led i kvalitetssikringsstyring.

Der findes forskellige procedurer for uddannelsesgodkendelse og kvalitetssikring i de forskellige dele af uddannelsessystemet, eftersom disse udspringer af eksisterende procedurer for godkendelse af kvalitet og niveau i uddannelserne. For niveauerne 1-5 bliver indplaceringen af uddannelsesbeviser og grader kvalitetssikret i forbindelse med godkendelse af nye uddannelser, og der foretages en vurdering og en dokumentation af uddannelsernes læringsudbytte og niveau i forhold til niveauerne i kvalifikationsrammen. Uddannelserne er beskrevet ved nationale mål og er omfattet af nationale regler for kvalitetssikring og bedømmelse af læringsudbyttet.

For *grundskolen, de gymnasiale uddannelser og almen voksenuddannelse* blev der gennemført vurderinger i efteråret 2010.

For *erhvervsuddannelserne og arbejdsmarkedsuddannelserne* bliver indplacering på niveauerne 2-5 kvalitetssikret via procedurer for godkendelse af nye uddannelser, der er udvidet til også at omfatte særlige procedurer for vurdering og godkendelse af uddannelsernes niveau i kvalifikationsrammen. Der er udarbejdet vejledninger til bevisernes indplacering, og der gennemføres evaluering af procedurer og kriterier, som anvendes til indplacering.

For de *maritime uddannelser* behandles og godkendes indplaceringen i Uddannelsesrådet for de Maritime Uddannelser.

For *videregående uddannelser* bliver indplacering på niveauerne 5-8 kvalitetssikret gennem det nationale akkrediteringssystem. Akkreditering af nye og eksisterende uddannelser og udbud indebærer blandt andet en faglig og uafhængig vurdering af, om den enkelte uddannelses læringsudbytte er fuldt ud i overensstemmelse med det relevante niveau, som er fastsat i kvalifikationsrammen for videregående uddannelser.

For de videregående uddannelser er indplaceringen indbygget i akkrediteringssystemet og dermed automatisk omfattet af det danske nationale kvalitetssikringssystem for videregående uddannelser. Akkrediteringssystemet på de videregående uddannelsers område er i overensstemmelse med de europæiske standarder og retningslinjer for kvalitetssikring i det fælles europæiske område for videregående uddannelse (ESG), som blev lanceret af EU's ministre for videregående uddannelser som en del af samarbejdet inden for det europæiske område for videregående uddannelse (EHEA).

Der vil blive foretaget en evaluering af den danske kvalifikationsramme for livslang læring i 2012. Evalueringen skal undersøge opfyldelsen af målsætningerne i den danske kvalifikationsramme samt valideringen af niveaubeskrivelserne for niveauerne 1-5.

5.4.4 National hjemmeside med alle kvalifikationer

Den nationale vejledningsportal www.uddannelsesguiden.dk er den centrale hjemmeside for oplysninger om det danske uddannelsessystem.

Den nationale vejledningsportal indeholder en database med oplysninger om alle offentligt godkendte uddannelser i Danmark, herunder type, varighed, kreditpoints, udbydere, adgangskrav, nærmere oplysninger om uddannelsens mål, indhold, opbygning og eksaminer, yderligere uddannelsesmuligheder og typiske job- eller beskæftigelsesmuligheder.

Derudover er kvalifikationsniveauet i den danske kvalifikationsramme blevet tilføjet som led i implementeringen af kvalifikationsrammen. Der er derved mulighed for at benytte forskellige søgefunktioner for uddannelsesmuligheder og kvalifikationstyper i relation til kvalifikationsniveauerne.

NQF- og/eller EQF-niveauet påføres uddannelsesbeviser og andre dokumenter som f.eks. tillæg til eksamensbeviser og tillæg til uddannelsesbeviser ultimo 2011.

5.5 Kriterium 5

De(t) nationale kvalitetssikringssystem(er) for livslang læring refererer til den/det nationale kvalifikationsramme eller -system og er i overensstemmelse med de relevante europæiske principper og retningslinjer.

Dette kriterium dokumenterer, at der er ekstern kvalitetssikring på alle uddannelsesområderne i det danske uddannelsessystem. Referenceudvalget konkluderer, at der er etableret kvalitetssikringssystemer, som sikrer kvaliteten af læringsudbyttet og kvalifikationerne i det danske uddannelsessystem, og at procedurerne er i overensstemmelse med europæiske principper og retningslinjer.

Kvalitetssikring af indplacering af grader og uddannelsesbeviser er allerede beskrevet under kriterium 4, mens de kvalitetsprocedurer, der er beskrevet i dette kapitel, vedrører kvalitetssikring af processer og resultater (output).

Kvalitetssikringsmekanismerne for niveau 1-5 er koblet til den danske kvalifikationsramme ved, at der i det danske uddannelsessystem, og den underliggende regulerende styring er etableret kvalitetssikringsprocesser, der sikrer læringsudbytte og kvaliteten af uddannelser. For niveau 5-8 er kvalitetssikringsprocesserne direkte knyttet til kvalifikationsrammen gennem nationale akkrediteringsprocedurer.

Der er forskel på organiseringen af kvalitetssikringen af livslang læring i Danmark eftersom procedurerne hænger tæt sammen med den specifikke uddannelses karakter og de forskellige institutioner, der udbyder uddannelserne. Kapitlet gennemgår derfor kvalitetssikringssystemerne på de forskellige uddannelsesområder. Først beskrives de kvalitetssikringsprocedurerne, som er fælles for uddannelsesområderne, der hører under Undervisningsministeriet. Derefter præsenteres de kvalitetssikringsmekanismer, der er specifikke for uddannelsesområderne under Undervisningsministeriet (afsnit 5.5.2 til 5.5.5) – dog ikke procedurer for videregående uddannelse under Undervisningsministeriet. Derefter dokumenteres i afsnit 5.5.6 kvalitetssikringsprocedurerne inden for maritime uddannelser, der hører under Økonomi- og Erhvervsministeriet. Endelig omhandler afsnit 5.5.7 kvalitetsprocedurerne inden for videregående uddannelser, der hører under Undervisningsministeriet, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, Kulturministeriet, Forsvarsministeriet og Justitsministeriet.

Referenceudvalget konkluderer at det danske kvalitetssikringssystem er i overensstemmelse med europæiske principper og retningslinjer. Dette dokumenteres i følgende underafsnit: 5.5.3, hvor der gøres rede at kvalitetssystemet på EUD-området er i overensstemmelse med EQARF, den europæiske referenceramme for kvalitetssikring, og i afsnit 5.5.7, hvor der gøres rede for overensstemmelsen mellem de videregående uddannelser og de europæiske stan-

darder og retningslinjer for kvalitetssikring for det europæiske område for videregående uddannelse.

De tre nationale eksterne kvalitetssikringsinstitutioner: Danmarks Evalueringsinstitut, Ace-Denmark og Akkrediteringsrådet har været involveret i referenceprocessen, og i udarbejdelsen af rapporten. Derudover har de tre organisationer givet en officiel positiv bekræftelse på at kriterium 5 er opfyldt, og at dokumentationen er fyldestgørende. Se appendiks F for skriftlige tilkendegivelser fra de tre organisationer.

5.5.1 Kvalitetssikring for uddannelser under Undervisningsministeriet

Der er tre grundlæggende kerneelementer for kvalitetssikring der går på tværs af alle uddannelsesområderne under Undervisningsministeriet:

- Undervisningsministeriet styring og tilsyn
- Det eksterne censorsystem
- De eksterne kvalitetssikringsinstanser

Disse tre elementer er fælles for uddannelsesområderne under Undervisningsministeriet, om end dog ikke med helt samme rolle i grundskolen. De vil derfor blive beskrevet før de forskellige uddannelsesområder.

Styring og tilsyn ved Undervisningsministeriet

Den kvalitetssikring der varetages af Undervisningsministeriet, skal sikre input, processer og resultater. De fire elementer der dækker alle uddannelsesområder, er beskrevet her, og der findes en mere detaljeret beskrivelse under det enkelte uddannelsesområde:

- 1 Fælles retningslinjer (fx regler om formål og mål og lærer kvalifikationer for de enkelte uddannelses(typer))
- 2 Lov om gennemsigtighed og åbenhed
- 3 Ministeriel godkendelse, tilsyn og inspektion
- 4 Råd og udvalg.

1. Fælles retningslinjer

De overordnede mål for uddannelserne i det danske uddannelsessystem er fastsat i love og bekendtgørelser. Reglerne omfatter fx uddannelsernes mål og rammer, kompetenceniveauer, eksamenskrav, finansiering og i visse tilfælde læseplaner.

Undervisningsministeriet har ansvar for at opstille rammer for undervisnings- og studieplaner og læringsudbytte på uddannelserne. Det er imidlertid udbyderne selv der bestemmer undervisningsindhold som findes i de lokale undervisnings- og eller studieplaner. Eleverne og det tilsigtede læringsudbytte testes ved prøver med ekstern censur.

2. Lov om gennemsigtighed og åbenhed

Et andet væsentligt element i kvalitetssikringen i Danmark er loven om gennemsigtighed og åbenhed i uddannelserne der blev vedtaget i 2002. Formålet er at give interessenter og offentligheden relevante oplysninger om forskellige uddannelsesinstitutioner.

Udbydernes hjemmeside skal indeholde oplysninger, der gør det muligt for brugerne at vurdere kvaliteten af undervisningen på den enkelte uddannelsesinstitution. De enkelte uddannelsesinstitutioner skal endvidere offentliggøre oplysninger om karaktergennemsnit fordelt på fag og trin, fuldførelsestid, fuldførelsesfrekvens, frafaldsfrekvens og overgangsfrekvens til anden uddannelse og/eller beskæftigelse (Lov om åbenhed og gennemsigtighed)

3. Ministeriel godkendelse, tilsyn og inspektion

Undervisningsministeriet fører juridisk, økonomisk og pædagogisk tilsyn med de institutioner, der udbyder de forskellige uddannelser. Tilsynet udføres på forskellige måder og baseres på en række forskellige input.

4. Råd og udvalg

Kvalitetssikringen i det danske uddannelsessystem under Undervisningsministeriet sikres endvidere gennem arbejdet i råd og udvalg inden for det enkelte uddannelsesområde.

Rådet for de grundlæggende Erhvervsrettede Uddannelser og Rådet for de gymnasiale uddannelser rådgiver ministeren om forhold vedrørende de forskellige ungdomsuddannelser. Rådet for Voksen- og Efteruddannelse rådgiver ministeren om forhold, der har betydning for voksen- og efteruddannelsesområdet.

Rådene består bl.a. af repræsentanter for de relevante skoleleder-, rektor-, lærer- og elevorganisationer. I Rådet for de grundlæggende Erhvervsrettede Uddannelser og Rådet for Voksen- og Efteruddannelse er arbejdsmarkedets parter centrale aktører. I de faglige udvalg deltagere parterne desuden i fastlæggelsen af de enkelte uddannelsers mål, og udvalgene har desuden ansvar for kvalitetssikringen af de dele af uddannelserne der foregår i praktikken.

På grundskoleniveau rådgiver Styrelsen for Evaluering og Kvalitetssikring af Grundskolen, der præsenteres i afsnit 5.5.2.

Censorsystemet

En veletableret kvalitetsforanstaltning i det danske uddannelsessystem er brugen af eksterne censorer ved prøver.

De eksterne censorers funktion er at sikre de faglige standarder i eksaminationernes indhold, sikre at der anvendes ensartede standarder ved eksaminationerne og sikre at det individuelle læringsudbytte bedømmes så objektivt som muligt.

De eksterne censorer hentes normalt fra andre skoler. På EUD-uddannelserne kan den eksterne censor også hentes fra erhvervslivet. Systemet med prøver og eksaminer bidrager til at kvalitetssikre uddannelserne og til at sikre elevers og studerendes retsstilling ved prøven.

Kvalitetssikring ved eksterne kvalitetssikringsinstanser

Der findes følgende eksterne kvalitetssikringsinstanser i Danmark⁵:

- Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) forestår kvalitetssikring af uddannelser fra grundskoleniveau til professionsbachelorniveau. Inden for videregående uddannelse er EVA en af de to operatører i Danmark, der leverer akkrediteringsrapporter til akkreditering af videregående uddannelser.
- ACE Denmark er den anden operatør i Danmark, der leverer akkrediteringsrapporter til akkreditering af videregående uddannelser.
- Akkrediteringsrådet akkrediterer alle videregående uddannelser på baggrund af akkrediteringsrapporterne fra de to operatører.

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA)

Danmark var et af de første lande i Europa til at oprette en ekstern instans for kvalitetssikring. Systemet for ekstern kvalitetssikring fokuserede til at starte med udelukkende på videregående uddannelse. I 1999 vedtog Folketinget en lov om oprettelse af et evalueringsinstitut med ansvar for den systematiske evaluering af alle niveauer i uddannelsessystemet. EVA er defineret som et selvstændigt statsligt institut.

EVA opererer på alle niveauer af uddannelsessystemet og med alle typer institutioner – fra dagtilbud for børn, grundskoler, ungdomsuddannelser til videregående uddannelser og voksenuddannelser. Universiteterne og dele af det maritime uddannelsessystem evalueres ikke af EVA.

5 Det skal bemærkes af de eksterne evalueringsinstansers opgaver vedrørende videregående uddannelser kun beskrives meget kort her, da de videregående uddannelser har været genstand for en referenceproces. Det er niveau 1-5 der er fokus på i denne rapport og deres kvalitetssikring. For mere information om kvalitetssikring af videregående uddannelser henvises til Annex A hvor både ACE Danmarks og Akkrediteringsrådet som er vigtige aktører på dette område også er mere uddybende beskrevet.

EVA gennemfører evalueringer og analyser for at bidrage til at udvikle kvalitet i uddannelsessystemet. EVA gennemfører eksempelvis effekt- og virkningsevalueringer, og evalueringer, der sætter fokus på, hvordan nye love omsættes i praksis, samt evalueringer og analyser af centrale temaer inden for uddannelsessektoren. EVA understøtter også uddannelsesinstitutionernes kompetence til at bruge viden og udvikle deres kvalitetssikringsprocedurer og -kapacitet. EVA gennemfører endvidere akkrediteringsvurderinger af de videregående uddannelser – både eksisterende og nye – der ligger i regi af Undervisningsministeriet, Kulturministeriet, Økonomi- og Erhvervsministeriet, Forsvarsministeriet og Justitsministeriet. EVA gennemfører ikke akkreditering af uddannelser inden for Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udviklings område.

EVA er et anerkendt internationalt europæisk kvalitetssikringsinstitut og har siden 1990 været fuldgældigt medlem af ENQA. EVA lever op til de europæiske standarder og retningslinjer for kvalitetssikring inden for det europæiske område for videregående uddannelse (EHEA). EVA gennemfører undersøgelser og evalueringer på eget initiativ samt efter anmodning fra bl.a. ministerier, lokale myndigheder og uddannelsesinstitutioner.

ACE Denmark

ACE Denmark og Akkrediteringsrådet blev oprettet ved lov i 2007 som en uafhængig akkrediteringsinstitution. Oprettelsen skete i naturlig forlængelse af Danmarks tiltrædelse af Bologna-erklæringen i 1999. Akkrediteringsrådet har ansvar for akkrediteringsafgørelser for alle videregående uddannelser i Danmark på grundlag af akkrediteringsvurderinger fra ACE Denmark og EVA. ACE Denmark skal sikre og dokumentere kvalitet og relevans af de videregående forskningsbaserede universitetsuddannelser ved at foretage en vurdering ud fra centralt fastsatte kriterier for kvalitet og relevans af eksisterende og nye uddannelser. ACE Denmark skal endvidere samle og videreformidle relevant national og international viden af betydning for akkreditering.

I 2010 fik ACE Denmark sammen med Akkrediteringsrådet foretaget en positiv international evaluering, der viste, at man lever op til de europæiske standarder og retningslinjer for kvalitetssikring inden for det europæiske område for videregående uddannelse (EHEA). Samme år blev ACE Denmark fuldgældigt medlem af ENQA og blev optaget i det europæiske register for kvalitetssikringsinstitutioner (EQAR).

5.5.2 Grundskolen og 10. klasse

I Danmark er det de lokale myndigheder eller kommunalbestyrelserne, der har det primære ansvar for kvalitetssikringen i grundskolen og 10. klasse, dvs. sikring af læringsudbyttet. Undervisningsministeriet har ansvaret for den overordnede regulering, Styrelsen for Evaluering og Kvalitetssikring af Grundskolen for tilsyn og ekstern kvalitetssikring og kommunerne for gennemførelsen af kvalitetssikringsmekanismen.

Styrelsen for Evaluering og Kvalitetssikring af Grundskolen/Rådet for Evaluering og Kvalitetssikring af Folkeskolen

Styrelsen for Evaluering og Kvalitetssikring af Grundskolen varetager forskellige aspekter af kvalitetssikringen i grundskolen, herunder prøver, eksaminer, ekstern censur, værktøjer til intern evaluering, kvalitetssikring og kvalitetsudvikling. Desuden har man oprettet Rådet for Evaluering og Kvalitetssikring af Folkeskolen. Rådet består af faglige repræsentanter, et sekretariat oprettet i regi af Styrelsen for Evaluering og Kvalitetssikring af Grundskolen og et formandskab bestående af fem rådsmedlemmer, der udnævnes af undervisningsministeren. De beslutter, hvilke evalueringer institutioner som EVA skal gennemføre. På grundlag af de eksterne evalueringsrapporter udarbejder Rådet for Evaluering og Kvalitetssikring af Folkeskolen en årsrapport om systemets kvalitet på landsplan. Rådet rådgiver også undervisningsministeren i spørgsmål vedrørende kvalitetssikring og udvikling af grundskolen.

Kvalitetsrapporter

Kvalitetsrapporten er et værktøj, der er beregnet til at sikre systematisk dokumentation og samarbejde mellem de tre lokale niveauer med ansvar for grundskolen: de lokale politiske prioriteringer, administrationen af grundskolen hos de lokale myndigheder og de individuelle fol-

keskoler. De lokale myndigheder udarbejder en årlig kvalitetsrapport med henblik på at evaluere og forbedre kvaliteten af undervisningen og andre aktiviteter i grundskolen. Hvis man konstaterer dårlig undervisning på en folkeskole, skal de lokale myndigheder fremlægge en handlingsplan for den pågældende skole. Endelig sikrer Styrelsen for Evaluering og Kvalitetssikring af Grundskolen kvaliteten af de lokale myndigheders arbejde.

Nationale test

En del af Folkeskolens kvalitetssikringssystem er et sæt obligatoriske nationale test, der er udarbejdet af faglige eksperter. Eleverne skal gennemføre 10 forskellige skriftlige test i løbet af deres skolegang i grundskolen og 10. klasse. Det fremgår af Folkeskoleloven, hvilke emner der skal medtages i disse test på grundskoleniveau. Eleverne testes første gang i 2. klasse og sidste gang i 8. klasse. Testene er computerbaserede og adaptive, hvilket betyder, at de løbende tilpasser sig evnerne hos den enkelte elev, der er i gang med testen.

De nationale test bruges til at følge den enkelte elevs tilegnelse af viden og færdigheder med henblik på at lette en differentieret planlægning og undervisning, der passer til elevernes styrker, svagheder og potentiale.

Elevplaner

Et andet aspekt af kvalitetssikringen er elevplanen. En elevplan er et obligatorisk værktøj, der beskrives i Folkeskoleloven. Elevplanerne er lokale dokumenter, der udarbejdes af klasselæreren i samarbejde med den enkelte elev. Formålet med elevplanen er at styrke samarbejdet mellem skolen og forældrene. Elevplanen indeholder oplysninger om resultaterne af den løbende evaluering af elevens tilegnelse af færdigheder og kompetencer i alle fag. En elevplan indeholder desuden en handlingsplan, som læreren har udarbejdet for eleven på grundlag af dennes tilegnelse af færdigheder og kompetencer. Planerne udarbejdes en gang om året med udgangspunkt i resultaterne af handlingsplanen for det foregående år.

5.5.3 Ungdomsuddannelser

Ud over de tværgående kvalitetssikringsmekanismer består kvalitetssikringen på ungdomsuddannelserne af elementer der dækker alle ungdomsuddannelser, samt elementer, der udelukkende anvendes inden for EUD.

Der findes følgende tværgående elementer på ungdomsuddannelsesområdet:

- ministeriel godkendelse, tilsyn og inspektion
- kvalitetsregler på de enkelte institutioner
- råd og udvalg
- indikatorbaseret kvalitetskontrol (ressourceregnskab)
- prøver med ekstern censur

De beskrives nærmere i det følgende:

Ministeriel godkendelse, tilsyn og inspektion

Undervisningsministeriet fører juridisk, økonomisk og pædagogisk tilsyn med de skoler, der udbyder de forskellige uddannelser. Tilsynet udføres på forskellige måder, og det baseres på en række forskellige input.

Kvalitetsregler på de enkelte institutioner

Et af de tværgående elementer i kvalitetssikringssystemet på ungdomsuddannelsesområdet, er det fælles sæt af kvalitetsregler for de enkelte udbydere. I reglerne beskrives kravene til kvalitetsarbejdet på skolerne. Som led i arbejdet skal de enkelte uddannelsesinstitutioner have et kvalitetssystem. Alle udbydere skal regelmæssigt gennemføre selvevalueringer og overvåge interne processer inden for nærmere definerede områder. Reglerne indeholder ikke nogen beskrivelse af, hvilket system institutionen skal vælge, eller hvordan selvevalueringen skal tilrettelægges. De indeholder kun en beskrivelse af, hvilke typer af procedurer der skal indføres for at sikre det systematiske kvalitetsarbejde på skolen.

De enkelte skoler kan vælge deres eget kvalitetssikringssystem for at sikre, at det indførte system passer til skolens størrelse og kultur. Der skal offentliggøres en beskrivelse på skolens hjemmeside af hele kvalitetssystemet og den krævede opfølgningsplan for selvevalueringsprocessen som foreskrevet i reglerne om kvalitetssikring.

Indikatorbaseret kvalitetskontrol (ressourceregnskab)

En nyudviklet metode til belysning af resultaterne er de årlige ressourceregnskaber, hvor den enkelte udbyder udarbejder et årligt regnskab inden for fire hovedområder:

- Høj faglig kvalitet i uddannelserne
- Uddannelse til flere
- Udviklingsorienterede institutioner
- Effektiv institutionsdrift

Inden for de enkelte områder indeholder ressourceregnskabsmodellen i alt 20 definerede indikatorer. For eksempel:

- Eksamensresultater
- Fuldførelsesfrekvens
- Fuldførelsestid
- Frafaldsfrekvens og -tidspunkt
- Overgangsfrekvens til anden uddannelse
- Overgangsfrekvens til beskæftigelse.

Formålet med det indikatorbaserede system er at belyse prioriteringerne, kvaliteten og resultaterne hos uddannelsesudbydere gennem en række indikatorer for at gøre det overordnede kvalitetstilsyn mere systematisk. Ressourceregnskaberne skal efter planen også skabe et bedre grundlag for den interne kvalitetsudvikling.

Det indikatorbaserede kvalitetssikringssystem giver Undervisningsministeriet mulighed for at screene alle uddannelsesinstitutioner hvert år. Systemet ventes at blive fuldt funktionsdygtigt i løbet af 2011.

Prøver

Afholdelse af landsdækkende prøver er en vigtig metode til at sikre kvaliteten og de nationale standarder. Prøverne kan være skriftlige, mundtlige, case- eller projektopgaver eller de kan evt. være kombinerede. Ved de fleste prøver kan eleverne benytte alle former for hjælpemidler, herunder it, men de må ikke kommunikere med nogen. Ministeriet formulerer typisk de skriftlige eksamensopgaver og udpeger eksterne censorer til prøverne, både mundtlige og skriftlige. Det samlede eksamensgennemsnit har stor betydning for elevernes videre muligheder i uddannelsessystemet, fordi det udgør et afgørende element ved optagelse på de videregående uddannelser.

5.5.4 Erhvervsuddannelserne (EUD)

Kvalitetssikringssystemet inden for EUD omfatter nogle supplerende elementer der udelukkende anvendes inden for dette område. De supplerende kvalitetssikringselementer inden for EUD-området er:

- faglige udvalg
- lokale uddannelsesudvalg
- handlingsplaner for øget gennemførelse
- den europæiske referenceramme for kvalitetssikring af erhvervsuddannelse (EQARF).

Faglige udvalg

Det danske EUD-system er kendetegnet ved en høj grad af inddragelse af arbejdsmarkedets parter. Dette kommer blandt andet til udtryk gennem de faglige udvalg. Der nedsættes et fagligt udvalg for de enkelte uddannelser eller evt. grupper af uddannelser, som består af repræsentanter for både arbejdsgivere og arbejdstagere. De faglige udvalg er ansvarlige for at godkende virksomheder og for kvalitetssikringen af praktikophold i virksomhederne i samarbejde med de lokale uddannelsesudvalg (se nedenfor).

Derudover rådgiver de faglige udvalg om, hvilke kvalifikationer der er relevante for sektoren, og om indholdet, strukturen, varigheden og evalueringen af uddannelserne inden for sektoren. Endelig er de faglige udvalg ansvarlige for svendeprøver og for udstedelse af uddannelsesbeviser til lærlinge.

Lokale uddannelsesudvalg

Et vigtigt træk ved EUD-systemet er decentralisering. Det betyder at en stor del af detailplanlægningen for de enkelte uddannelser skal fastlægges og kvalitetssikres lokalt.

Gennem de lokale uddannelsesudvalg bistår lokale repræsentanter for parterne udbyderne i den lokale planlægning af uddannelserne ved at rådgive om det nærmere indhold og tilrettelæggelsen af undervisning, evt. prøver, det lokale kvalitetssikringssystem osv. De er også ansvarlige for at styrke forholdet mellem skolen og det lokale arbejdsmarked, bl.a. med henblik på at sikre mængden af virksomhedsbaserede praktikmuligheder for eleverne.

De lokale uddannelsesudvalg består af repræsentanter fra både arbejdsgiver- og arbejdstagersiden der er udpeget af det nationale faglige udvalg.

Handlingsplaner for øget gennemførelse

Et element i den danske kvalitetsstrategi der har fået stadig større betydning i årenes løb, er handlingsplanerne for øget gennemførelse. Mens man tidligere hovedsagelig fokuserede på processen og udbydernes motivation til at indføre kvalitetssikringssystemer, er fokus nu flyttet til at kvalitetsfremme gennem incitamenter.

Udbyderne skal udarbejde en "handlingsplan for øget gennemførelse". Med udgangspunkt i planen kan udbyderne overvåge deres egne foranstaltninger og resultater med hensyn til frafalds- og fuldførelsesfrekvenser.

Desuden kan Undervisningsministeriet bruge planerne til at overvåge gennemførelsen af foranstaltninger og udviklingen i fuldførelsesfrekvenser både for skolerne under et og for de enkelte udbydere og uddannelser. Udbyderne kan efterfølgende modtage øremærkede bevillinger baseret på målene og resultaterne der dokumenteres i handlingsplanen for øget gennemførelse.

Den europæiske referenceramme for kvalitetssikring af erhvervsuddannelse (EQARF).

I Europa-Parlamentets og Rådets henstilling hedder det, at alle EUD-udbydere anbefales at dokumentere, at de har indført og anvender et system til kvalitetssikring. De skal opfylde kravene i kvalitetsreglerne (beskrevet ovenfor), hvorved de også opfylder kravene i EQARF.

5.5.5 Arbejdsmarkedsuddannelser (AMU)

Kvalitetssikring af arbejdsmarkedsuddannelserne sker gennem udbydernes indsats og gennem inddragelse af arbejdsmarkedets parter i Rådet for voksen- og efteruddannelse (VEU-rådet), efteruddannelsesudvalg og lokale uddannelsesudvalg.

På nationalt niveau er arbejdsmarkedets parter repræsenteret i Rådet for Voksen- og Efteruddannelse (VEU-rådet) og i nationale efteruddannelsesudvalg. På de enkelte institutioner er arbejdsmarkedets parter repræsenteret i bestyrelser og i lokale uddannelsesudvalg.

Inddragelse af arbejdsmarkedets parter har til formål at sikre, at parternes ekspertise i forhold til jobudvikling og uddannelsesbehov på de ufaglærtes og faglærtes arbejdsmarked, har mulighed for at blive omsat til relevante og tidssvarende uddannelser, der både imødekommer her-og-nu-behov og uddannelsesbehov på længere sigt.

Efteruddannelsesudvalg

Arbejdsmarkedets parter har nedsat de 11 efteruddannelsesudvalg inden for større brancheområder på de ufaglærtes og faglærtes arbejdsmarked.

Efteruddannelsesudvalgene har ansvar for at udvikle forslag til arbejdsmarkedsuddannelser inden for deres brancheområde og dermed sikre et aktuelt udbud, der opfylder arbejdsmarkedets behov for erhvervsrettede kompetencer. Arbejdsmarkedsuddannelserne godkendes af

Undervisningsministeriet. Efteruddannelsesudvalgene har endvidere bl.a. ansvar for udvikling af faglig efteruddannelse for lærerne.

Lokale uddannelsesudvalg

Lokale uddannelsesudvalg virker for samarbejde mellem institutionen og det lokale arbejdsmarked. Opgaverne for et lokalt uddannelsesudvalg fastsættes lokalt. Der kan være tale om vurdering af uddannelsesbehov, udarbejdelse af forslag til nye arbejdsmarkedsuddannelser, rådgivning vedrørende sammensætning af uddannelsesforløb, rådgivning vedrørende forsøgs- og udviklingsprojekter, kvalitet, læreruddannelse m.v.

De lokale uddannelsesudvalg giver uddannelsesinstitutionen et forum for drøftelse af uddannelsesmæssige problemstillinger vedrørende de jobområder, som institutionen udbyder uddannelser inden for. Lokale uddannelsesudvalg give således værdifuld rådgivning vedrørende uddannelsesinstitutionens udbud af arbejdsmarkedsuddannelse.

Lokale uddannelsesudvalg nedsættes af den enkelte udbyder efter drøftelse med nationale efteruddannelsesudvalg. Efteruddannelsesudvalgene udpeger organisationsrepræsentanter til de lokale uddannelsesudvalg.

Kvalitetssikring inden for arbejdsmarkedsuddannelser er baseret på kvalitetscirklen og det nationale evalueringssystem 'Vis kvalitet', som institutionerne er forpligtede til at anvende. Dette indebærer, at alle dele af uddannelsesindsatsen skal dokumenteres, og at alle aktører har et ansvar for at foretage en vurdering og en opfølgning af resultaterne. Kvalitetscirklen består af fire elementer i udbydernes kvalitetsarbejde: 1. plan/strategi og målsætning, 2. udførelse/implementering, 3. evaluering/måling og resultatvurdering, 4. opfølgning og ændringsforslag. Disse elementer er i overensstemmelse med kravene i EQARF.

Det fælles værktøj til evalueringer af arbejdsmarkedsuddannelserne, "Vis kvalitet"

Kvalitetssikringen af arbejdsmarkedsuddannelserne har sit eget landsdækkende evalueringssystem, der kaldes for 'Vis kvalitet', som er et webbaseret evalueringsværktøj. De overordnede målsætninger med evalueringssystemet for arbejdsmarkedsuddannelserne er: at give institutionerne et systematisk grundlag for løbende kvalitetsudvikling og kvalitetsstyring, og at levere dokumentation til efteruddannelsesudvalgene om kvaliteten af arbejdsmarkedsuddannelserne med henblik på revision, videreudvikling, initiativer vedrørende uddannelse af undervisere osv.

Det er obligatorisk for udbydere af arbejdsmarkedsuddannelser at evaluere deres uddannelser ved at lade alle kursister og et udsnit af virksomheder udfylde et spørgeskema via evalueringssystemet 'Vis kvalitet'. Disse spørgeskemaer indeholder fælles, obligatoriske spørgsmål. Desuden er alle efteruddannelsesudvalgene forpligtede til at stille specifikke spørgsmål vedrørende de specifikke kompetencemål, som de er ansvarlige for. Evalueringerne indgår i dialogen mellem Undervisningsministeriet og udbyderne af arbejdsmarkedsuddannelser for så vidt angår kvaliteten af deres uddannelsesprogrammer og -tilbud. Udbyderne kan anvende dialogen som et element i udviklingen af deres uddannelser. Efteruddannelsesudvalgene bruger den som led i deres arbejde med at sikre uddannelsernes relevans. Desuden indeholder evalueringssystemet 'Vis kvalitet' et specifikt værktøj til måling af opfyldelse af læringsmål. Oplysningerne fra undersøgelsen gemmes i en central database i Undervisningsministeriet, hvortil der er offentlig adgang. (www.viskvalitet.dk)

5.5.6 Almen voksenuddannelse (AVU) og hf-enkeltfag

De almene voksenuddannelser og hf-enkeltfag udbydes på VUC-centrene. Ud over de generelle kvalitetssikringsforanstaltninger, der omtales i begyndelsen af dette kapitel, finder kvalitetssikringen for de almene voksenuddannelser og hf-enkeltfag således også anvendelse på VUC-institutionerne.

Kvalitetssikring på VUC-centre (AVU og hf-enkeltfag)

Kvalitetssikringsreglerne for VUC er den samme som for institutioner, der udbyder uddannelser på gymnasialt niveau (se afsnit 5.5.4 ovenfor).

Som nævnt i afsnit 5.5.1 er et vigtigt aspekt ved kvalitetssikringssystemet på ungdomsuddannelserne det fælles sæt af kvalitetsregler for de enkelte udbydere. I reglerne beskrives kravene til kvalitetssikringssystemet. Som en del af systemet på den enkelte uddannelsesinstitution skal alle udbydere regelmæssigt gennemføre selvevalueringer og overvåge interne processer inden for nærmere definerede områder. Reglerne indeholder ikke nogen beskrivelse af, hvilket system man skal vælge, eller hvordan selvevalueringen skal tilrettelægges. De indeholder kun en beskrivelse af, hvilke typer af procedurer der skal indføres for at sikre kvalitetssikringssystemet på skolen.

Undervisningsministeriet fører tilsyn med institutionernes gennemførelse af uddannelserne samt med disse resultater, og de enkelte institutioner skal kunne dokumentere deres kvalitetssystemer over for ministeriet.

Desuden skal kvalitetssikringssystemet for de almene voksenuddannelser (AVU) og hf-enkeltfag (voksenuddannelsescentre/VUC) gennemføre systematiske og regelmæssige selvevalueringer inden for nøgleområder, som institutionen selv kan vælge. Disse selvevalueringer skal gennemføres løbende og mindst hvert tredje år.

Der afholdes landsdækkende, skriftlige afgangsprøver og lokale mundtlige prøver, og de udgør en vigtig metode til fastholdelse af kvaliteten og de nationale standarder. Ved de fleste prøver og eksaminer kan de studerende benytte alle former for hjælpemidler, herunder it, men må ikke kommunikere med nogen. Ministeriet udformer alle de skriftlige eksamensopgaver.

5.5.7 Maritime uddannelser

Økonomi- og Erhvervsministeriet har udpeget Søfartsstyrelsen som ansvarlig instans for de maritime uddannelser i Danmark. Søfartsstyrelsen har indført et kvalitetssystem, som de institutioner, der udbyder maritime uddannelser, skal overholde. Kvalitetssystemet er inspireret af ISO9001-standarderne og er i overensstemmelse med de internationale kvalitetsstandarder inden for sektoren (STCW-konventionen). Systemet dækker maritime uddannelser fra niveau 2 til 6.

For at en institution skal kunne udbyde en maritim uddannelse, skal den være godkendt af Søfartsstyrelsen, der vurderer, hvorvidt uddannelsen udbydes i henhold til målene og målsætningerne i uddannelserne og kravene i kvalitetssystemet (auditrapport). For at bevare sin godkendelse skal institutionen regelmæssigt auditeres af Søfartsstyrelsen, hvor institutionen skal bevise, at den stadig lever op til kravene.

De centrale elementer i kvalitetssystemet er:

- institutionernes interne kvalitetssystemer
- eksterne kvalitetsauditeringer.

Institutionernes interne kvalitetssystemer

De enkelte institutioner skal indføre og opretholde et kvalitetssystem, hvor man dokumenterer processerne til sikring af kvalitet i uddannelserne såsom uddannelsesplanlægning, valg af undervisningsmetoder og karaktergivning. Der skal også forefindes procedurer for håndtering af processerne for uddannelseskvalitet, såsom undervisningsaftaler, oplysninger om studerende og ansatte samt uddannelsesbeviser. Der skal ligeledes forefindes procedurer for indberetning af afvigelser og/eller forslag til forbedringer fra medarbejdere og studerende. Et centralt element i kvalitetssystemet er, at lærerne skal evaluere deres egen undervisning, og efter hver studieperiode skal de studerende evaluere kurset. De studerende har også ret til at få en individuel vurdering af deres læringsudbytte.

Der skal ligeledes forefindes procedurer for intern kvalitetsaudit for at kontrollere, at institutionen opfylder sine uddannelsesplaner og andre retningslinjer, herunder at disse gennemføres i overensstemmelse med kvalitetsmålene.

Institutionen skal i en kvalitetshåndbog beskrive, hvordan den opfylder kvalitetskravene og de gældende procedurer, herunder dens organisation og ansvars placering. Kvalitetssystemet skal vurderes løbende af ledelsen og mindst en gang om året. Dette arbejde skal dokumenteres.

Eksterne kvalitetsauditeringer

Søfartsstyrelsen godkender og kontrollerer godkendelser ved at gennemføre auditeringer med udgangspunkt i institutionens kvalitetssystem. Auditeringerne udføres af eksterne auditører, der udpeges af Søfartsstyrelsen i henhold til en auditeringsplan, som denne har udarbejdet.

Auditørerne skriver en rapport, der dækker afvigelser, anbefalinger og konklusioner. På baggrund af rapporten skal institutionen iværksætte foranstaltninger med henblik på at rette op på eventuelle afvigelser inden for en begrænset tidsfrist, og den skal tage stilling til anbefalingerne.

5.5.8 Videregående uddannelse

Inden for de videregående uddannelser er kvalitetssikringen baseret på tre hovedelementer: intern kvalitetssikring foretaget af institutionerne selv, akkreditering og censursystemet.

Det er en del af akkrediteringskriterierne, at niveauet for en akkrediteret uddannelse skal være i overensstemmelse med typen af den pågældende grad – og dermed kvalifikationsniveauet – i den danske kvalifikationsramme for de videregående uddannelser.

Akkrediteringsrådet akkrediterer alle videregående uddannelser på baggrund af akkrediteringsrapporter udarbejdet af to faglige operatører, Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) og ACE Denmark. Akkrediteringsrådet kan af faglige grunde eller for at afprøve ACE Denmarks konkurrencedygtighed beslutte at anvende en anden internationalt anerkendt aktør end ACE Denmark til at udarbejde akkrediteringsrapporter på videnskabsministerens område. Endvidere kan Rådet af egen drift eller efter anmodning fra et universitet helt eller delvist lægge en akkrediteringsrapport fra en anden internationalt anerkendt aktør til grund for afgørelsen om akkreditering, i det omfang rapporten er udarbejdet efter de ministerielt fastsatte kriterier for kvalitet og relevans

Der findes en detaljeret beskrivelse af kvalitetssikringsmekanismen til sikring af kvalifikationsniveauer og læringsudbytte inden for de videregående uddannelser i annex A, "Selvcertificeringsrapport". I rapporten konkluderes det, at procedurerne er i overensstemmelse med standarderne og retningslinjerne for kvalitetssikring inden for det europæiske område for videregående uddannelse.

5.6 Kriterium 6

Referenceprocessen skal indeholde underskrevne erklæringer fra de relevante kvalitetssikringsinstanser

Rapporten om etablering af en reference mellem den danske kvalifikationsramme og den europæiske kvalifikationsramme er blevet til på baggrund af de fire ministerier med ansvar for livslang læring i Danmark og de relevante kvalitetssikringsinstanser:

- Undervisningsministeriet
- Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling
- Kulturministeriet
- Økonomi- og Erhvervsministeriet
- Danmarks Evalueringsinstitut
- Akkrediteringsrådet
- ACE Denmark

Alle relevante interessenter og kvalitetssikringsinstanser har været involveret i referenceprocessen, og har tilsluttet sig rapporten og dens konklusioner. Se kapitel 6 for dokumentation og

appendiks E for liste over alle interessenter der har været involveret. Se også appendiks F for underskrevne erklæringer fra de eksterne kvalitetssikringsinstanser.

5.7 Kriterium 7

Referenceprocessen skal inddrage internationale eksperter.

Koordinationsudvalget har udpeget to internationale eksperter til at deltage i referenceudvalget:

- Tidligere afdelingschef Ulf Öhlund, afdelingen for anerkendelse af internationale kvalifikationer, styrelsen for videregående uddannelse, Sverige
- Senior konsulent Øyvind Bjerkestrand, afdelingen for politisk analyse, livslang læring og internationale anliggender, Uddannelses- og Forskningsministeriet, Norge.

Der er blevet udvalgt internationale eksperter fra de nordiske lande, eftersom disse kunne læse baggrundsmateriale på dansk men samtidig kunne sikre en uafhængig og ekstern vurdering af den danske uddannelsessektor og referenceprocessen. Derudover har kendskab til forskellige nationale uddannelsessystemer – herunder erhvervsrettet uddannelse og erfaring med internationalisering af uddannelse, udgjort andre vigtige kriterier i udvælgelse af eksperter.

Udvælgelsen af de internationale eksperter er foregået ved, at EVA kontaktede Undervisningsministeriet og de nordiske kvalitetssikringsinstanser. Koordinationsudvalget kom med kommentarer til udvælgelsen af internationale eksperter, inden EVA kontaktede de udvalgte eksperter.

De internationale eksperter har bidraget til at sikre objektivitet og uafhængighed i referencearbejdet. Som medlemmer af referenceudvalget har de internationale eksperter kunne bekræfte at dokumentationsindsamlingen har fundet sted, og at alle kriterier i rapporten er blevet besvaret. De internationale eksperter har kommenteret mange specifikke detaljer - herunder bidraget til at forbedre rapportstrukturen. De har bidraget til at beskrivelsen af det danske system i rapporten er blevet mere gennemsigtig og forståelig for den internationale læser, og har bidraget med et kritisk blik på den semantiske analyse der sammenligner niveaubeskrivelserne i NQF og EQF.

De to internationale eksperter bekræfter at arbejdet med at indsamle dokumentationsgrundlag har fundet sted, samt at alle kriterier er blevet adresseret i rapporten.

5.8 Kriterium 8

De(n) kompetente nationale instans(er) skal certificere etableringen af referencer mellem den/det nationale kvalifikationsramme eller -system og EQF. En samlet rapport med beskrivelse af referencearbejdet og dokumentationen bag rapporten skal offentliggøres af de kompetente nationale instanser, herunder det nationale koordinations-punkt, og kriterierne skal behandles enkeltvis.

Denne rapport udgør én samlet rapport, der fastlægger referencen mellem niveauerne i den danske kvalifikationsramme for livslang læring og EQF.

Referenceudvalget har kontrolleret og dokumenteret referencen mellem EQF og den danske kvalifikationsramme, og resultaterne af referencearbejdet er fremlagt i denne rapport. Referencerapporten besvarer hvert af de ti kriterier og procedurer, der er vedtaget af EQF Advisory Group.

Rapporten og den grundlæggende dokumentation lægges ud på hjemmesiderne for den danske kvalifikationsramme:

- www.kvalifikationsrammen.dk

- www.nqf.dk

Referencerapporten er attesteret af koordinationsudvalget på vegne af de fire ministerier med ansvar for livslang læring i Danmark.

5.9 Kriterium 9

Den officielle EQF-platform skal føre en offentlig liste over medlemsstater, der har bekræftet, at de har gennemført referenceprocessen, herunder links til de færdige referencerapporter.

Når referencerapporten er færdig underretter den koordinerende nationale myndighed EQF Advisory Group, at Danmark har gennemført referencearbejdet, og sender dem referencerapporten. Derudover vil den koordinerende myndighed præsentere rapporten and dens resultater for EQF Advisory Group.

Rapporten offentliggøres på hjemmesiderne for NQF:

- www.kvalifikationsrammen.dk
- www.nqf.dk

5.10 Kriterium 10

Efter referenceprocessen og i henhold til tidsplanen i henstillingen skal alle nye kvalifikationsbeviser, eksamensbeviser og Europass-dokumenter, der udstedes af de kompetente myndigheder, indeholde en klar henvisning til det relevante niveau i den europæiske kvalifikationsramme via de nationale kvalifikationssystemer.

Koordinationsudvalget vil ultimo 2011 i samarbejde med de relevante ministerier sikre, at alle nye uddannelsesbeviser, grader og Europass-dokumenter indeholder en klar henvisning, der knytter den danske kvalifikationsramme til et givet niveau i EQF:

- en henvisning til kvalifikationsrammeniveauet og EQF-niveauet bliver påført uddannelsesbeviser/tillæg til uddannelsesbeviser for gymnasiale uddannelser, erhvervsuddannelser og voksenuddannelser
- en henvisning til kvalifikationsrammeniveauet og EQF-niveauet bliver påført tillæg til eksamensbeviser for de videregående uddannelser

Koordinationsudvalget varetager en koordinerende rolle i dette arbejde.

De enkelte kvalifikationers kvalifikationsrammeniveau fremgår på den nationale vejledningsportal: uddannelsesguiden.dk

6 Temaer fra høringsprocessen

Det følgende kapitel er gengivet på engelsk – da kapitlet har været i høring i engelsk udgave, og interessenterne derfor har tilsluttet sig denne udgave.

Stakeholders were involved in the referencing process through a consultation process. The consultation consisted of a consultation committee that participated in a seminar, followed by a written consultation (see Appendix B for a list of all members of the consultation committee and participants in the consultation process)

At the seminar the consultation committee was informed about the referencing process, and the members were invited to discuss and provide input to the draft report. This chapter is based on the discussion among the stakeholders at the seminar and comments to the process and report received in the written consultation. The stakeholders have contributed with general and specific comments to the draft reference report and have thus provided the reference committee with valuable feedback, which has enhanced the quality of the final report.

In addition to the specific factual comments to the draft report, several issues, which can be grouped under four headings, were raised in the consultation process: 1) Feedback on the Danish reference process and report 2) Use of the NQF 3) The national reference processes and EQF as translation device 4) Implementation of the NQF.

1. Feedback on the reference process and report

In general the feedback from the stakeholders on the reference process and report was very positive. It was noted by the stakeholders that the report provides a thorough and well-structured description of the Danish reference process with the establishment of the NQF and the referencing to the EQF. Together with the self-certification report (HE-QF), the reference report constitutes a good framework for promoting transparency and understanding of the Danish NQF, the Danish educational system and its qualifications as well as the referencing to the EQF.

2. Use of the NQF

Several stakeholders mentioned that a fine balance must be ensured between on the one hand the NQF as a recognisable and transparent framework for the education system, and on the other hand the need to maintain a flexible and adaptable system. Both objectives are important. However, there are risks related to each if they are not balanced. If the NQF is going to provide transparency on qualifications in the education system and become a useful tool for individual students, businesses and educational institutions, it is imperative that the levels established and described in the framework cover all recognised qualifications linked to educational programmes. At the same time several stakeholders stressed that the framework must not develop into a structural normative straitjacket that constrains the educational sector, for instance by forcing well-functioning existing programmes to change only for structural reasons. Likewise, the stakeholders reflected on the need to maintain the NQF as a dynamic structure, and to avoid the risk that too strong an emphasis on maintaining a fixed structure might prevent the development of new educational programmes to match future societal needs.

Another aspect that was raised by the stakeholders, concerning the NQF was the distinction between the full-fit and best-fit principle in the NQF. As described in the report in chapter 3.7 and in criterion 4 inclusion of certificates and degrees in the Danish NQF is based on two different principles. The full fit principle is used when including higher education degrees to the

NQF and the best fit principle is used when including certificates on level 1-5. Stakeholders commented, that this distinction and any possible implication of this distinction also ought to be subject to the evaluation in 2012.

3. The national reference processes and EQF as a translation device

A third theme which was raised by stakeholders, is the importance of ensuring a robust and thorough reference processes in all countries. The stakeholders are looking forward to seeing the results of the reference processes and the reports from the other member countries – especially how the national levels in the other countries will be referenced to the EQF.

In this connection the levels analysis are going to be an important element of the reference process. The stakeholders were in general satisfied with the conceptual and semantic level descriptors analysis and could endorse the results. However one party in the consultation process, responded that the Danish level descriptors from 3-5 in general are viewed to be at a higher level than the corresponding EQF levels due to a) a higher level of autonomy in the Danish competence level descriptor 3-5 b) that the Danish skills descriptor on a meta level adds the category of communication.

4. Implementation of NQF

The stakeholders raised three main points regarding the implementation of the NQF: The scope of the NQF, information, and the planned evaluation of the framework in 2012.

As noted in chapter 3.2, the NQF encompasses all qualifications that have been awarded pursuant to an Act or an executive order and that have been quality assured by a public authority in the Danish educational system. The NQF does not at present cover either private sector provided qualifications or non-state regulated qualifications. Several stakeholders mentioned that this issue was an important matter to be further discussed and investigated.

Regarding information it was emphasised that there is still a need of targeted communication to properly inform the wide spectrum of stakeholders in the educational sector and especially the labour market – where the NQF is not yet widely known at present. In this connection, one party in the consultation process also expressed doubt also about the value of the NQF to the labour market in the VET area. The stakeholders welcomed the announcement of a launch conference to be organised by the Ministry of Education in the autumn of 2011.

The evaluation of the NQF in 2012 was mentioned by several stakeholders in both the seminar and the following written consultation. Stakeholders note that the evaluation will provide valuable input and will be an occasion to evaluate a number of important issues linked to the implementation of the NQF such as level descriptors, inclusion of qualifications and the value of the NQF.

Appendiks A

Den danske kvalifikationsramme for livslang læring

Niveau	Viden	Færdigheder	Kompetencer
Niveau 1	Skal have grundlæggende viden inden for almene fag Skal have grundlæggende forståelse af naturgivne, kulturelle, sociale og politiske forhold.	Skal besidde grundlæggende sproglige, numeriske, praktiske og kreative færdigheder Skal kunne anvende forskellige grundlæggende arbejdsmetoder Skal kunne evaluere eget arbejde Skal kunne præsentere resultaterne af eget arbejde	Skal kunne tage personligt stilling og handle i simple og overskuelige situationer Skal kunne arbejde selvstændigt med på forhånd definerede problemstillinger Skal have lyst til at lære og kunne indgå i delvist åbne læringssituationer under supervision
Niveau 2	Skal have grundlæggende viden inden for almene fag eller på udvalgte områder inden for et erhvervs- eller fagområde Skal have forståelse for arbejdsmarkedets grundlæggende vilkår og mekanismer	Skal kunne anvende grundlæggende metoder og redskaber til løsning af enkle opgaver under overholdelse af relevante forskrifter Skal kunne korrigere for fejl eller afvigelser fra en plan eller standard Skal kunne præsentere og diskutere resultaterne af eget arbejde	Skal kunne tage personligt stilling og handle i simple og overskuelige situationer Skal kunne tage et vist ansvar for udviklingen af arbejdsformer og indgå i ukomplicerede gruppeprocesser. Skal kunne indgå i delvist åbne læringssituationer og søge vejledning og supervision
Niveau 3	Skal have viden om basale metoder og normer inden for et erhvervs- eller fagområde Skal have forståelse af egne indflydelsesmuligheder på arbejdsmarkedet og i samfundet	Skal kunne udføre praktiske arbejdsopgaver inden for faget/erhvervet. Skal kunne løse faglige problemer Skal kunne søge og vurdere information med relevans for en praktisk arbejdsopgave indenfor et fag eller et erhverv	Skal kunne tage ansvar for afgrænsede arbejdsprocesser Skal kunne indgå i tværfagligt samarbejde inden for et erhvervs eller et fags praksis Skal kunne indgå aktivt i læringssituationer inden for et erhvervs- eller fagområde

Fortsættes på næste side ...

... fortsat fra forrige side

Niveau	Viden	Færdigheder	Kompetencer
Niveau 3		Skal kunne anvende faglig terminologi i kommunikationen med kolleger, medstuderende og brugere	
Niveau 4	Skal have viden om begreber, principper og processer inden for et erhvervs- eller fagområdes praksis eller i almene fag Skal have forståelse af sammenhænge mellem faglige problemer og samfundsmæssige/internationale forhold	Skal kunne vælge og anvende relevante redskaber, metoder, teknikker og materialer inden for et erhvervs- eller fagområde Skal kunne identificere et praktisk og/eller teoretisk problem Skal kunne vurdere kvaliteten af eget og andres arbejde i forhold til en given standard Skal kunne anvende erhvervs- og fagområdets terminologi i kommunikationen med samarbejdspartnere og brugere	Skal kunne tage ansvar for arbejdsprocesser i normalt forudsigelige arbejds- eller studiesituationer Skal kunne planlægge og tage ansvar for egne og fælles arbejdsprocesser og resultater Skal kunne opsøge videreuddannelse og faglig udvikling i strukturerede læringsmiljøer
Niveau 5	Skal have viden om praksis og anvendelse af metode og teori inden for et erhvervs- eller fagområde. Skal have forståelse af praksis og/eller de vigtigste anvendte teorier og metoder og kunne forstå erhvervets anvendelse af disse	Skal kunne anvende og kombinere et alsidigt sæt færdigheder, der knytter sig til fagområdets praksis og arbejdsprocesser Skal kunne vurdere praksisnære problemstillinger og justere arbejds gange og arbejdsprocesser Skal kunne formidle praksisnære problemstillinger og løsningsmuligheder til samarbejdspartnere og brugere	Skal kunne indgå i udviklingsorienterede og/eller tværfaglige arbejdsprocesser Skal kunne varetage afgrænsede ledelses- og planlægningsfunktioner i relation til erhvervs- og fagområdets praksis Skal kunne identificere og udvikle egne muligheder for fortsat videreuddannelse i forskellige læringsmiljøer

Fortsættes på næste side ...

... fortsat fra forrige side

Niveau	Viden	Færdigheder	Kompetencer
Niveau 6	Skal have viden om teori, metode og praksis inden for en profession eller et eller flere fagområder. Skal kunne forstå og reflektere over teorier, metode og praksis.	Skal kunne anvende et eller flere fagområders metoder og redskaber samt kunne anvende færdigheder, der knytter sig til beskæftigelse inden for fagområdet/erne eller professionen. Skal kunne vurdere teoretiske og praktiske problemstillinger samt begrunde og vælge relevante løsningsmodeller. Skal kunne formidle faglige problemstillinger og løsningsmodeller til fagfæller og ikke-specialister eller samarbejdspartnere og brugere.	Skal kunne håndtere komplekse og udviklingsorienterede situationer i studie- eller arbejdssammenhænge. Skal selvstændigt kunne indgå i fagligt og tværfagligt samarbejde med en professionel tilgang. Skal kunne identificere egne læringsbehov og strukturere egen læring i forskellige læringsmiljøer.
Niveau 7	Skal inden for et eller flere fagområder have viden, som på udvalgte områder er baseret på højeste internationale forskning inden for et fagområde. Skal kunne forstå og på et videnskabeligt grundlag reflektere over fagområdet/ernes viden samt kunne identificere videnskabelige problemstillinger.	Skal mestre fagområdets/ernes videnskabelige metoder og redskaber samt mestre generelle færdigheder, der knytter sig til beskæftigelse inden for fagområdet/erne. Skal kunne vurdere og vælge blandt fagområdet/ernes videnskabelige teorier, metoder, redskaber og generelle færdigheder samt på et videnskabeligt grundlag opstille nye analyse- og løsningsmodeller. Skal kunne formidle forskningsbaseret viden og diskutere professionelle og videnskabelige problemstillinger med både fagfæller og ikke-specialister.	Skal kunne styre arbejds- og udviklingssituationer, der er komplekse, uforudsigelige og forudsætter nye løsningsmodeller. Skal selvstændigt kunne igangsætte og gennemføre fagligt og tværfagligt samarbejde og påtage sig professionelt ansvar. Skal selvstændigt kunne tage ansvar for egen faglig udvikling og specialisering.

Fortsættes på næste side ...

... fortsat fra forrige side

Niveau	Viden	Færdigheder	Kompetencer
Niveau 8	Skal have viden på højeste internationale niveau inden for forskningsområdet. Skal have ydet et væsentligt bidrag til udvikling af ny viden og forståelse inden for forskningsområdet på baggrund af videnskabelige undersøgelser.	Skal mestre de videnskabelige metoder og redskaber samt mestre øvrige færdigheder der knytter sig til forsknings- og udviklingsopgaver inden for området. Skal kunne analysere, evaluere og udvikle nye ideer herunder designe og udvikle nye teknikker og færdigheder inden for fagområdet. Skal kunne tage del i fagområdets internationale diskussioner og formidle videnskabelige resultater og fremskridt til et bredt publikum.	Skal kunne tilrettelægge og gennemføre forsknings- og udviklingsopgaver i komplekse og uforudsigelige sammenhænge. Skal på egen hånd kunne igangsætte og indgå i nationalt og internationalt samarbejde om forskning og udvikling med videnskabelig integritet. Skal selvstændigt kunne igangsætte forsknings- og udviklingsprojekter og herigennem frembringe ny viden og nye færdigheder, som udvikler forskningsområdet.

Appendiks B

Overblik og eksempler på typer af uddannelsesbeviser og grader i den danske kvalifikationsramme for livslang læring

Dette appendiks giver læseren et:

- Overblik indplacerede grader, uddannelsesbeviser og beviser for supplerende kvalifikationer i den danske kvalifikationsramme for livslang læring
- Eksempler på beskrivelser af grader, uddannelsesbeviser og beviser for supplerende kvalifikationer

Figur 14 Uddannelsesbeviser og grader på kvalifikationsrammens 8 niveauer

Niveau	Uddannelsesbeviser og grader for kvalifikationer	Beviser for supplerende kvalifikationer
1	- Bevis for folkeskolens afgangsprøve, FSA	- Bevis for forberedende voksenundervisning - Beviser for enkeltfag på almen voksenuddannelse på niveau G
2	- Bevis for 10. klasse, FS10	- Grundforløbsbevis for erhvervsuddannelse - Beviser for arbejdsmarkedsuddannelser - Beviser for enkeltfag på almen voksenuddannelse på niveau E og F
3	- Beviser for erhvervsuddannelse - Beviser for maritime uddannelser	- Grundforløbsbevis for erhvervsuddannelse - Beviser for arbejdsmarkedsuddannelser - Beviser for enkeltfag på almen voksenuddannelse på niveau D - Bevis for almen forberedelseksamen - Bevis for enkeltfag i erhvervsuddannelse*
4	- Beviser for erhvervsuddannelse - Beviser for gymnasiale uddannelser - Beviser for maritime erhvervsrettede uddannelser	- Beviser for gymnasiale suppleringskurser - Beviser for Hf-enkeltfag - Beviser for arbejdsmarkedsuddannelser - Beviser for enkeltfag i erhvervsuddannelse*
5	- Beviser for erhvervsuddannelse - Beviser for maritime erhvervsrettede uddannelser - Erhvervsakademigrad - VVU- grad	- Beviser for arbejdsmarkedsuddannelser - Beviser for enkeltfag i erhvervsuddannelse*
6	- Bachelorgrad - Professionsbachelorgrad - Kunstnerisk bachelorgrad - Diplomgrad	
7	- Kandidatgrad - Kunstnerisk kandidatgrad - Mastergrad	
8	- Ph.d. grad	

Eksempler på beskrivelser af grader, uddannelsesbeviser og beviser for supplerende kvalifikationer

Følgende eksempler er vedlagt:

Grader og uddannelsesbeviser

Niveau 1 Grundskole: Beviset for folkeskolens 9. klasse
Niveau 2 Grundskole: Beviset for Folkeskolens 10. klasse
Niveau 3 EUD: Social og sundhedshjælper, trin 1 i social- og sundhedsuddannelsen
Niveau 4 Gymnasial uddannelse: Bevis for tre-årig gymnasial uddannelse (stx, hhx, htx)
Niveau 4 Maritim uddannelse: Sætteskipper
Niveau 4 EUD: Mureruddannelsen på niveau 4
Niveau 5 EUD: Agrarøkonom, der er trin 5 i landbrugets lederuddannelse
Niveau 5 VFV: VVU-grad i finansiell rådgivning – Videregående voksenuddannelse (VVU)
Niveau 6 DVU: Professionsbachelorgrad i sygepleje (sygeplejerske)
Niveau 7 DVU: Kandidatgraden
Niveau 8 DVU: Ph.d.-graden

Beviser for supplerende kvalifikationer (kun eksempler – ikke alle niveauer er repræsenteret):

Niveau 1 FVU – læsning trin 1
Niveau 2 Almen voksenuddannelse, niveau F og E
Niveau 4 Bevis for gymnasial uddannelse (Gymnasial supplerings som enkeltfag)
Niveau 5 AMU-bevis (Mejeri og jordbrug); Behandling mod kælvningsfeber og børbetændelse (hos køer)

Niveau 1

Beviset for folkeskolens 9. klasse	
Uddannelsesbeviset/graden	Folkeskolens afgangsbevis tildeles elever, der har afsluttet 9. klassetrin. Ved afslutningen af 9. klassetrin forventes eleverne at have tilegnet sig de kundskaber og færdigheder i folkeskolens fag, som fremgår af Fælles Mål.
Beskæftigelse og videreuddannelse	Folkeskolens afgangsbevis giver adgang til ungdomsuddannelser m.v.
Hvordan opnås uddannelsesbeviset	Alle, der afslutter folkeskolens 9. klasse, får et afgangsbevis, der bl.a. indeholder karakterer for afgangsprøverne. Afgangsprøverne omfatter 7 obligatoriske prøver og evt. et antal frivillige prøver. Prøverne dokumenterer, i hvilken grad eleven opfylder de mål og krav, der er fastsat for det enkelte fag. Adgang: Alle børn, der bor i Danmark, er undervisningspligtig fra børnehaveklassen til og med 9. klasse. Der er frit optag i folkeskolen.
Hvem kan tildele uddannelsesbeviset	Skolens leder udsteder afgangsbevis efter reglerne i folkeskoleloven og prøvebekendtgørelsen.

Niveau 2

Beviset for Folkeskolens 10. klasse	
Uddannelsesbeviset/graden	Beviset for folkeskolens 10. klasse tildeles elever, der har gennemført 10. klasse. Ved afslutningen af folkeskolens 10. klasse forventes eleverne at have tilegnet sig de kundskaber og færdigheder i folkeskolens fag, som fremgår af Fælles Mål.
Beskæftigelse og videreuddannelse	Beviset for folkeskolens 10. klasse giver adgang til ungdomsuddannelser m.v.
Hvordan opnås uddannelsesbeviset	Beviset for folkeskolens 10. klasse tildeles elever, der har gennemført 10. klasse. 10. klasse er målrettet de elever, som efter grundskolen har behov for yderligere faglig kvalificering og afklaring af uddannelsesvalg for at kunne gennemføre en ungdomsuddannelse. I 10. klasse indgår bl.a. brobygning, en række tilbudsfag målrettet ungdomsuddannelserne og en uddannelsesplan til brug for uddannelsesvejledning af eleven. Folkeskolens 10. klasse kan afsluttes med en række 10. klasse prøver og evt. en eller flere af de bundne afgangsprøver fra 9. klasse. Prøverne dokumenterer, i hvilken grad eleven opfylder de mål og krav, der er fastsat for det enkelte fag. Prøverne i 10. klasse er frivillige. Adgang: Der er frit optag til folkeskolens 10. klasse.

Niveau 3

Social og sundhedshjælper, trin 1 i social- og sundhedsuddannelsen	
Uddannelsesbeviset/graden	Beviset dokumenterer, at en person har opnået en kvalifikation som social- og sundhedshjælper. Social- og sundhedshjælperen kan selvstændigt pleje og bistå ældre, syge eller handicappede i deres hjem eller på plejehjem, herunder foretage sundhedsfremmende og forebyggende arbejde.
Beskæftigelse og videreuddannelse	Beviset leder til beskæftigelse i hjemmeplejen, plejehjem og dag- og aktivitetscentre. Beviset giver adgang til trin 2 på social- og sundhedsuddannelsen, uddannelsens til social- og sundhedsassistent, som er indplaceret på niveau 4.
Hvordan opnås uddannelsesbeviset	Beviset opnås ved at gennemføre trin 1 i social- og sundhedsuddannelsen. Uddannelsen er en vekseluddannelse med mindst 3 skoleperioder og mindst 2 praktikperioder. Social- og sundhedshjælperuddannelsen afsluttes med en mundtlig prøve på baggrund af et projekt. Derudover er der prøve i ét grundfag eller ét områdefag. Områdefag og grundfag, der ikke er udtrukket som prøvefag, afsluttes med en standpunktskarakter. Adgang: Alle, der har opfyldt undervisningspligten efter folkeskoleloven, har adgang til erhvervsuddannelsen. Elevens uddannelsesplan udarbejdes på baggrund af en kompetencevurdering.
Hvem kan tildele uddannelsesbeviset	Den institution, hvor eleven har taget uddannelsen, udsteder uddannelsesbevis efter de retningslinier som det faglige udvalg for den pædagogiske assistentuddannelse og social- og sundhedsuddannelsen har udarbejdet.

Niveau 4

Bevis for tre-årig gymnasial uddannelse (stx, hhx, htx)	
Uddannelsesbeviset/graden	Beviset angiver, at eleven har gennemført og bestået en gymnasial uddannelse med følgende formål: At forberede eleverne til videregående uddannelse, herunder tilegnelse af almindelig uddannelse, udvikle faglig indsigt og studiekompetence, opnå fortrolighed med at anvende forskellige arbejdsformer, samt opnå evne til at fungere i et studiemiljø; At lære dem at forholde sig reflekterende og ansvarligt til deres omverden og til deres egen udvikling, samt udvikle deres kreative og innovative evner og deres kritiske sans; At forberede dem til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre, herunder give dem forudsætninger for aktiv medvirken i et demokratisk samfund med mere. Beviset dokumenterer, hvilke fag og forløb eleven har fulgt som led i en gymnasial uddannelse og med hvilket resultat, angivet ved årskaraktér og eventuelt eksamenskaraktér.
Beskæftigelse og videreuddannelse	Beviset giver mulighed for at søge om optagelse på en videregående uddannelse.
Hvordan opnås uddannelsesbeviset	Beviset opnås som følge af at have gennemført og bestået en gymnasial uddannelse. En gymnasial uddannelse er en tre-årig ungdomsuddannelse, som er målrettet mod unge med interesse for viden, fordybelse, perspektivering og abstraktion. Uddannelsen udgør en helhed og afsluttes med en eksamen efter national standard. Adgang: Adgang forudsætter afslutning af folkeskolens 9. eller 10. klasse og deltagelse i de afsluttende prøver
Hvem kan tildele uddannelsesbeviset	Beviset udstedes af den udbydende skole

Niveau 4

Maritim erhvervsrettet uddannelse; Sætteskipper	
Uddannelsesbevis/grad	Beviset dokumenterer, at en person har opnået en kvalifikation som Sætteskipper. Sætterskipperne er i stand til at sejle som styrmand, skibsfører og arbejdsleder om bord på mindre og mellemstore skibe.
Beskæftigelse og videreuddannelse	Beviset giver ret til at sejle som 1. og 2. styrmand om bord på alle handelskibe på alle have. Med tilstrækkelig fartstid må man også sejle som fører af alle handelskibe med en bruttotonnage på under 3000. Beviset giver desuden mulighed for videreuddannelse til Skibsfører på niveau 5.
Hvordan opnås uddannelsesbeviset	Beviset opnås ved at have gennemført og bestået uddannelsen som sætterskipper. Uddannelsen tager 18 måneder og foregår på en navigations- eller skipperskole. Adgang: Adgang til uddannelsen forudsætter bestået 10. klasses afgangsprøve i fagene dansk, matematik, engelsk, fysik/kemi med mindst 02 i karakter. Derudover grundkursus for skibsassistenten samt 12 måneders fartstid som styrmandsaspirant eller 18 måneders fartstid som ubefaren skibsassistent – eller en faglig uddannelse inden for jern og metal eller skibsmekaniker inklusiv 12 måneders fartstid.
Hvem kan tildele uddannelsesbeviset	Beviset udstedes af en navigations- eller skipperskole

Niveau 4

EUD; Mureruddannelsen på niveau 4	
Uddannelsesbeviset/graden	Beviset dokumenterer, at en person har opnået en kvalifikation som murer. Mureren kan planlægge, udføre og kvalitetskontrollere opmuring, pudsning, fugning, flisearbejde, gulvarbejde, restaurering, renovering samt tagearbejde i overensstemmelse med fagets regler, normer og traditioner. Endvidere kan mureren samarbejde om byggeprojekter i alle faser med kunder, byggeledelse og kolleger inden for eget fag og tværfagligt.
Beskæftigelse og videreuddannelse	Beviset leder til beskæftigelse i små byggevirksomheder og store og mellemstore entreprenørvirksomheder. Beviset giver direkte adgang til byggeteknikeruddannelsen (erhvervsakademiuddannelse på niveau 5) og konstruktøruddannelserne (professionsbacheloruddannelse på niveau 6).
Hvordan opnås uddannelsesbeviset	Beviset opnås ved at gennemføre og bestå mureruddannelsen. Uddannelsen er en vekseluddannelse med perioder i praktik og perioder med undervisning på en erhvervsskole. Uddannelsen afsluttes med en prøve, der samtidig udgør en svendeprøve. Prøven består af en teoretisk og en praktisk prøve. Tildeling af beviset forudsætter, at eleven har opnået beståkarakter i både den skriftlige prøve og den praktiske prøve samt i hvert grund-, område- og specialefag. Adgang: Alle, der har opfyldt undervisningspligten efter folkeskoleloven, har adgang til erhvervsuddannelsen; endvidere fra trin 1 af uddannelsen, Flisemontør. Elevens uddannelsesplan udarbejdes på baggrund af en kompetencevurdering.
Hvem kan tildele uddannelsesbeviset	Beviset udstedet af Det Faglige Fællesudvalg for Murer-, Stenhugger og Stukkatorfaget.

Niveau 5

EUD: Agrarøkonom, der er trin 5 i landbrugets lederuddannelse	
Uddannelsesbeviset/graden	Beviset dokumenterer, at en person har opnået en kvalifikation som agrarøkonom. Agrarøkonomen kan varetage drift, ledelse og udvikling af virksomheder på et eller flere produktionsområder med ansvar for personaleledelse og for strategisk udvikling af en landbrugsrelateret virksomhed med henblik på økonomistyring, produktion og salg.
Beskæftigelse og videreuddannelse	Beviset leder til beskæftigelse i den primære landbrugssektor, den finansielle sektor, foderstofindustrien og maskinbranchen. Den giver desuden mulighed for videreuddannelse til jordbrugsteknolog (erhvervsakademiuddannelse på trin 5) og skov- og landskabsingeniør (professionsbacheloruddannelse på trin 6).
Hvordan opnås uddannelsesbeviset	Beviset opnås ved at gennemføre og bestå landbrugets lederuddannelse. Uddannelsen bygger videre på trin 1 og 2 i landbrugsuddannelsen og indeholder yderligere tre trin: Trin 3 Produktionsleder; Trin 4 Virksomhedsleder; Trin 5 Agrarøkonom. Hvert trin afsluttes med en eksamen. Til trin 5 hører der desuden fire eksamener. Adgang: Landbrugsuddannelsens trin 2 er en forudsætning for at kunne få adgang til lederuddannelsen, der består af trin 3-5.
Hvem kan tildele uddannelsesbeviset	Beviset udstedes af den udbydende skole.

Niveau 5

VVU-grad i finansiel rådgivning – Videregående voksenuddannelse (VVU)	
Uddannelsesbeviset/graden	Graden dokumenterer, at en person har opnået en kvalifikation i finansiel rådgivning. En person med en erhvervsakademiuddannelsesgrad i finansiel rådgivning kan kombinere viden om organisatoriske, økonomiske og samfundsmæssige forhold med metodiske og praktiske overvejelser om finansiel rådgivning på et globalt marked. Graden kvalificerer til at varetage funktioner på specialist- og mellemliderniveau i relation til finansiel rådgivning.
Beskæftigelse og videreuddannelse	Graden leder til beskæftigelse som finansiel rådgiver i en bank eller inden for realkredit, forsikring eller ejendomshandel. Graden giver adgang til relevante diplomuddannelser på niveau 6.
Hvordan opnås uddannelsesbeviset	Graden opnås ved at gennemføre en akademiuddannelse i finansiel rådgivning. Uddannelsen er en videregående voksenuddannelse og består af seks moduler: fire fagmoduler, et specialeforløb og et afgangsprøveprojekt. Der afholdes prøve efter hvert modul. Hele uddannelsen afsluttes med en eksamen. Der er adgang til at opnå graden via en realkompetencevurdering. Adgang: Der kan opnås adgang på flere måder: via en gymnasial uddannelse; via en relevant erhvervsuddannelse; via en relevant grunduddannelse for voksne (GVU); via en gymnasial uddannelse; via en anden relevant uddannelse på mindst samme niveau 4. Derudover skal ansøgere have mindst 2 års relevant erhvervserfaring efter gennemført adgangsgivende eksamen.
Hvem kan tildele uddannelsesbeviset	Uddannelsesinstitutionen udsteder bevis for fuldført uddannelse efter reglerne i eksamensbekendtgørelsen.

Niveau 6

Professionsbachelorgrad i sygepleje (sygeplejerske)	
Uddannelsesbeviset/graden	Graden dokumenterer, at en person har opnået en kvalifikation som professionsbachelor i sygepleje (sygeplejerske). Sygeplejersken har teoretiske og kliniske sygeplejekundskaber, kan forholde sig kritisk analyserende til sine opgaver og kan fungere selvstændigt som professionel sygeplejerske samt indgå i et fagligt og tværfagligt samarbejde.
Beskæftigelse og videreuddannelse	Graden leder til beskæftigelse som sygeplejerske i sundhedssektoren. Sygeplejersken autoriseres i medfør af lov om autorisation af sundhedspersoner og om sundhedsfaglig virksomhed. Graden er adgangsgivende til relevante kandidatuddannelser eventuelt suppleret med særlige adgangskrav.
Hvordan opnås uddannelsesbeviset	Graden opnås ved at gennemføre professionsbacheloruddannelsen i sygepleje. Uddannelsen er normeret til 210 ECTS-point og foregår som en vekslen mellem teoretisk og klinisk (praktisk) undervisning. Den kliniske undervisning er normeret til 90 ECTS-point. De teoretiske og kliniske moduler bliver bedømt ved interne eller eksterne prøver. Uddannelsen indeholder i alt 5 eksterne prøver. Uddannelsen afsluttes med et bachelorprojekt, som bliver bedømt ved en mundtlig prøve. Adgang: Der kan opnås adgang på flere måder: via en gymnasial uddannelse; en erhvervsuddannelse som social- og sundhedsuddannelsen (trin 2) med opfyldelse af specifikke fagkrav; eller via fire gymnasiale enkeltfag, ni måneders erhvervserfaring samt opfyldelse af en række specifikke fagkrav.
Hvem kan tildele uddannelsesbeviset	Uddannelsesinstitutionen udsteder bevis for fuldført uddannelse efter reglerne i eksamensbekendtgørelsen.

Niveau 7

Kandidatgraden	
Læringsudbytte (uddannelsesgraden)	Graden dokumenterer, at en person har opnået en kvalifikation som kandidat. Formålet med kandidatuddannelsen er at udbygge den studerendes faglige viden og kunnen og øge de teoretiske og metodiske kvalifikationer og kompetencer samt selvstændigheden i forhold til bachelorniveauet. Endvidere giver uddannelsen den studerende en faglig fordybelse gennem anvendelse af videregående elementer i fagets discipliner og metoder, herunder træning i videnskabeligt arbejde og metode.
Beskæftigelse og videreuddannelse	Kandidatgraden kvalificerer den studerende til specialiserede erhvervsfunktioner, til deltagelse i videnskabeligt udviklingsarbejde og til videreuddannelse herunder til ph.d.-uddannelse.
Hvordan opnås graden	Graden opnås ved at gennemføre og bestå en kandidatuddannelse. Adgang: Adgang til kandidatuddannelsen forudsætter en relevant bacheloruddannelse eller en anden relevant dansk eller udenlandsk uddannelse på samme niveau.
Hvem kan tildele graden	Graden tildeles af universiteterne

Niveau 8

Ph.d.-graden	
Læringsudbytte (uddannelsesgraden)	Graden dokumenterer, at en person har opnået en kvalifikation som ph.d. på baggrund af en ph.d.-uddannelse. Ph.d.-uddannelsen er en forskeruddannelse, der på internationalt niveau kvalificerer den ph.d.-studerende til selvstændigt at varetage forsknings-, udviklings-, og undervisningsopgaver i den private og offentlige sektor, hvor der forudsættes bredt kendskab til forskning.
Beskæftigelse og videreuddannelse	Graden leder til forsknings- og udviklingsarbejde i den private og offentlige sektor.
Hvordan opnås graden	Graden opnås ved at gennemføre en ph.d.-uddannelse på et universitet eller en anden forskningsinstitution. Adgang: Adgang til ph.d.-uddannelsen skal niveaumæssigt baseres på et gennemført kandidatstudium.
Hvem kan tildele graden	Graden tildeles af universiteterne

Beviser for supplerende kvalifikationer:

Niveau 1

FVU – læsning trin 1	
Uddannelsesbeviset/graden	Beviset dokumenterer, at kursisten kan benytte læse- og staveteknikker, der er baseret på lydlige enheder, finde et ords rod morfem i velkendt ordmateriale, genkende hyppigt forekommende uregelmæssige ord, søge enkle oplysninger i hverdagstekster, læse enkle, sammenhængende tekster og skrive korte tekster til eget brug.
Beskæftigelse og videreuddannelse	Trin 1 leder til undervisning på trin 2 og udgør en delmængde af de læsefærdighedskrav, der er en forudsætning for beskæftigelse og uddannelse i henhold til OECD's anbefalinger.
Hvordan opnås uddannelsesbeviset	Beviset opnås ved at gennemføre et FVU-kursus på trin 1. Det er muligt at være selvstuderende. Adgang: Alle, der er fyldt 18 år og har forudsætninger for at få udbytte af undervisningen kan optages. Unge under 18 år kan optages når de i kombination med FVU følger uddannelse under lov om arbejdsmarkedsuddannelser, er i et ansættelsesforhold, der følger virksomhedsrettet FVU-undervisning eller følger undervisning på uddannelsesinstitutioner under Kriminalforsorgen. Deltagelse kræver en indledende test for at afgøre om FVU-tilbuddet er det rette.
Hvem kan tildele uddannelsesbeviset	Beviset tildeles af det VUC, der har ansvaret for det geografiske dækningsområde, hvor undervisningsinstitutionen er hjemmehørende.

Niveau 2

Almen voksenuddannelse, niveau F og E	
Uddannelsesbeviset/graden	Beviset dokumenter, at en person har opnået en kvalifikation inden for et alment fag på niveau F eller G. Enkeltfag har til formål at styrke voksnes muligheder for videre uddannelse og at fremme deres interesse for at uddanne sig. Almen voksenuddannelse udbydes som undervisning i enkeltfag, der afsluttes med prøver og eksamen efter national standard.
Beskæftigelse og videreuddannelse	Bevis på enkeltfag på niveau F og E kan give adgang til undervisning på højere niveauer på almen voksenuddannelse og til uddannelser, der har niveau E eller folkeskolens 10. klasse som adgangskrav.
Hvordan opnås uddannelsesbeviset	Beviset kan opnås ved at gennemføre fag på almen voksenuddannelse. Beviset kan også opnås via en realkompetencevurdering. Adgang: Uddannelsesinstitutionen afgør ud fra en vurdering af ansøgerens forudsætninger, om vedkommende kan optages på fag inden for almen voksenuddannelse og på hvilket niveau.
Hvem kan tildele uddannelsesbeviset	Beviset udstedes af den udbydende uddannelsesinstitution

Niveau 4

Bevis for gymnasial uddannelse (Gymnasial supplering som enkeltfag)	
Uddannelsesbeviset/graden	Beviset dokumenter, hvilke gymnasiale suppleringsfag eleven har fulgt og med hvilket resultat, angivet ved eksamenskarakter.
Beskæftigelse og videreuddannelse	Beviset giver mulighed for at søge om optagelse på en videregående uddannelse.
Hvordan opnås prøve/uddannelsesbeviset	Beviset opnås ved at bestå prøven for et gymnasialt suppleringsfag (gymnasial supplering som enkeltfag). Gymnasial supplering som enkeltfag er et tilbud til unge med en gymnasial baggrund, der har brug for at supplere deres uddannelse med et eller flere fag for at kunne blive optaget på en bestemt uddannelse. De enkelte fag afsluttes med en prøve. Bevis for gymnasial supplering kan også opnås via en realkompetencevurdering. Adgang: Adgang forudsætter afslutning af en gymnasial uddannelse (stx, hhx, htx, hf eller eux) eller en EUD kombineret med et fag på C-niveau
Hvem kan tildele prøve/uddannelsesbeviset	Beviset udstedes af den udbydende skole

Niveau 5

AMU-bevis (Mejeri og jordbrug); Behandling mod kælvningsfeber og børbetændelse (hos køer) (44601)	
Uddannelsesbeviset / graden	Beviset dokumenterer, at deltageren har viden om koens anatomi, kælvningsforløb og sygdomme i forbindelse med kælvning med henblik på at kunne anvende denne viden ved indgivelse af calciumholdige lægemidler i blodårer i køer, der lider af kælvningsfeber og ved anbringelse af børstave (uteritorier) i børen hos køer der lider af børbetændelse, når det sker under vejledning af en dyrlæge.
Beskæftigelse og videreuddannelse	Uddannelsesbeviset giver mulighed for at varetage jobfunktioner i virksomheder/organisationer, som beskæftiger faglærte og/eller ufaglærte medarbejdere inden for det jobområde, arbejdsmarkedsuddannelsen retter sig imod, og som er beskrevet i uddannelsens mål. Personer, som har dette uddannelsesbevis, har på en række områder mulighed for at få beviset anerkendt ved optagelse på en erhvervsuddannelse (merit).
Hvordan opnås beviset	Beviset tildeles ved bedømmelse af, om deltageren har nået arbejdsmarkedsuddannelsens centralt godkendte handlingsorienterede mål. For arbejdsmarkedsuddannelser, som afsluttes med en prøve, kan beviset også tildeles personer, som ikke har deltaget i undervisningen, men som aflægger prøven. Endelig kan beviset tildeles på baggrund af en individuel kompetencevurdering (IKV i AMU).
Hvem kan tildele beviset	Beviset tildeles af offentlige og private uddannelsesinstitutioner, som er godkendt af Undervisningsministeriet til at udbyde arbejdsmarkedsuddannelsen.

Appendiks C

The Danish Lifelong Learning System

This appendix is a supplement to chapter 4 and contains an in depth presentation of the Danish educational system and its sub-sectors. For each sub-section the following is presented:

- Aims
- Admission
- Duration
- Providers
- Degrees and certificates awarded

As already presented in chapter 4, the Danish educational system is divided into two main systems: the *mainstream educational system* and the *adult and continuing educational system*.

Figure 15
Overview of the Danish educational system

Ordinary educational system			Adult and continuing educational system		
Primary and lower secondary school			General adult education	Adult vocational education and training	
Primary and lower secondary school			Preparatory adult education (FVU)		
			General adult education (AVU)		
Upper secondary education					
General upper secondary education	Vocational education and training		Higher preparatory single subjects	Basic adult education (GVU)	Adult vocational training programmes (AMU)
Higher education					
Bachelor's Degree, Bachelor's Degree in Arts/ Fine Arts	Professional Bachelors Degree	Academy Profession Degree	Academy Profession Degree (VVU)		
			Diploma Degree		
Master's Degree, Master's Degree in Arts/ Fine arts			Master Degree, Master Degree in Arts/ Fine Arts		

The appendix follows the same structure as chapter 4. The first sections contain a presentation of the mainstream education system up to higher education, which includes primary and lower secondary school (1), as well as upper secondary education (2). This is followed by a presentation of the adult and continuing education system at the corresponding levels (3 and 4). Finally, the higher education system is presented (5).

1 Primary and lower secondary education

Primary and lower secondary school

The Danish primary and lower secondary school (Folkeskole) is under the auspices of the Ministry of Education, and municipalities are responsible for providing the education. Education at primary and lower secondary school is placed at levels 1-2 in the NQF.

The Danish 'Folkeskole' is a system of 11 years of comprehensive school, integrating primary and lower secondary school, where children start at the age of 6 and normally end their education at the age of 16. The first year is a mandatory pre-school year (0th class) followed by 9 years of mandatory education (1st to 9th class). Finally, the system ends with an optional year: the 10th class. 10th class is an optional extra year for pupils who need further academic qualification and clarification concerning their choice of continuing in either general or vocational upper secondary education.

Aims

The aims of the primary and lower secondary school are to provide pupils with the knowledge and skills that will prepare them for upper secondary education and training and provide them with the desire to learn more. Primary and lower secondary school is also designed to prepare the pupils to be able to participate, demonstrate mutual responsibility and understand their rights and duties in a free democratic society. Furthermore, the learning objectives in each subject are described by a number of "common objectives". Common objectives determine the most important sets of texts in connection with the subjects and topics taught in primary and lower secondary schools.

Admission

There are no admission requirements for the primary and lower secondary school, but it is required that all children are taught at a level which suits their age.

Provider

The Danish Primary education programmes are primarily provided by the public Folkeskole. The alternative to primary and lower secondary school is the private independent schools. There are currently 2,285 comprehensive schools in Denmark, of which 509 are independent schools.

The management of primary and lower secondary school involves various levels. The national level (Ministry of Education) is responsible for determining the overall objectives and framework for primary and lower secondary school. In addition, the national level is responsible for implementing legislation. Another important level in the management of the Folkeskole is the municipal/local level. Municipalities are responsible for setting local objectives and monitoring the implementation of objectives at the schools. Each municipality determines the local guidelines and introduces special initiatives at the local schools.

Certificates

The certificate for the 9th class final examinations of the Folkeskole is awarded to pupils who complete the 9th class. At the end of the 9th class, pupils must take a number of compulsory examinations, and they can also choose to take other voluntary examinations. The examinations include oral and written tests. The final examinations certificate of the Folkeskole documents the degree to which the pupil fulfils the objectives and requirements laid down for each subject in the 9th class of the Folkeskole. The provisions concerning the final examinations of the Folkeskole apply to all types of schools that hold the final examinations of the Folkeskole.

The certificate for the 10th class of the Folkeskole is awarded to pupils who complete the 10th class. The examinations in the 10th class are voluntary. Pupils may choose to take the 10th class examination in one or more subjects and/or take one or more of the Folkeskole's 9th class final examinations

Progression

Attending 10 years of education in primary and lower secondary school gives the pupil the possibility to continue their education at upper secondary level. Each pupil is assessed by both the teachers and the local youth guidance counsellors in order to determine the pupil's readiness to access the programmes at the upper secondary level. The final examinations take place after the assessment of the pupil's readiness to continue in the upper secondary system.

Certificates in Primary and Lower Secondary Education

Level 1:

- Certificate for the leaving examination of the 9th class of the Folkeskole (Leaving Certificate of Primary and Lower Secondary school)

Level 2:

- Certificate for the 10th class of the Folkeskole (Primary and Lower Secondary school)

2 Upper secondary education

Upper secondary education is included in the NQF at levels 2-5 and is, in Denmark, called 'youth education' (ungdomsuddannelser). It is divided into two branches:

- General upper secondary education;
- Vocational education and training, including the maritime vocational education and training programmes.

General upper secondary education and vocational education and training are provided under the auspices of the Ministry of Education, while maritime vocational education and training is the responsibility of the Ministry of Economic and Business Affairs.

General upper secondary education mainly gives access to further education, whereas vocational education and training and maritime vocational education and training provide qualified labour for the labour market.

General upper secondary education

General upper secondary education comprises the general upper secondary school leaving examination (stx), the higher technical examination (htx), the higher commercial examination (hhx) and the higher preparatory examination (hf), and are all placed at level 4 in the NQF. All four programmes leading to the examinations focus on general competences for studies in higher education. The choice of different optional subjects determines to which higher education programmes the upper secondary programme gives access. (De tre loves formålsparagraffer)

The general upper secondary programmes are divided into two and three year programmes. Stx, hhx and htx are three year programmes, and hf is typically a two year programme.

The three year programmes are divided into a ½ year basic programme, which is common for all students attending the programme, followed by a 2½ year specialised study programme. The study programmes provide the students with the possibility for in depth studies. The specialised study programmes contain compulsory subjects as well as electives. The specialised study programmes are compiled and offered by the individual schools, and the number of different programmes varies from school to school.

The hf programme consists of compulsory subjects as well as a number of electives. The schools can choose to tone their hf programmes by offering electives as "packages" for the

students to choose between. The number and specific content of the “packages” vary from school to school.

The hf programme is also offered as a single subject course within the adult education system (see 4.3.3 for description).

Aims

The overall aim of the upper secondary programmes is to prepare students for admission to higher education and to develop the student’s interest and ability to engage in society and support their personal development. The programmes, moreover, strengthen the creativity, critical sense and innovative ability of the students.

The four programmes have individual foci in addition to the overall focus on general study competences. In the stx programme, the students develop study competence in the humanities and the natural and social sciences. The hxx programme aims to provide study competence within business economics and socioeconomics in combination with foreign languages and other general subjects. The htx programme focuses on technology and natural sciences, and on the combination of theory and practical work in workshops and laboratories. The hf programme focuses on both theoretical and practical dimensions of the subjects.

Admission

All pupils who have completed the final examinations of primary and lower secondary school or the 10th class examination, and whose readiness for commencing an upper secondary programme is assessed to be adequate by the local youth guidance centre, are allowed to enrol into an upper secondary programme.

If a youth guidance centre finds that there is a risk that a student cannot meet the requirements of an upper secondary programme, the student can ask the institution providing the upper secondary programme for a second opinion.

In order to be admitted to a hf programme in one or more subjects, the student must have completed lower secondary school at least one year prior to admission. Students wishing to be admitted directly from the lower secondary school must have completed the 10th class of lower secondary school.

Duration

Stx, hxx and htx are three year programmes, and the duration of the hf programme is usually two years.

The majority of students following the three year upper secondary programmes are between 15 and 20 years old. The hf programme requires 10 years of basic school or the equivalent. This means that hf attracts both young people and adults, and that the students attending the hf programme are older than those attending the other upper secondary programmes.

Provider

The stx programme is typically offered by general upper secondary schools (*Gymnasiums*). Many *Gymnasiums* offer the hf programme as well, and the hf programme is also provided by adult education centres.

The hxx programme is offered at business colleges, which also provide VET programmes within the commercial cluster and often also short-cycle higher education and adult vocational training programmes.

The htx programme is offered by technical colleges, which provide VET programmes within the technically oriented clusters and often also short-cycle higher education within technical fields and adult vocational training programmes.

Some providers are mixed school types, offering more than one upper secondary programme.

Certificates

Certificates for the three year upper secondary school programmes are awarded to pupils who have successfully completed an upper secondary education. The stx programme leads to the General Upper Secondary Examination; the hhx programme leads to the Higher Commercial Examination; and the htx programme leads to the Higher Technical Examination. Passing requires the fulfilment of an attendance requirement and achieving the required average grade. The grades comprise annual grades for each subject and grades for a minimum of 10 examinations plus a specialised study project.

The hf programme leads to the Higher Preparatory Examination. Certificates for the two year general upper secondary school programme are awarded to participants who have successfully completed such a programme. Passing requires the fulfilment of an attendance requirement and achieving the required average grade. The grades comprise grades for a minimum of 11 examinations as well as a major written assignment.

Progression

The four upper secondary examinations give access to higher education programmes, subject to the requirements for subjects and levels in each higher education programme.

Certificates in general upper secondary education

Level 4

- The Upper Secondary School Leaving Examination (Certificate for the three-year upper secondary education programme)
- The Higher Commercial Examination (Certificate for the three-year upper secondary education programme)
- The Higher Technical Examination (Certificate for the three-year upper secondary education programme)
- The Higher Preparatory Examination (Certificate for the two-year upper secondary programme)

Vocational Education and Training (EUD)

Vocational education and training programmes in the mainstream educational system are in English referred to as initial vocational education and training (iVET). In Danish, the abbreviation is EUD.

The VET-programmes are based on a dual training principle, which means that each programme is divided into periods of school based training and periods of in-company training. The school based periods and the in-company training alternate in the programme, typically first after the basic course, complementing each other and ensuring that the students acquire theoretical, practical and general personal skills according to the rules for each programme.

The VET-system comprises about 107 vocational education and training programmes, which are organised into 12 vocational clusters (access routes), and each having a specific basic course. Practically, all programmes are divided into steps and specialisations, or profiles. The twelve clusters range from *building and construction* to *healthcare and pedagogy*.

Aims

The objectives of the VET-programmes are to provide the student with vocational and personal skills, knowledge and competences, and to prepare the student for further studies which are relevant to labour market demand as well as the vocational mobility and needs of the student. Furthermore, the VET-programmes are designed to encourage the students in individual decision making, cooperation and communication.

Within the framework of the VET-programmes, a new and longer programme (EUX) is being developed, aimed at labour market needs as well as developing competences for commencing higher education programmes.

Admission

A student who has completed the final examinations of Primary and Lower Secondary school, and whose readiness for entering a VET-programme is assessed by the local youth guidance centre to be adequate, is allowed to enrol into a VET-training programme. Students who are assessed not to be ready for commencing a VET-programme are offered other educational activities which aim to provide the student with the necessary competences to commence a VET-programme.

Each programme is individually organized and continuously adjusted according to the skills progression of the student. This means that the duration of a programme, to a large extent, also depends on the student's ability to meet the learning outcomes of the programme.

Duration

The duration of the programmes is 1½ to 5 years, but typically a VET programme lasts 2-4 years including the basic course.

Each VET-programme commences with a broad school based basic course, which is the most common way of commencing a VET-programme. The student can also begin the programme with an in-company period followed by the school based basic course. A completed basic course leads to admission to one or more main courses from the group of related vocational programmes within the cluster.

Provider

The VET-programmes are mainly provided by vocational colleges and companies. There are five different types of vocational colleges: agricultural colleges, commercial colleges, social and health care colleges, technical colleges and combination colleges. Many of the colleges are also engaged in providing short-cycle programmes leading to an Academy Profession degree as well as adult vocational training programmes.

Certificates

On completion of the basic course, the student is awarded a Basic Programme Certificate documenting that he or she has completed this course. The certificate indicates the subjects and levels completed and the main course(s) which the student is qualified to follow. This certificate is included in the NQF at level 2 and is defined as a certificate for supplementary qualification.

Certificates/journeyman's certificates for vocational education and training programmes are awarded to students who have successfully completed a VET-programme. The final examination in most of the VET-programmes is a combination of project work with a practical content and a theoretical examination. During their programmes, the students also study basic subjects such as Danish, English and mathematics. These subjects usually conclude with oral examinations.

The final certificate – the VET qualification certificate - is issued when both the Basic Programme Certificate and a final practical training statement have been issued, and in some cases when a journeyman's test has been passed. The VET qualification certificate contains:

- The designation of the programme completed, including the profile and specialisation taken;
- Reference to the Basic Programme Certificate and the final practical training statement.

The issuing authority for the VET qualification certificates is the responsible Trade Committee, as authorised by the Ministry of Education.

Progression

A VET qualification certificate allows the qualified student to take up positions of vocational employment. Some of the programmes are designed in steps, and a student with a certificate from a particular step is qualified labour, able to seek employment. However, the step certificate also gives the student the right to continue the education programme at a higher step at

a later time, perhaps after having worked for a few years. For example, a social and health-care helper certificate (short step in the long programme, Level 3) gives admission to Social and Healthcare Assistant (long programme, Level 4)

Furthermore, some VET qualification certificates give access to short-cycle programmes leading to an Academy Profession degree at level 5. However, the student must supplement the VET qualification certificate by adequate general upper secondary courses to enrol into these short cycle programmes.

Certificates in vocational education and training (VET)

Level 2

- Basic Vocational Education and Training certificates (Certificate for supplementary qualification)

Level 3

- Basic Vocational Education and Training certificates (2 year commercial programme)
- Certificate/ journeyman's certificate for vocational education and training (e.g. social and healthcare helper, industrial assistant)

Level 4

- Certificate/ journeyman's certificate for vocational education and training [e.g. social and healthcare assistant, industrial technician]

Level 5

- Certificate/ journeyman's certificate for vocational education and training (e.g. film and TV production technician, aircraft mechanic]

For young people under the age of 30 who are not attending an educational programme and who do not have a job, and who do not fulfil the preconditions for commencing and completing an upper secondary programme or a VET-programme, there is the possibility of attending a basic vocational education and training programme (EGU). The EGU consists of alternating practical training and school based elements in a 2-3-year programme. This programme is not described in detail here, as it is not yet included in the NQF.

Maritime education and training

The maritime education and training sector provides a number of programmes aimed at the maritime sector. Examples of maritime education and training programmes are: ship's assistant, commercial fisherman and marine engineer, as well as a number of short training courses. The Danish Maritime Authority, under the auspices of the Danish Ministry of Economic and Business Affairs, has overall responsibility for the maritime education and training sector.

The maritime education and training sector contains programmes equivalent to initial vocational education and training programmes at professional bachelor level, and are, therefore, placed in the NQF between levels 2-6. Generally, the study programmes within the maritime system are interconnected, where one maritime programme gives admission to other maritime programmes at a higher level.

The maritime education and training programmes are - as with other vocational education and training programmes - divided into periods of school based training and periods of on-ship training.

Aims

The maritime education and training sector has the overall aim of meeting the needs of the maritime sector and ensuring that maritime sector employees possess relevant qualifications for a global labour market.

Admission

For entry into the maritime education and training sector there are both programmes that admit pupils who have finished the 9 years of primary and lower secondary school, and others that require a VET qualification certificate from within the cluster *iron and metal* or an upper secondary education. To progress from one maritime education programme to another, work experience from a ship is a precondition for many programmes.

A valid health certificate, cf. the medical examinations of seafarers and fishermen, is required by the majority of the study programmes, and some stipulate a minimum age of 16 years.

Duration

The duration of the maritime education and training programmes ranges from ½ to 5½ years. As the programmes in the maritime education and training sector are interconnected, one programme allows admission to another, often in combination with experience of working on a ship, which increases the duration of the combined programmes.

Provider

The maritime education and training programmes are divided into periods of school based training and periods of on-ship training.

Maritime education and training is provided by independent institutions, where most specialize in maritime education and training. Apart from colleges and academies, some training ships also offer some of the maritime education and training programmes.

Certificates

Upon completion of a maritime education and training programme, a certificate is issued to the student. The issuing authority for certificates from programmes within the maritime education and training is the responsible institution, as authorised by the Danish Maritime Authority.

The certificates are aligned with the competence standards required by the International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers (STCW).

Progression

The qualifications and certificates from the maritime education and training sector qualify for jobs in the merchant navy or work as a self-employed fisherman. Some of the programmes also qualify for work on-shore.

The different maritime education and training programmes provide access to other defined maritime programmes. The maritime education programmes at professional bachelor level are part of the ordinary higher education system and give access to specific master programmes.

Examples

Examples of maritime education and training programmes and possible steps:

- Ship's assistant (Level 3) plus 18 months' work on a ship give admission to Officer in charge of navigational watch (level 4) and Master on ships of less than 3,000 GT (level 4);
- A certificate from an upper secondary examination (level 4) or a VET qualification certificate (level 3-5), in combination with selected subjects such as mathematics and English to a specified level, give admission to Bachelor of Maritime Transport and Ship Management (level 6).

Certificates in Maritime vocational education and training

Level 2-5

- *Each programme in the maritime vocational education and training system has its own certificate*

Level 6

- *Maritime professional bachelor degree*

3 General Adult Education Programmes

General Adult Education Programmes are provided under the auspices of the Ministry of Education and are included in the NQF at levels 1-4. Adult education is divided into general adult education and vocational adult education. This chapter describes the general adult education, which consists of:

- Preparatory adult education (Level 1)
- General adult education (Levels 1-3)
- General upper secondary subjects (Level 4)

Preparatory adult education

Preparatory adult education (in Danish shortened to FVU) is a service for adults who wish to become more proficient in reading, writing, spelling or basic mathematics. The level is equivalent to primary and lower secondary education, and is level 1 in the NQF.

Aims

The aims of preparatory adult education are to provide adults with the opportunity to improve and supplement their fundamental skills in reading, spelling and written presentation, as well as their skills with numeracy, arithmetic and basic mathematical concepts in order to ensure the adult's further education and strengthen their prerequisites for active participation in all aspects of societal life.

Admission

Admission is open for applicants over 18, and where preparatory adult education is combined with an educational programme established under the law concerning vocational training I or is incorporated into a vocational training programme, or if the applicant is employed at an enterprise, or if the programme takes place at an institution under the Danish Prison and Probation Service.

In addition, courses are also provided for adults with reading and writing disabilities (dyslexia) as well as preparatory education for foreigners. The scope of the courses is 30-80 hours.

Duration

Preparatory adult education is organized in a flexible manner and, therefore, can have varying duration from 30 to 60 lessons.

Providers

FVU is a state-financed education programme offered through adult education centres (VUC). Based on organisational agreements with VUC, FVU programmes can also be offered by many other types of institutions, such as institutions that provide vocational education and training, production schools, language centres, etc.

Certificates

Certificates of preparatory adult education are awarded to adults who have successfully completed a preparatory adult education examination.

It is possible to take an examination after each level. These examinations are, however, voluntary. A certificate is awarded when the examination is passed. If pupils do not wish to take an examination, they will receive a certificate for participation, provided they have taken part in a minimum of 85% of the teaching.

Progression

Preparatory adult education does not formally provide access to further education, but improves educational ability by strengthening the reading or mathematical skills of the participants.

Level 1

- Certificate for preparatory adult education

General adult education

General adult education level (in Danish shortened to AVU) is offered at levels 1-3 in the NQF. The target group is both young and mature adults who have not completed lower secondary education or who need to improve or supplement their basic education. The subjects are at different levels, from basic level to levels G, F, E and D, where the latter is the highest level.

General adult education at lower secondary level is provided as single subject courses. General adult education is equivalent to – but not identical with – the municipal primary and lower secondary school (the Folkeskole). An exception is that the final level within general adult education is D, which is one level higher than the final level of the school-leaving examination of the Folkeskole. Level D provides a good academic basis for the Higher Preparatory Examination Programme (HF). Curricula and examinations are adapted to adults.

The teaching leads to an examination which qualifies for admission to continued education on a par with the school-leaving certificates obtained after the 9th and 10th class of the Folkeskole.

Aims

It is the aim of general adult education to offer young as well as mature adults the possibility to improve or supplement their general knowledge and skills, and to give them the possibility of fulfilling the general preconditions for continued education, as well as providing general knowledge and skills which are relevant to working life. Furthermore, general adult education should strengthen adults' possibilities for fulfilling the general preconditions for active participation in a democratic society and for understanding and influencing their own life situation.

Admission

General adult education (AVU single subject courses) is open to adults (18+). Before being admitted, all applicants must meet a guidance counsellor. The applicants are admitted following a concrete assessment of their qualifications in relation to the subjects they would like to study.

Duration

The duration of the courses depends on how the courses are organized. The different subjects and levels are allocated a varying number of hours (from 45 to 120 hours).

Providers

General adult education programmes (FVU, AVU and general upper secondary subjects) are offered by adult education centres (VUC). These centres are self-governing institutions funded by the state (EURYDICE 101). The Ministry of Education sets rules for the operation of the centres.

Certificates

General adult education single subject courses can be completed by an examination corresponding in level to the final examinations of the Folkeskole. The institution provides certificates for participants who have passed the examination in a single subject or who have passed the examinations of the general preparatory examination.

The levels of general adult education are: Basic, G, F, E and D. The levels Basic, G, F and E are equivalent to the levels of the 9th class, primary and lower secondary school – level 1 NQF. The participants can take examinations at levels G and D. The final level D within general adult educa

tion - level 3 NQF - is one level higher than the 10th class of primary and lower secondary school (level 2 NQF).

Progression

In general adult education there are the same examinations as in the corresponding mainstream courses. Completion gives access to upper secondary education (IU). Participants who take the general preparatory examination have the right to access the two-year higher preparatory examination courses.

Examples

- *Danish E:* The participants learn how to express themselves clearly and grammatically correctly in order to communicate a text orally as well as in writing. Furthermore, the participants learn how to read, comprehend and analyse classic and modern texts. The written skills of the participants are also improved.
- *Psychology D:* The participants learn about human thoughts, feelings and actions. At the same time, they learn to understand and assess psychological issues, and they learn how to explain psychological mechanisms in social relations and assess the influence of cultural factors on human behaviour.

Certificates for supplementary qualifications in general adult education

Level 1

- Certificate for general adult education level G (9th grade)

Level 2

- General adult education level F and E (10th grade)

Level 3

- General adult education level D

General upper secondary subjects

General upper secondary subjects (e.g. higher preparatory single subject courses) are targeted at young people or adults with a final examination from primary and lower secondary school or an advanced final examination from primary and lower secondary school. The student taking the courses may have the desire to gain in-depth knowledge of one or more subjects or is in need of supplementing an upper secondary level education in order to gain admission to higher education. The courses are at level 4 in the NQF.

A full higher preparatory examination (hf) can also be gained by attending general upper secondary subjects at adult education centres and, thereby, gaining admission to higher education. Some higher education programmes only require certain specific general upper secondary subjects. These subjects are provided as so called "subject packages". (www.ug.dk).

Aims

The overall aims of general upper secondary subjects at adult education centres are equivalent to the aims of the 2 year higher preparatory examination programme (hf-programme). The general aim of the hf-programme is to develop the students' capacity for in-depth study and their understanding of the connections between subjects, and to promote the individual student's responsibility for his/her own and joint results. The students should achieve analytical and critical skills, as well as insight into natural science, social science and the humanities, and also develop their linguistic competences.

Admission

General upper secondary subjects (e.g. higher preparatory single subject courses) are targeted at young people or adults with a final examination from primary and lower secondary school or an advanced final examination from primary and lower secondary school.

Duration

The duration of most general upper secondary subjects is up to a year; some up to two years.

Providers

The primary provider of general upper secondary subjects is adult education centres (VUC's), but the subjects are also provided by gymnasiums (high schools) and other institutions providing the two year hf programme.

Certificates

Certificates for higher preparatory examination single subjects are awarded to students who have passed an examination in the subjects. Higher preparatory examination single subjects correspond to the subjects in the higher preparatory examination.

General upper secondary subjects have the same final examinations as higher preparatory examinations (hf). Certificates for supplementary single subject courses at upper secondary level are awarded to students who have passed an examination in these subjects. All subjects conclude with an oral and/or written examination.

Progression

Taking one or several general upper secondary subjects at adult education centres at certain levels can supplement an upper secondary education and give access to a higher education where specific subjects are a prerequisite for admission. A full higher preparatory examination (hf) gives access to all further and higher education provided the specific admission requirements for an education are fulfilled.

Example

- *Social science subject C* (hf single subject). By learning about social, economic and political concepts and linking them to societal development, the participants gain an understanding of the complexity of global society. Social science concerns both Danish and international social conditions. Participants gain a thorough knowledge of political decision making processes, e.g. in the EU.

Certificates for supplementary qualifications in general upper secondary subjects

Level 4

- Certificates for supplementary single subject courses at upper secondary level
- Higher Preparatory Examination, single course subject

4 Adult vocational education and training

Adult vocational education and training programmes are provided under the auspices of the Ministry of Education. Adult education is divided into general adult education and vocational adult education. This chapter describes the adult vocational education at levels 2-5, which consist of:

- Adult vocational training programmes (AMU) (Levels 2-5)
- Basic adult education programmes (GVU)

Adult vocational training programmes (AMU)

Adult vocational training programmes (cVET - in Danish abbreviated to AMU) - provide training in work-related skills that meet the needs of specific sectors of the labour market. The programmes lead to supplementary qualifications included in the NQF at levels 2-5.

The main target groups are unskilled and skilled workers. The adult vocational training programmes can be divided into three main categories, directed at the following: specific job/sector related skills and qualifications; general skills and qualifications; and labour management skills and qualifications. There are also special programmes for the validation of prior learning within the adult vocational training, as well as specific programmes for immigrants and refugees.

The vocational training programmes are organised according to joint competence descriptions (FKB) that correspond to job areas for unskilled and skilled workers. Each joint competence

description covers three areas: a description of the work field; a description of the relevant competences within the work field; and finally, a list of adult vocational training programmes and affiliated single subjects from initial vocational training and education programmes. There are about 3,000 training programmes. Each training programme is defined by specific aims and learning outcomes and has a short duration. 11 adult training committees, representing different sectors and areas of the labour market, are responsible for assuring that the joint competence descriptions and adult vocational training programmes correspond to the needs of the labour market. The committees are authorised to develop and propose new joint competence descriptions and programmes, which the Minister of Education then approves.

The learning outcomes of the adult vocational training programmes are defined by competence based goals.

Aims

The main aim of the adult vocational training programmes is to maintain, develop and improve participants' vocational skills and qualifications, to meet the needs of the labour market.

The adult vocational training programmes provide adults with the possibility of upgrading their skills and qualifications for the labour market, as well as developing personal competences, by achieving a formal competence in vocational education and training.

Admission

The formal admission requirement is to be resident or employed in Denmark. In addition, some adult vocational training programmes may require qualifications at skilled worker level, and there can be special entry requirements for certification courses.

Duration

The duration of the adult vocational training programmes varies from half a day to ten weeks, but typically the programmes last 1-5 days. It is possible to combine several programmes in a package with a longer combined duration, e.g. 4-6 months.

Providers

Different types of vocationally oriented institutions provide the adult vocational training programmes, the main providers being technical and commercial colleges, basic health care colleges and the adult vocational training centres (AMU centres).

Certificates

Certificates for adult vocational training programmes are awarded to adults who have completed an adult vocational and training programme or, on the basis of an assessment of prior learning (individual competence assessment) have documented corresponding competences and had these recognised.

For each programme within the adult vocational training system, the participant receives a certificate if they have fulfilled the requirements of the programme. A combination of several programmes can lead to qualifications equivalent to a qualification within the mainstream VET system. Some programmes are completed with an examination and lead to special qualification certificates. For some professions, other authorities have established special requirements for the job, e.g. sewerage worker, crane operator.

Progression

First and foremost, the programmes aim at job functions held by skilled and unskilled workers. In addition, an adult vocational training certificate gives the participants the opportunity to transfer credits for parts of a VET programme provided they subsequently commence a programme in a related field.

Level 2-5

- Adult Vocational Training Certificate

Basic adult education programmes (GVU)

Basic adult education programmes (in Danish shortened to GVU) form a framework of courses within vocational education and training programmes (cVET). The certificates provided are not GVU certificates, but VET certificates that have been placed in the NQF at levels 2-5.

Aims

The aim of basic adult education is to provide unskilled adults who have a minimum of two years' relevant work experience with the opportunity to supplement their work experience and previous qualifications in order to achieve a full qualification corresponding to an established VET programme.

The basic adult education programmes therefore have the same outcomes and the same levels as the equivalent VET programmes (EVA, 2008: 19-20). Adults who complete a basic adult education programme must pass the same final examinations as a pupil in the VET programmes, but a basic adult education programme is organised in a more flexible manner (IU). Furthermore, the content of the programme varies according to the participants' qualifications and experience. Basic adult education programmes are generally shorter in duration than the equivalent VET-programmes, as the participants already have extensive work experience or other relevant experience, and they receive credit for the in-company training part of the VET programmes.

Admission

Before being admitted to a basic adult education programme, participants go through an assessment of prior learning. The assessment is based on the aims and learning outcomes of the corresponding VET programme. The assessment takes account of competences achieved through work experience and other relevant experience, e.g. volunteer work, as well as relevant courses. The assessment procedure can include practical testing of skills in a course of up to two weeks. In relation to this, the provider produces a personal education plan describing the recognised qualifications and the courses which must be taken in order to earn a full qualification and a certificate equivalent to the VET programme in question.

Duration

The basic adult education programmes vary in duration depending on the applicant's former experience and education and the personal education plan. Due to the absence of the in-company training part of the VET programmes, the duration of a basic adult education programme is relatively short, i.e. a few weeks. The programmes are organised as either full-time or part-time courses and must be completed within a maximum of 6 years.

Admission

To be admitted, the applicant should be at least 25 years of age and have a minimum of two years' relevant work experience. Furthermore, the applicant should at least have a final examinations certificate from primary and lower secondary school in subjects that are relevant to the basic adult education course.

Providers

Basic adult education programmes take place at vocational colleges and other institutions offering the corresponding VET programme.

Certificates

When completing a basic adult education programme, the participant receives a VET qualification certificate. The certificate documents that the participant is qualified to take up positions of vocational employment. A basic adult education programme is completed with the same examination as the corresponding VET programme.

Some of the basic adult education programmes (and VET) programmes are designed as steps in a long vocational programme. If a programme certificate is issued as a step in a longer programme, the certificate gives the participant the opportunity to continue with further steps in the longer education programme towards its conclusion.

Progression

Completion of a basic adult education programme gives access to short cycle programmes that are relevant to the corresponding VET programme, which in turn can lead to an Academy Profession degree.

Examples of basic adult education/(GVU) programmes:

- *Carpenter* – e.g. a person with prior work experience as an unskilled carpenter would like have his/her skills and qualifications formally recognised. The skills and qualifications as a carpenter must be demonstrated over two weeks of practical testing as a part of the prior learning assessment. Subsequently, a teacher draws up a personal education plan, describing the competences that need to be developed in order to meet the learning outcomes of the carpenter basic adult education programme. The planned courses might run for 18 weeks over a period of two years, finalised by a journey man's test.

Certificates for supplementary qualifications in basic adult education (GVU)

Level 2-5

- Certificates correspond to the established VET programme

5 Higher education

Higher Education at levels 5-8 in the NQF is provided under the auspices of the Ministry of Science, Technology and Innovation, the Ministry of Education, the Ministry of Culture, the Danish Ministry of Economic and Business Affairs, the Ministry of Defence and the Ministry of Justice.

The self-certification of the NQF-HE to the Bologna Framework (QF-EHEA) presents a detailed description of the higher education system in Denmark. Below is an extract from the self-certification report, which presents the higher education system. This is included to provide a comprehensive overview of the entire Danish lifelong learning system and its qualifications. For further information, see the Danish self-certification report at Annex A:

Over past decades, the Danish higher education system has undergone a series of reforms. At the institutional level, reforms have aimed at consolidating programmes of higher education at fewer and more sustainable institutions. At the programme level, reforms have aimed at implementing a transparent and coherent system of qualifications at distinct levels and with distinct profiles.

Danish higher education programmes are organised according to a binary division between research-based and professionally oriented programmes. The purpose of the research-based programmes is to educate students to the highest international level within and across the scientific disciplines, whereas the purpose of the professionally oriented programmes is to ensure education closely based on practice and at an international level to meet the need for well-qualified professionals in the private and public sectors.

The research-based programmes are offered by 8 universities, educating approximately 126,000 active students, and are regulated by the Ministry of Science, Technology and Innovation.

The professionally oriented programmes, with approximately 83,000 students, are predominantly offered by 8 University Colleges and 10 Academies of Professional Higher Education. The knowledge base of these programmes can be described as business and profession

based, as well as development based. These programmes and institutions are regulated by the Ministry of Education.

A smaller group of educational programmes fall under the auspices of the Ministry of Culture and encompass educational programmes in the arts, and provide education for approximately 5,000 students at 13 specialised institutions, e.g. schools of architecture and academies of music.

A very limited number of professionally oriented programmes are offered at institutions under the auspices of other ministries, e.g. the Ministry of Defence, the Ministry of Justice, the Ministry of Economic and Business Affairs, as well as by some of the universities.

Finally, it is important to note that special programmes and degrees have been developed for further education for adults. This parallel system of further education is accorded great importance in the Danish system, with its long-standing tradition of lifelong learning for adults. The qualification levels correspond to those in the ordinary higher education system, but the adult further education programmes are distinct in terms of their content, profiles, etc. The content and delivery of these programmes shall permit adult students to utilise their professional and general life experience, as well as to combine education with a continuous working career.

Qualification levels and degree types

The Danish Higher Education System is organised into four qualification levels, with a number of both ordinary and adult further education degree types at each level. The qualification levels are shown in figure 4, chapter four. The National Qualifications Framework for Higher Education (self-certification report, Annex A) gives a more detailed description of the levels and degree types.

The 7 ordinary degree types are:

Academy Profession Degree (Academy Profession level) study programmes are 90-150 ECTS and include a work placement period covering at least 15 ECTS. The programmes are development based (applied science) and combine theoretical studies with a practical approach. The programmes are often focused on specific professions or jobs. Examples of programmes currently offered are the AP in Marketing Management; AP in Hospitality and Tourism Management; AP in Computer Science; AP in Multimedia Design and Communication; AP in e-design and AP as Lab Technician. The Academy Profession Degree programmes are predominantly offered by Academies of Professional Higher Education.

Professional Bachelor's Degree (Bachelor level) study programmes are 180-240 ECTS and include a work placement period covering at least 30 ECTS. The programmes are development based (applied science) and combine theoretical studies with a practical approach. The programmes exist in the fields of health care; bio and lab technology; media and communication; pedagogy; technology; social studies; economics and finance. Examples of programmes at this level are the programmes in nursing, teaching, as well as diploma engineer programmes, etc. Professional Bachelor's Degree programmes are predominantly offered by the university colleges.

Bachelor's Degree (Bachelor level) study programmes are 180 ECTS. The programmes are research based and are offered in all scientific fields: natural sciences; the humanities; social sciences; theology; technology and health sciences. Examples of programmes are the BA in History; BSc. in Economics; BSc in Engineering; BA in Archaeology; BA in French; BSc. in Physics, etc. Bachelor's Degree programmes are offered by the universities.

Bachelor's Degree in Arts/Fine Arts (Bachelor level) study programmes are 180 ECTS. The programmes are artistic and research based, and they are offered in a variety of fields, e.g. design and architecture, music and visual arts. Programmes are offered at specialised institutions under the auspices of the Ministry of Culture.

Master's Degree (candidatus) (Master's level) study programmes are 120 ECTS. The Master's Degree programmes are research based. They cover the same scientific fields as the Bachelor's Degree programmes and are also offered by the universities.

Master's Degree in Arts/Fine Arts (candidatus) (Master's level) study programmes are 120-180 ECTS. The programmes are artistic and research based, and they are offered in the same fields as the Bachelor's Degree in Arts/Fine Arts, and are offered by the same specialised institutions.

PhD Degree study programmes are 180 ECTS. The PhD programmes are only offered by the universities, and some institutions under the Ministry of Culture.

The 4 degree types within the adult further education system, included in the national qualifications framework for higher education, are:

Academy Profession Degree (VVU) (Academy Profession level) study programmes are 60 ECTS. The programmes are normally offered as part-time education, and theoretical studies are combined with a practical approach. The programmes cover the same subject areas as the ordinary Academy Profession Degrees, as well as broader subject areas, e.g. business.

Diploma Degree (Bachelor's level) study programmes are equivalent to 60 ECTS. These programmes, too, are normally offered as part-time education and combine theoretical studies with a practical approach. Programmes are offered in specialised fields related to the Professional Bachelor's Degree programmes or to broader subject areas, e.g. management.

Master Degree (Master's level) study programmes are 60 ECTS. As with the other degree types in the parallel system, Master Degree programmes are part time programmes. The programmes are offered in all scientific areas within specialised subjects or interdisciplinary fields, e.g. Master of Business Administration (MBA).

Master Degree in Arts/Fine Arts (Master's level) study programmes are 60 ECTS. These programmes for adults are part time programmes, and they are offered in a number of subject areas, e.g. Master in Electronic Music and Master in Design.

Admission and progression

Admission to and progression within higher education are regulated by national legislation, including in some cases centrally specified admission requirements for qualifications (typically a recognised upper secondary school leaving examination certificate) and subjects. In addition, some programmes admit students on the basis of relevant vocational education programmes, or through auditions or admission tests.

In principle, completion of a degree at one level qualifies the student for admission to the next level. The University Act gives holders of a Bachelor's Degree the right to continue their studies in at least two Master's programmes. Due to the binary system, however, this is not the case for holders of a Professional Bachelor's Degree. Admission to Master's programmes may for these graduates – as well as for graduates with an unrelated Bachelor's Degree – in some cases require completion of a supplementary course. Some Master's Degree programmes allow the admission of students holding relevant Professional Bachelor's Degrees without a supplementary course.

Admission to the adult further education programmes is dependent on meeting both specific educational admission criteria plus, normally, two years' of relevant professional experience, which explains why these programmes are of shorter duration than their counterparts at the same qualification levels in the ordinary system.

Within the professionally oriented programmes, progression has recently been furthered by

establishing the possibility of top-up programmes for Academy Profession Degree holders, leading to the attainment of a Professional Bachelor's Degree.

Appendiks D

Litteraturliste

Publikationer og dokumenter:

- Danish Agency for International Education (7 July 2010): *Primary and Lower secondary education* <http://en.iu.dk/education-in-denmark/detailed-information/primary-and-lower-secondary-education>
- Danish Ministry of Education (04.11.2008) *Subjects and Curriculum – The subjects in the Folkeskole* <http://www.eng.uvm.dk/Uddannelse/Primary%20and%20Lower%20Secondary%20Education/The%20Folkeskole/Subjects%20Curriculum.aspx>
- Danish Ministry of Education (04.11.2008): *Evaluation, Test and Student plans* <http://www.eng.uvm.dk/Uddannelse/Primary%20and%20Lower%20Secondary%20Education/The%20Folkeskole/Evaluation%20Tests%20Student%20Plans.aspx>
- Danish Ministry of Education (2007): *Denmark's strategy for lifelong learning*, <http://pub.uvm.dk/2007/lifelonglearning/>
- Danish Ministry of Education (2008): *Aims of the Folkeskole* <http://www.eng.uvm.dk/Uddannelse/Primary%20and%20Lower%20Secondary%20Education/The%20Folkeskole/The%20Aims%20of%20the.aspx>
- Danish Ministry of Education (2008): *The Danish Approach to Quality in Vocational Education and Training*, 2nd edition."
- Danish Ministry of Education (2008): *The Danish Vocational Education and Training System*. 2nd edition <http://pub.uvm.dk/2008/VET2/>
- Danish Ministry of Education, 2008: *The Danish Approach to Quality- in Vocational Education and Training*, 2nd edition."
- Danish Ministry of Education, The Danish Ministry of Science, Technology and Innovation, The Danish Ministry of Culture and The Danish Ministry of Economic and Business Affairs (2004): *Recognition of Prior Learning within the education system. Danish Government policy paper presented to the Parliament*, <http://pub.uvm.dk/2005/priorlearning/>
- DG Education and Culture and CEDEFOP (2009): *Criteria and procedures for referencing national qualifications levels to the EQF*, Ares(2009)89092
- DG Education and Culture: *The European Qualifications Framework for Lifelong Learning*, http://ec.europa.eu/dgs/education_culture
- DPU (07.10.2010) *PIRLS - Progress in International Reading Literacy Study*, <http://www.dpu.dk/site.aspx?p=7454>
- DPU (07.12.2010): *TIMSS - Trends in International Mathematics and Science Study*, <http://www.dpu.dk/site.aspx?p=16982>
- EQF Advisory Group (2010): Referencing national qualifications levels to the EQF – a discussion note, Note AG7-5
- European commission/EURYDICE (2010): *Organisation of the education system in Denmark 2009/10*, http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/DK_EN.pdf
- European commission/EURYDICE 2010: *Organisation of the education system in Denmark 2009/10*, http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/eurybase/eurybase_full_reports/DK_EN.pdf

- EVA (2010): *Validation of prior learning within adult education in Denmark. Status report regarding Act no. 556 of 6 June 2007. Summary and perspectives*, <http://english.eva.dk/publications/validation-of-prior-learning-within-adult-education-in-denmark>
- EVA, 2007: *Grunduddannelse for voksne (GVU)*
- EVA, 2008: *Nyt AMU - med fokus på kompetencer*
- Koordinationsudvalget for dansk kvalifikationsramme for livslang læring (15. oktober 2010): *Notat til koordinationsudvalget om etablering af reference mellem den europæiske kvalifikationsramme (EQF) og den danske kvalifikationsramme for livslang læring (NQF)*
- Koordinationsudvalget for dansk kvalifikationsramme for livslang læring (15. oktober 2010): *Notat til koordinationsudvalget om etablering af reference mellem den europæiske kvalifikationsramme (EQF) og den danske kvalifikationsramme for livslang læring (NQF)*
- Ministry of Education (15. november 2010): *Uddannelsesbeviser og grader på kvalifikationsrammens 8 niveauer*
- Ministry of Education (2007) *National actions for promoting recognition of prior learning*, http://pub.uvm.dk/2008/priorlearning/Realkompetencer_2008_engelsk.pdf
- Ministry of Education (2009): *Den danske kvalifikationsramme for livslang læring – et redskab til at få overblik over uddannelser i Danmark*, ISBN 978-87-603-2831-2
- Ministry of Education (2010): *Introduktion til den danske kvalifikationsramme for livslang læring*, ISBN: 978-87-603-2836-7
- Ministry of Education (29.03.2009): *Forslag til implementeringsplan for dansk kvalifikationsramme for livslang læring*, Sagsnr.: 001.31D.121
- Ministry of Education (januar 2010) *Vejledning til indplacering af AMU-beviser i den danske kvalifikationsramme for livslang læring*
- Ministry of Education, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, Kulturministeriet og Økonomi- og Erhvervsministeriet (29. marts 2009): *Forslag til en dansk kvalifikationsramme for livslang læring*
- Ministry of Education, The Ministry of Science, Technology and Innovation, The Ministry of Culture and the Ministry of Economic and Business Affairs (25. august 2008) *Proposal for a Danish Qualifications Framework for Lifelong learning*
- National Qualifications Authority of Ireland (2009): *Referencing of the Irish National Framework of Qualifications (NQF) to the European Qualifications Framework for Lifelong Learning (EQF)*
- OECD (September 2010): *Country Background Report Denmark. OECD Review on Evaluation and Assessment Frameworks for Improving School Outcomes*
- Qualifications Framework in the UK (2010): *Referencing the Qualifications Framework of the United Kingdom to the European Qualifications Framework*
- Skolestyrelsen (09-09-2010): *Kvalitetsrapporten – et værktøj til brug for kommunens arbejde med evaluering og udvikling af kvaliteten i folkeskolen* <http://www.skolestyrelsen.dk/kommunen/kvalitetsrapporter.aspx>
- Søfartsstyrelsen (23. september 2009) *Indplacering af maritime uddannelser i den nationale kvalifikationsramme for livslang læring*, Sag 200715562
- Søfartsstyrelsen (26. marts 2009) *Indplacering af maritime uddannelser i den danske og europæiske kvalifikationsramme for livslang læring*, Sag 200911950

Lovgivning:

- Bekendtgørelse af lov om arbejdsmarkedsuddannelser m.v. (AMU-loven) (LBK nr. 381 af 26/03/2010 Gældende).
- Lov om ændring af forskellige love på Undervisningsministeriets område (Udbygning af anerkendelse af realkompetence på voksen- og efteruddannelsesområdet m.v.) (LOV nr 556 af 06/06/2007 Gældende)
- Bekendtgørelse af lov om gennemsigtighed og åbenhed i uddannelserne m.v. (LBK nr 880 af 19/09/2005 Gældende)
- Bekendtgørelse af lov om uddannelsen til højere forberedelseseksamen (hf-loven) (LBK nr 862 af 05/07/2010 Gældende)
- Bekendtgørelse om fælles kompetencebeskrivelser for erhvervsrettet voksen- og efteruddannelse og om arbejdsmarkedsuddannelser (BEK nr 802 af 22/09/2003 Gældende)

- Bekendtgørelse om godkendelse og kvalitetssikring m.v. af maritime uddannelser (BEK nr 1373 af 16/12/2009 Gældende)
- Bekendtgørelse om kvalitetsudvikling og resultatvurdering i almen voksenuddannelse (avu) (BEK nr. 574 af 16/06/2009 Gældende).
- Bekendtgørelse om kvalitetsudvikling og resultatvurdering inden for de gymnasiale uddannelser (BEK nr. 23 af 11/01/2005 Gældende).
- Bekendtgørelse om optagelse i de gymnasiale uddannelser (Optagelsesbekendtgørelsen) (BEK nr 694 af 25/06/2009 Gældende)
- Bekendtgørelse om uddannelsesparathedsvurdering, uddannelsesplaner og procedurer ved valg af ungdomsuddannelse (BEK nr 874 af 07/07/2010 Gældende)
- Lov om studiekompetencegivende eksamen i forbindelse med erhvervsuddannelse (eux) m.v. (LOV nr 578 af 01/06/2010 Gældende)
- Bekendtgørelse af lov om erhvervsuddannelser (LBK nr 510 af 19/05/2010 Gældende)
- Bekendtgørelse af lov om Folkeskolen (LBK nr 998 af 16/08/2010 Gældende)

Websider:

- Danish Agency for International Education/IU: <http://en.iu.dk/>
- Danish Maritime Authority: www.sofartsstyrelsen.dk
- Danish Ministry of Culture: www.kum.dk
- Danish Ministry of Economic and Business Affairs: www.oemk.dk
- Danish Ministry of Education website for administration of vocational education and training (iVET) and adult vocational education and training (cVET): www.uddannelsesadministration.dk
- Danish Ministry of Education website on evaluation in primary and lower secondary education: evaluering.uvm.dk
- Danish Ministry of Education website on indicator based quality control (resourceregnskab): <http://www.uvm.dk/For%20institutioner/Tilsyn%20og%20regnskab/Ressourceregnskab.aspx>
- Danish Ministry of Education: www.uvm.dk
- Danish Ministry of Science, Technology and Innovation: www.vtu.dk
- NQF website in Danish: www.kvalifikationsrammen.dk
- NQF website in English: www.nqf.dk
- National guidance portal – www.uddannelsesguiden.dk or www.uddannelsesguiden.dk
- Website for evaluation in adult vocational training: www.viskvalitet.dk

Appendiks E

Deltagere i NQF reference processen

Koordinationsudvalg

- Chefkonsulent Jan Reitz Jørgensen, Undervisningsministeriet
- Chefkonsulent Vibe Aarkrog, Undervisningsministeriet
- Fuldmægtig Maria Bjerre, Undervisningsministeriet
- Specialkonsulent Anne Kathrine Mandrup, Ministeriet for videnskab, teknologi og udvikling
- Specialkonsulent Mette-Astrid Jessen, Kulturministeriet
- Fuldmægtig Karabi Buch Bergmann, Økonomi- og Erhvervsministeriet
- Specialkonsulent Allan Bruun Pedersen, Styrelsen for International Uddannelse

Referencegruppe

- Chefkonsulent Jan Reitz Jørgensen, Undervisningsministeriet
- Chefkonsulent Vibe Aarkrog, Undervisningsministeriet
- Fuldmægtig Karabi Buch Bergmann, Økonomi- og Erhvervsministeriet
- Fuldmægtig Mette Juul Jensen, Ministeriet for videnskab, teknologi og udvikling
- Fuldmægtig Stefan Høegholm Lezuik, Kulturministeriet
- Specialkonsulent Allan Bruun Pedersen, Styrelsen for International Uddannelse
- Tidligere afdelingschef Ulf Öhlund, Afdelingen for vurdering af udenlandsk uddannelse, Høgskoleverket
- Seniorrådgiver Øyvind Bjerkestrand, Kundskabsdepartementet i Norge
- Specialkonsulent David Metz, ACE Danmark
- Områdechef Tue Vinther-Jørgensen, Danmarks Evalueringsinstitut (EVA)

Nationalt koordinationspunkt

- Specialkonsulent Allan Bruun Pedersen, Styrelsen for International Uddannelse

Følgegruppe

- Medlem af rådet Ivan Sørensen, Akkrediteringsrådet
- Sekretariatschef Lise Nordvig Rasmussen, Rådet for Evaluering og kvalitetssikring af Folkeskole
- Akademisk medarbejder Marie Munk Reimert, Rådet for Evaluering og kvalitetssikring af Folkeskole
- Uddannelsesforstander Vibeke Johnsen, Rådet for de Gymnasiale uddannelser
- Konsulent Erik Schmidt, Rådet for Erhvervsakademiuddannelser og Professionsbacheloruddannelser
- Politisk konsulent Charlotte Enevoldsen, Rådet for Erhvervsakademiuddannelser og Professionsbacheloruddannelser
- Uddannelseskonsulent Morten Smistrup, Rådet for de Grundlæggende Erhvervsrettede uddannelser
- Konsulent Anja Trier Wang, Rådet for de Grundlæggende Erhvervsrettede uddannelser
- Uddannelseskonsulent Karin Olsen, Rådet for Erhvervsrettet Voksen- og Efteruddannelse
- Chefkonsulent Gorm Johansen, Rådet for Erhvervsrettet Voksen- og Efteruddannelse
- Orlogskaptjan Martin Sort Mikkelsen, Uddannelsesrådet for De Maritime Uddannelser
- Kampagneleder Martin Fyrst Jakobsen, Uddannelsesrådet for De Maritime Uddannelser
- Chefkonsulent Roland Svarrer Østerlund, EU-specialudvalget (sekretariatet)
- Prodekan for uddannelse Hanne Løngreen, Danske Universiteter

- Prorektor Leif Tranborg, Rektorkollegiet (for de maritime uddannelser)
- Sekretariatschef Torben Holm, Kulturministeriets Rektorer
- Sekretariatschef og international konsulent Inger-Margrethe Jensen, Professionshøjskolernes Rektorkollegium
- Rektor Anne-Birgitte Rasmussen, Gymnasieskolernes Rektorforening
- Chef for internationalt samarbejde Vibeke H. Nørgaard, Danske Erhvervsskoler – lederne
- Chefkonsulent Jette Bornø, Danske Erhvervsskoler – lederne
- Juridisk konsulent Jens Andersen, Danske Erhvervsskoler – bestyrelsen
- Sekretariatschef Mads Justsen, VUC Lederforeningen

Høringsparter i den skriftlige høring

- Rådet for Evaluerings og Kvalitetssikring af Folkeskolen
- Rådet for de gymnasiale uddannelser
- Rådet for de Grundlæggende Erhvervsrettede uddannelser
- Rådet for Erhvervsakademiuddannelser og professionsbacheloruddannelser
- Rådet for Erhvervsrettet Voksen- og Efteruddannelse
- EU-Specialiseringsudvalget
- Danske Erhvervsskoler
- VUC Lederforeningen
- Gymnasieskolens Rektorforening
- Professionshøjskolernes Rektorkollegium
- Foreningen af forstandere og direktører ved AMU-centrene
- SOSU-lederforeningen
- Uddannelsesrådet for de Maritime uddannelser
- Rektorkollegiet (for de maritime uddannelser)
- Akkrediteringsrådet
- Danske Universiteter
- Akademikernes Centralorganisation
- Dansk Erhverv
- Dansk Industri (DI)
- Danske Studerendes Fællesråd (DSF)
- Frit Forum
- Liberale Studerende
- Konservative Studerende
- FTF
- Kulturministeriets Rektorer

Sekretariat

- Specialkonsulent Tine Holm (projektleder)
- Specialkonsulent Sanya Gertsen Pedersen
- Evalueringskonsulent Pernille Hjermov
- Evalueringskonsulent Maria Mogensen
- Evalueringsmedarbejder Ida Berg Meyer

Appendiks F

Underskrevne erklæringer fra de nationale kvalitetssikringsinstanser, jvf. kriterium 5

Signed statement

Signed statement from The Danish Evaluation Institute (EVA)

The Danish Evaluation Institute (EVA) has been actively involved in the referencing process as a member of the referencing committee. We agree with the documentation provided in the referencing report and can confirm that criterion 5 is fulfilled as well as we agree on the conclusions of the level to level referencing.

Date
31.03.2011

Initials
tin

Ref. no.
2010-0219

Page
1/1

Signature of legal representative of national quality assurance body / national body:

Place and date:

Copenhagen 1 April 2011

THE DANISH
EVALUATION INSTITUTE

Østbanegade 55, 3.
DK-2100 Copenhagen Ø

T +45 35 55 01 01
F +45 35 55 10 11

E eva@eva.dk
H www.eva.dk

Signed statement from ACE Denmark

ACE Denmark has been actively involved in the referencing process as a member of the referencing committee. We agree with the documentation provided in the referencing report and can confirm that criterion 5 is fulfilled as well as we agree on the conclusions of the level to level referencing.

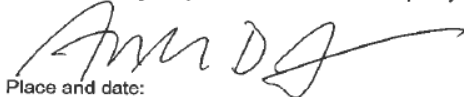
Date
31.03.2011

Initials
tin

Ref. no.
2010-0219

Page
1/1

Signature of legal representative of national quality assurance body / national body:

Place and date:

05.04.11

THE DANISH
EVALUATION INSTITUTE

Østbanegade 55, 3.
DK-2100 Copenhagen Ø

T +45 35 55 01 01
F +45 35 55 10 11

E eva@eva.dk
H www.eva.dk

Signed statement from The Accreditation Council

The Accreditation Council has been actively involved in the referencing process as a member of the referencing committee. We agree with the documentation provided in the referencing report and can confirm that criterion 5 is fulfilled as well as we agree on the conclusions of the level to level referencing.

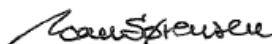
Date
31.03.2011

Initials
tin

Ref. no.
2010-0219

Page
1/1

Signature of legal representative of national body:

Place and date: *Copenhagen 3/4 2011*

THE DANISH
EVALUATION INSTITUTE

Østbanegade 55, 3.
DK-2100 Copenhagen Ø

T +45 35 55 01 01
F +45 35 55 10 11

E eva@eva.dk
H www.eva.dk

Appendiks G

Den europæiske kvalifikationsramme for livslang læring

Niveau	Viden	Færdigheder	Kompetencer
Niveau 1	Generel grundlæggende viden	Grundlæggende færdigheder til at udføre simple opgaver	Arbejde eller studere under direkte opsyn under strukturerede forhold
Niveau 2	Faktuel grundlæggende viden inden for et arbejds- eller studieområde	Grundlæggende kognitive og praktiske færdigheder, der kræves til at anvende relevant information med henblik på at udføre opgaver og løse rutineprægede problemer ved hjælp af simple regler og værktøjer	Arbejde eller studere under opsyn med en vis grad af selvstændighed
Niveau 3	Viden om fakta, principper, processer og generelle begreber inden for et arbejds- eller studieområde	Et sæt kognitive og praktiske færdigheder, der kræves til at udføre opgaver og løse problemer ved at udvælge og anvende grundlæggende metoder, værktøjer, materialer og information	Tage ansvaret for færdiggørelsen af arbejds- eller studieopgaver Tilpasse egen adfærd til omstændigheder i løsning af problemer
Niveau 4	Faktuel og teoretisk viden i en bredere kontekst inden for et arbejds- eller studieområde	Et sæt kognitive og praktiske færdigheder, der kræves til at finde løsninger på specifikke problemer inden for et arbejds- eller studieområde	Udøve selvledelse inden for arbejds- eller studierammer, der normalt er forudsigelige, men som er genstand for forandringer Overvåge rutinearbejde, der udføres af andre personer, tage en del af ansvaret for evaluering og forbedring af arbejds- og studieaktiviteter

Fortsættes på næste side ...

... fortsat fra forrige side

Niveau	Viden	Færdigheder	Kompetencer
Niveau 5	Alsidig, specialiseret, faktuel og teoretisk viden inden for et arbejds- eller studieområde og bevidsthed om grænserne for denne viden	Et alsidigt sæt kognitive og praktiske færdigheder, der kræves til at udvikle kreative løsninger på abstrakte problemer	Udøve ledelse og supervision i forbindelse med arbejds- eller studieaktiviteter, hvor der sker uforudsigelige ændringer Evaluere og udvikle egne og andres præstationer
Niveau 6	Avanceret viden inden for et arbejds- eller studieområde, der omfatter kritisk forståelse af teorier og principper	Avancerede færdigheder, der afspejler professionalisme og nytænkning, som kræves til at løse komplekse og uforudsigelige problemer inden for et specialiseret arbejds- eller studieområde	Forvalte komplekse tekniske eller faglige aktiviteter eller projekter, og tage ansvaret for at træffe beslutninger i uforudsigelige arbejds- eller studiesituationer Tage ansvaret for forvaltningen af den faglige udvikling af enkeltpersoner eller grupper
Niveau 7	Højt specialiseret viden, hvoraf en del er på forkant med udviklingen inden for et arbejds- eller studieområde, som basis for nytænkning og/eller forskning Kritisk opmærksomhed på viden på et område eller ved grænsefladen mellem flere områder	Specialiserede færdigheder til problemløsning, der kræves inden for forskning og/eller innovation, med henblik på at udvikle ny viden og procedurer og integrere viden fra forskellige områder	Forvalte og ændre arbejds- eller studiesituationer, der er komplekse, uforudsigelige og kræver nye strategiske fremgangsmåder Tage ansvaret for at bidrage til faglig viden og praksis og/eller for at evaluere gruppers strategiske præstationer
Niveau 8	Viden på den absolutte forkant med udviklingen inden for et arbejds- eller studieområde og ved grænsefladen mellem områder	De mest avancerede og specialiserede færdigheder og teknikker, herunder syntese og evaluering, der kræves til at løse kritiske problemer inden for forskning og/eller innovation, og til at udvide og omdefinere eksisterende viden eller faglig praksis	Udvisе betydelig myndighed, innovation, selvstændighed, videnskabelig og faglig integritet samt vedvarende forpligtelse til udviklingen af nye idéer eller processer, der er på forkant med udviklingen inden for flere arbejds- eller studieområder, herunder forskning